

Metodika sčítání osob bez domova v České republice

Mgr. Petr Holpuch

Mgr. Olga Nešporová, Ph.D.

Číslo výzkumného úkolu: **IP70613**

Název výzkumného úkolu: **Výzkum bezdomovecké populace v ČR s přihlédnutím k ekonomické aktivitě v závislosti na fázích životního cyklu**

Hlavní řešitel: **Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.**

Praha
2021

Vytvoření metodiky bylo finančně podpořeno institucionální podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na období 2018–2022. Metodika vznikla jako součást projektu „Výzkum bezdomovecké populace v ČR s přihlédnutím k ekonomické aktivitě v závislosti na fázích životního cyklu“ (IP70610-13).

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uvedte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence.
(<http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

Oponenti: Mgr. et Mgr. Kateřina Glumbíková, Ph.D. (FSS OU)
Mgr. Ilja Hradecký (NADĚJE, o. s.)

<https://www.vupsv.cz>

Autoři:

Mgr. Petr Holpuch (kapitoly 1, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.6, 3.1)

Mgr. Olga Nešporová, PhD. (kapitoly 2.2, 2.5, 3.2, 3.3)

Abstrakt

V této publikaci autoři shrnují metodické postupy, které aplikovali při sčítání osob bez střechy, a vybraných skupin osob bez bytu, podle klasifikace ETHOS, v roce 2019. Metodologický rámec použitého postupu doplňují vlastními zkušenostmi, poznatky a postřehy, které získali při realizaci tohoto censu a následné analýze dat. První část publikace se zaměřuje na obecné současné poznatky o sčítání osob bez domova, druhá část detailně představuje postupy použité při celostátním sčítání v roce 2019 v České republice a ve třetí části se autoři zamýšlejí nad možnostmi sečtení zbývajících kategorií osob bez bytu, které nebyly v roce 2019 do sčítání zahrnuty. Metodika obsahuje velké množství odkazů na dokumenty (například sčítací archy) využívané v roce 2019, které jsou umístěny v podobě příloh na konci textu. Publikace je primárně určena výzkumníkům, jejichž úkolem se stane opětovné sečtení populace osob bez domova v České republice, silnou metodickou oporu v ní však najdou také všichni realizátoři menších censů osob bez domova v jednotlivých městech.

Klíčová slova: census; bezdomovectví; sčítání osob bez domova; metodologie; capture-mark-recapture; metodika

Abstract

The authors of the publication describe methods which were applied during the national count of homeless people and chosen categories of houseless people according to ETHOS classification in 2019. The used methodological framework is supplemented by their own experiences, knowledge and observation acquired while conducting the census and analysing the gathered data. First part of the publication brings the state of the art knowledge about methods of counts of homeless populations. The second part presents specific processes used in the national count of homeless people in the Czech Republic in great detail. In the third part, the authors suggest methods for counting of categories of houseless people which were not counted in 2019. Methodology includes a number of references to other documents (e. g. counting sheets) used in 2019, that are attached at the end of the publication. The text is primarily meant to be used by researchers whose quest will be the repetition of national count of homeless people in the Czech Republic. However, it can also provide strong methodological support to all smaller actors, whose projects will be to count homeless and houseless people just in one town.

Key words: Census; Homelessness; Homeless Count; Methodology; Capture-mark-recapture; Handbook

Obsah

Cíl metodiky	7
Využití metodiky	7
Úvod	8
1. Sčítání populací osob bez domova	9
1.1 Organizace celonárodních censů osob bez domova	9
1.2 Koho sčítat: Definice skupin osob bez domova podle klasifikace ETHOS	9
1.3 Jak sčítat: Metody a přístupy ke sčítání osob bez domova	12
1.3.1 Přístup první: Úplné sčítání na předem identifikovaných místech	13
1.3.2 Přístup druhý: Metoda zpětného zachytu	14
1.3.3 Přístup třetí: Sčítání na základě kontaktu se sociálními službami	15
1.3.4 Identifikace cílové populace, motivace ke spolupráci a prevence vzniku duplicit	15
1.4 Kde sčítat: Místa a instituce obývané osobami bez domova	16
1.5 Kdy sčítat: Role počasí, ročních období, času a migrace	17
1.6 Extrapolace neúplných dat a další možnosti jejich doplnění	18
1.7 Ekonomické aspekty	18
2. Metody a postupy aplikované při sčítání osob bez domova na území České republiky v roce 2019	20
2.1 Cíle a oblasti sčítání osob bez domova v České republice v roce 2019	20
2.2 Personální zajištění, organizační struktura a rámec použitého postupu	20
2.2.1 Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.	21
2.2.2 Krajsští koordinátoři.....	21
2.2.3 Obecní koordinátoři	22
2.2.4 Motivace spolupracujících subjektů.....	23
2.2.5 Finanční odměňování zapojených osob.....	23
2.3 Sčítání v terénu	24
2.3.1 Sčítání osob přespávajících venku a v noclehárnách	24
2.3.2 Sčítání v denních centrech pro osoby bez domova	25
2.3.3 Sčítání v noclehárnách	25
2.3.4 Sčítání v nekomerčních obecních ubytovnách (a v azylových domech) ve spolupracujících obcích	26
2.4 Čtyři základní scénáře sčítání zohledňující specifika jednotlivých obcí.....	26
2.4.1 Vymezení sčítaných osob.....	27
2.4.2 Scénář 1: Využití vlastní evidence	28
2.4.3 Scénář 2: Úplné sčítání na předem identifikovaných místech v terénu (v obcích bez nízkoprahových služeb)	28
2.4.4 Scénář 3: Úplné sčítání v terénu a v nízkoprahových službách	30
2.4.5 Scénář 4a: varianta metody Capture-mark-recapture pro obce, kde se první pětidenní fáze sčítání odehrává výhradně v denních centrech	34
2.4.6 Scénář 4b: varianta metody Capture-mark-recapture pro obce, kde se první i druhá fáze sčítání odehrávají v prostoru celého města	38
2.4.7 Finanční prostředky, o něž bylo možno v roce 2019 požádat	44
2.5 Sčítání osob bez domova v institucích.....	44
2.5.1 Sčítání v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních nekomerčních ubytovnách.....	45
2.5.2 Sčítání ve zdravotnických zařízeních	50
2.5.3 Sčítání ve vězeňských zařízeních.....	54

2.6 Příprava a následná analýza získaného datového souboru v roce 2019.....	57
2.6.1 Analýza dat získaných postupy podle scénářů 1 až 3	57
2.6.2 Analýza dat získaných metodou Capture-mark-recapture	57
2.6.3 Geografická extrapolace na celou ČR	58
2.6.4 Analýza a extrapolace dat z institucí	59
3. Sčítání dalších skupin osob bez domova, které v roce 2019 nebyly do sčítání zahrnuty	61
3.1 Terénní sčítání v komerčních ubytovnách	61
3.2 Sčítání v institucích	62
3.2.1 Uprchlíká pobytová zařízení pro cizince	62
3.2.2 Zařízení ústavní péče o děti.....	63
3.2.3 Domy se zvláštním režimem.....	64
3.3 Sčítání dětí v pěstounské péči podle evidence MPSV	64
Závěr	65
Literatura	66
Přílohy	69
Příloha č. 1 Seznam užívaných pojmů	70
Příloha č. 2 Seznam úkolů pro krajské koordinátory	72
Příloha č. 3 Sčítací arch pro scénář 1.....	74
Příloha č. 4 Seznam úkolů pro realizaci scénáře 2 – checklist	75
Příloha č. 5 Seznam úkolů pro obecní koordinátory – scénář 2	76
Příloha č. 6 Sčítací arch ke scénáři 2 pro sčítání v terénu	77
Příloha č. 7 Seznam úkolů pro realizaci scénáře 3 – checklist	80
Příloha č. 8 Seznam úkolů pro obecní koordinátory – scénář 3	81
Příloha č. 9 Sčítací arch ke „scenáři 3“ a ke „scenáři 3b“ pro sčítání v terénu.....	82
Příloha č. 10 Sčítací arch ke scénáři 3 a scénáři 3b pro sčítání v noclehárně.....	85
Příloha č. 11 Sčítací arch ke scénáři 3b pro sčítání v denním centru	88
Příloha č. 12 Seznam úkolů pro realizaci scénáře 4a – checklist.....	91
Příloha č. 13 Seznam úkolů pro obecní koordinátory – scénář 4a.....	92
Příloha č. 14 Sčítací arch ke scénáři 4a pro 1. fázi sčítání v denních centrech	93
Příloha č. 15 Sčítací arch ke scénáři 4a pro 2. fázi sčítání v terénu.....	96
Příloha č. 16 Seznam úkolů pro realizaci scénáře 4b – checklist	99
Příloha č. 17 Seznam úkolů pro obecní koordinátory – Scénář 4b – checklist.....	100
Příloha č. 18 Sčítací arch ke scénáři 4b pro 1. fázi sčítání v terénu.....	101
Příloha č. 19 Sčítací arch ke scénáři 4b pro 2. fázi sčítání v terénu.....	104
Příloha č. 20 Sčítací arch pro sčítání dle scénáře 4b v noclehárně	107
Příloha č. 21 Sčítací arch ke scénáři 4b – azylový dům	110
Příloha č. 22 Sčítací arch ke scénáři 4b – obecní ubytovna.....	113
Příloha č. 23 Vývěska.....	116
Příloha č. 24 Dotazník pro zdravotnická zařízení	117
Příloha č. 25 Sčítací arch pro online sčítání v azylových domech	120
Příloha č. 26 Dopis zdravotnickým zařízením žádající o spolupráci při sčítání osob bez domova	121
Příloha č. 27 Průvodní dopis (e-mail) s odkazem na dotazník pro zdravotnická zařízení	123

Cíl metodiky

Cílem metodiky je poskytnout detailní postup pro sečtení osob bez domova na území České republiky. Metodika představuje způsoby efektivního sečtení všech jednotlivých kategorií osob bez střechy a bez bytu podle mezinárodní typologie ETHOS (European typology of homelessness and housing exclusion). Nejprve uvádí argumenty a důvody pro volbu jednotlivých metod sběru dat a následně představuje postupy pro realizaci samotného sčítání. Opírá se o kombinaci terénního sčítání v obcích a online sčítání v institucích. Součástí metodiky je také návrh na extrapolaci získaných dat do oblastí, v nichž se sčítání nepodaří realizovat. Jejím cílem v užším slova smyslu je kodifikovat postupy, pomocí kterých bude možné pravidelně získávat relevantní a dobře srovnatelná data o velikosti populace osob bez domova v České republice a jejich základních charakteristikách (tj. pohlaví, věk, typ místa přespávání a délka pobytu bez střechy a bez bytu).

Využití metodiky

Metodika je primárně určena výzkumníkům, jejichž úkolem se stane sečtení populace osob bez domova v České republice, metodickou oporou v ní však najdou také všichni realizátoři menších censů osob bez domova v jednotlivých obcích. Nabízí řadu postupů, které jsou vhodné pro sčítání v různých typech obcí podle jejich velikosti a zastoupení služeb pro osoby bez domova. Metodika se opírá o poznatky z dosud největšího celostátního sčítání osob bez domova v České republice, které bylo realizováno v roce 2019. Toto sčítání se stalo zdrojem unikátních dat o bezdomovecké populaci. Proto, aby tato data mohla být v budoucnosti komparována, mohly být sledovány vývojové trendy a tvořeny predikce, bude potřeba sčítání opakovat ve stejné podobě. Tato metodika proto standardizuje metodické postupy, v nichž propojuje teoretické metodologické rámce s praktickými zkušenostmi z českého terénu. Pro predikce i možné průběžné vyhodnocování trendů by bylo ideální opakovat sčítání v jednotlivých obcích každoročně, a to vždy ve stejném období, tj. na jaře. Vzhledem k náročnosti jeho realizace však považujeme za dostatečné, když bude sčítání celorepublikově prováděno jednou za pět let. Ovšem s doporučením, že po specifických událostech s možným dopadem na velikost populace osob bez domova může být provedeno dříve. Alternativou může být v takových případech i realizace nárazových srovnávacích sčítání na menším výzkumném souboru sestaveném z dříve zapojených obcí.

Úvod

Tato publikace slouží především jako metodická opora pro výzkumníky, jejichž úkolem je sečtení vybraných skupin osob bez domova, které definuje evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení, známá pod svou anglickou zkratkou jako klasifikace ETHOS.¹ Text vychází z větší části z celorepublikového sčítání osob bez domova, které realizoval Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., (dále jen „VÚPSV“) v roce 2019 (Nešporová et al., 2019) a usiluje o kodifikaci tehdy využitých postupů takovým způsobem, aby bylo možné v budoucnosti získat srovnatelná data. V textu představujeme také naše osobní zkušenosti z průběhu sčítání v roce 2019 o tom, jaké postupy se osvědčily nebo naopak neosvědčily. Tyto části textu jsou pro lepší přehlednost uvedeny kurzívou.

Metodiku členíme do tří základních celků.

V první části představujeme teoretický rámec problematiky sčítání populací osob bez domova, včetně jeho potenciálních praktických implikací. Tato část se věnuje nejprve definici cílové populace, dále pak typům prostředí, v nichž je vhodné sčítání realizovat, následně přehledu základních typů metod sčítání osob bez domova, které byly v minulosti již v nějaké podobě aplikovány, a na konci představuje možnosti práce s neúplnými daty (extrapolaci).

Ve druhé části se podrobně zabýváme postupy, které byly aplikovány při celostátním sčítání osob bez domova v České republice v roce 2019. Cílem této části je shrnout a strukturovat postupy použité v roce 2019 tak, aby je bylo možné znovu aplikovat. Chceme tak stabilizovat metodický nástroj, s jehož pomocí mohou být opakovaně získávána snadno srovnatelná data, která umožní reflektovat změny a vývojové trendy týkající se velikosti populace osob bez domova v České republice. V této kapitole nejprve představujeme cíle sčítání z roku 2019, jeho organizační strukturu a zapojené spolupracující subjekty, dále pak přehled všech použitých metod a oblastí jejich uplatnění. Kapitulu uzavíráme tématem zpracování získaných dat.

Ve třetí části představujeme metodologické návrhy pro sčítání zbývajících kategorií osob bez bytu, které nebyly do censu v roce 2019 zahrnuty, přestože podle klasifikace ETHOS do této kategorie patří.

Na konci publikace připojujeme přílohy s dokumenty, které byly použity při sčítání v roce 2019 (naleznete mezi nimi například veškeré sčítací archy s instrukcemi k jejich vyplnění). Přílohy jsou vytvořeny v takovém formátu, aby je bylo možné po aktualizování proměnlivých hodnot (termíny, honoráře apod.) opět použít v budoucích sčítáních.

¹ ETHOS – European typology of homelessness and housing exclusion. [cit. 10.1.2021]. Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/cz_8621229557703714801.pdf.

1. Sčítání populací osob bez domova

V této kapitole nejprve pojednáváme o možných přístupech k vymezení a operacionalizaci různých podskupin populace osob bez domova. Následně probíráme základní typy již známých metod, které lze pro sčítání těchto skupin osob využít, a představujeme jednotlivá prostředí, v nichž je vhodné sčítání osob bez domova realizovat. Pojednáváme o těch metodách sčítání osob bez domova, které již byly někdy v minulosti aplikovány. Kapitulu uzavíráme tématem zpracování získaných dat. Zabýváme se zejména otázkou, jak se při zpracování výsledků vyrovnat s neúplností sebraných dat a jak v takové situaci lze využít různé formy extrapolace.

1.1 Organizace celonárodních censů osob bez domova

Tak jako u každého projektu velkého rozsahu je i pro celostátní census klíčová důsledná příprava, která spočívá zejména v zajištění kvalitního managementu, funkční organizační struktury pro sběr dat v terénu a dostatečných personálních kapacit.

Má-li sčítání proběhnout na celém území země, je nezbytné ustanovit „komunikační kanál“, který by propojoval všechny sledované lokality (spádová území jednotlivých obcí) s jedním centrálním bodem (hlavním koordinátorem censu). V USA byl za tímto účelem vytvořen stabilní systém s názvem „Continuums of Care“ (NATEH, 2013, 30) a od roku 2011 zde jeho prostřednictvím probíhá každoroční standardizované sčítání osob bez přístřeší. „Continuums of Care“ představuje organizační strukturu, která je schopna komunikovat se všemi zařízeními poskytujícími služby osobám bez přístřeší v USA a umožňuje tak v zemi organizovat systematický a v podstatě vyčerpávající sběr informací o rozsahu a podobě bezdomovectví. Tuto organizaci zajišťuje úřad „U.S. Department of Housing and Urban Development“, který je zodpovědný za přípravu zpráv z těchto šetření (Kuchařová et al., 2015, 187). V České republice žádnou explicitní obdobu takového systému nenajdeme, existují zde však veřejné instituce, jejichž složky svou činností pokrývají celé území ČR a kvůli jejich zaměření u nich lze předpokládat, že by byly schopny potřebnou organizační strukturu zajistit. Příkladem takových institucí mohou být odbory sociálních věcí krajských a městských úřadů (*spolupráce s nimi se již osvědčila při sčítání v roce 2019*) nebo Policie České republiky.

Při sčítání v roce 2019, kdy centrální organizaci zajišťoval VÚPSV, byl využíván třístupňový systém řízení. VÚPSV předával instrukce a potřebné materiály krajským koordinátorům projektu (většinou se jednalo o krajské metodiky sociální práce), kteří zajišťovali komunikaci s příslušnými obecními koordinátory (to byli nejčastěji vedoucí sociální pracovníci z jednotlivých obcí s rozšířenou působností; dále jen „ORP“). Obecní koordinátoři pak byli zodpovědní za samotnou realizaci terénního sčítání na území jednotlivých obcí a měst. To bylo realizováno dvojicemi sčítacích komisařů, jichž byli obecní koordinátoři často součástí.

1.2 Koho sčítat: Definice skupin osob bez domova podle klasifikace ETHOS

Spektrum osob, které se určitým způsobem potýkají s absencí uspokojivého bydlení, je velmi široké, protože je obtížné stanovit nějakou pevnou hranici, s jejíž pomocí bychom mohli jednoznačně odlišit „lidi bez domova“ od „lidí s domovem“. Mezi

každodenním přežíváním na ulici bez jakéhokoliv zázemí a plnohodnotným kvalitním bydlením lze nalézt bezpočet jemných odstínů různých podob bytové nouze. Základní rozdíly mezi jednotlivými formami života bez domova se snaží detailně specifikovat evropská typologie bezdomovství ETHOS.

Abychom získali validní data, která bude možno využít v souladu se stanovenými cíli realizovaného censu, je nezbytné provést precizní operacionalizaci všech sčítaných kategorií. Kategorie, které chceme do censu zahrnout, musejí být definovány jasnými a pro sčítací komisaře jednoznačně měřitelnými podmínkami. Klasifikace ETHOS může být dobrý výchozí bod pro definování cílové populace, jedná se však o relativně obecné vymezení různých forem nedostupného, nejistého a nevyhovujícího bydlení, jehož součástí není žádná operacionální definice (o operacionalizaci více viz Hendl, 2006, 54; Disman, 2002, 79). V rámci definování cílové populace by si měl výzkumník proto zejména ujasnit, jakou roli pro něj hraje doba, již sčítaná osoba v daných podmínkách již strávila, jaké má možnosti dostupných alternativ či nakolik je pro ni stávající místo přespávání typické. Například na otázku: „Jaké je vaše obvyklé místo přespávání?“, může osoba ze sčítané populace odpovědět jinak, nežli na otázku: „Na jakém místě jste spal(a) ze včerejška na dnešek?“. Zejména situace těch osob bez domova, které nemají stabilní zázemí ani v podobě azylového domu či komerční ubytovny, je ze své podstaty nestálá a může se měnit ze dne na den. Díky tomu může konečná podoba operacionální definice rozhodnout o výsledné kategorii z klasifikace ETHOS, do níž bude daná osoba započtena. Pokud například budeme sledovat počet osob, které někdy v posledním měsíci využily noclehárnu, dostaneme výrazně vyšší údaj, nežli když uděláme prostý součet osob, které přespávaly v noclehárnách v jednu konkrétní noc. Operacionalizaci sčítaných kategorií je proto vždy vhodné nastavit v první řadě v souladu s výzkumným cílem realizovaného censu.

Česká varianta klasifikace ETHOS člení osoby vyloučené z bydlení do čtyř základních kategorií (bez střechy; bez bytu; v nejistém bydlení; v nevyhovujícím bydlení), v nichž v rámci českého prostředí identifikuje 33 konkrétních podskupin, které definuje následovně:

I. OSOBY BEZ STŘECHY (formy bezdomovectví)

1. Osoby přežívající venku
 - 1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagóny, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)
2. Osoby v noclehárně
 - 2.1.1 Osoby v nízkoprahové noclehárně
 - 2.1.2 Osoby sezónně užívající k přenocování prostory zařízení bez lůžek

II. OSOBY BEZ BYTU (formy bezdomovectví)

3. Osoby v ubytovnách pro bezdomovce
 - 3.1.1 Muži v azylovém domě
 - 3.1.2 Ženy v azylovém domě
 - 3.1.3 Matky s dětmi v azylovém domě
 - 3.1.4 Otcové s dětmi v azylovém domě

- 3.1.5 Úplné rodiny v azylovém domě
- 3.1.6 Osoby v domě na půl cesty
- 3.2.1 Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)
- 3.2.2 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu
- 4. Osoby v pobytových zařízeních pro ženy
 - 4.1.1 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese
 - 4.1.2 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě
- 5. Osoby v ubytovnách pro imigranty
 - 5.1.1 Žadatelé o azyl v azylových zařízeních
 - 5.2.1 Migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)
- 6. Osoby před opuštěním instituce
 - 6.1.1 Osoby před opuštěním věznice
 - 6.2.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení
 - 6.3.1 Osoby před opuštěním dětské instituce
 - 6.3.2 Osoby před opuštěním pěstounské péče
- 7. Uživatelé dlouhodobější podpory
 - 7.1.1 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidé dlouhodobě ubytovaní v azylovém domě

III. OSOBY V NEJISTÉM BYDLENÍ (formy vyloučení z bydlení)

- 8. Osoby žijící v nejistém bydlení
 - 8.1.1 Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel
 - 8.1.2 Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)
 - 8.2.3 Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu (bez právního nároku)
 - 8.2.4 Osoby v nezákonně obsazené budově
 - 8.3.1 Osoby na nezákonně obsazeném pozemku (zahrádkářské kolonie, zemnice)
- 9. Osoby ohrožené vystěhováním
 - 9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu
 - 9.2.1 Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu
- 10. Osoby ohrožené domácím násilím
 - 10.1.1 Osoby ohrožené domácím násilím – policejně zaznamenané případy – oběti

IV. OSOBY V NEVYHOVUJÍCÍM BYDLENÍ (formy vyloučení z bydlení)

- 11. Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách

1. Sčítání populací osob bez domova

11.1.1 Osoby žijící v mobilním obydlí, např. maringotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)

11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele

11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace

12. Osoby žijící v nevhodném bydlení

12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání (dříve mohlo být obyvatelné)

13. Osoby žijící v přelidněném bytě

13.1.1 Osoby žijící v přelidněných bytech

1.3 Jak sčítat: Metody a přístupy ke sčítání osob bez domova

Sčítání osob, které využívají ubytovací sociální služby, je relativně elementárním úkonem. Lze jej zvládnout prostým sečtením všech ubytovaných v jednotlivých zařízeních. Jednotlivá zařízení počty svých klientů zpravidla dlouhodobě evidují, díky čemuž jsou schopna požadovaný typ dat poskytnout velmi často rovnou od stolu. Vhodným nástrojem pro získání těchto informací je například online dotazníkové šetření. Ne zcela jednoduchým úkolem je však sečtení těch osob, které v době sčítání tyto služby nevyužívají.

Jelikož lidé, kteří přespávají venku, nejsou dohledatelní na konkrétní adrese, je nejlepší oporou pro jejich sčítání „místní znalost“ lidí, kteří v cílové oblasti žijí – nejlépe takových, kteří s místní populací osob bez domova přímo pracují, případně s ní alespoň přicházejí pravidelně do styku. Nejčastěji se v těchto případech jedná o místní sociální pracovníky a městské strážníky. Sociální odbory a městská policie projevují v mnoha českých obcích o znalost tamní populace osob bez domova aktivní zájem a často si jejich počty sami určitým způsobem evidují. Před realizací censu osob bez domova v určité oblasti je proto velmi žádoucí kontaktovat místní zástupce těchto institucí a zjistit, zda náhodou potřebnými daty v požadované kvalitě již nedisponují.

Ke sčítání osob bez domova bylo v minulosti využito mnoho originálních postupů, které se liší především personální náročností a od toho se zpravidla odvíjející přesností získaných dat. Ty, které vycházejí z fyzického sčítání osob,² lze rozdělit na tři základní typy. Tím prvním jsou metody úplného sčítání, jejichž cílem je kontaktovat (osobně anebo alespoň formou pozorování) a zaevidovat každého jednotlivce bez domova. Druhým typem jsou odhady populace ze vzorku, které vycházejí z teorie pravděpodobnosti a umožňují do censu zahrnout i tu část sledované populace, s níž sčítací komisaři vůbec nebyli v kontaktu. Třetím typem jsou přístupy, které se opírají výhradně o síť sociálních služeb a evidují ty osoby bez domova, které v době censu přišly s nějakou se zapojených služeb do kontaktu. Pro lepší porozumění tomu, jak mohou postupy vycházející z výše nastíněných tří typů vypadat, představujeme jejich konkrétní zástupce – jedná se o tři konkrétní metody, které byly v minulosti reálně aplikovány. Podrobnému

² Kromě fyzického sčítání bývají využívány také výzkumy od stolu, které například vycházejí z odhadů lokálních pracovníků (viz MPSV, 2015) nebo z informací o využívání specifických sociálních dávek (viz Klusáček et al., 2018).

přehledu využívaných metod pro sčítání populací osob bez domova jsme se detailně věnovali v článku „Možnosti využití tuzemských a zahraničních zkušeností pro koncepci celostátního sčítání osob bez domova v ČR“ (Peychlová, Holpuch, 2015).

1.3.1 Přístup první: Úplné sčítání na předem identifikovaných místech

Tomuto sčítání **předchází fáze mapování míst**, na nichž se členové cílové skupiny zpravidla nacházejí. Sčítací komisaři tedy nekontrolují celé území, nýbrž jen předem vytipovaná místa. Místa jsou identifikována například s pomocí lokálních neziskových organizací, městských úřadů, obecní policie, církevních organizací i zdejších bezdomovců. **Výhodou** oproti úplnému sčítání v celém prostoru města v minimálním časovém úseku **jsou nižší nároky na počet sčítacích komisařů a na organizaci samotného aktu sčítání**. Data je nezbytné doplnit sčítáním v servisních zařízeních pro osoby bez přístřeší. V průběhu sčítání je potřeba využívat nějaký **mechanismus, který zabráni vzniku duplicit**. Každá sečtená osoba může být například zaevidována pod jedinečným kódem ve tvaru iniciály-datum narození-pohlaví (např. PN22081971M), který umožní následné odstranění duplicit.

Efektivní cestou ke zvládnutí úplného sčítání je přístup, který zvolili například metodologové při cenzu v americkém Huntingtonu (Bogard, 2001), v němž žije přibližně 200 000 obyvatel. Samotnému cenzu předcházela měsíční fáze podrobného monitorování lokalit, v nichž sledované osoby přespávají. Terénní pracovníci navazovali kontakt s bezdomovci na ulici i se zaměstnanci různých komerčních zařízení (např. supermarketů), která potenciálně mohla osoby ze sledované populace přitahovat, a získávali tak informace o dalších nocležících lidech, kteří přespávají venku. V okamžiku samotného sčítání disponovali sčítací komisaři podrobnou mapou míst přespávání tamní populace osob bez domova. Takto mohli obejít všechna zaznamenaná místa a zaevidovat všechny jejich obyvatele pod určitými kódy, které pomohly eliminovat duplicitu dat. Díky komunikaci s přítomnými bezdomovci se komisařům podařilo zaevidovat i ty osoby, které momentálně byly pryč (tamtéž, 111). Data z terénu byla následně doplněna údaji ze servisních zařízení.

Takto pečlivě připravené a provedené „úplné sčítání“ **poskytuje nejpresnější možné údaje o počtech osob bez domova přespávajících venku**. V podmínkách většího města, či dokonce cenzu v celé zemi, komplikují využití výše nastíněného postupu vysoké požadavky na předchozí přípravu a potřeba velkého množství personálních kapacit obeznámených s touto metodou. Jedná se o přístup, který lze však dobře realizovat při zapojení sociálních pracovníků či policistů, kteří v dané oblasti běžně působí. Tímto způsobem si lze také vést v daných obcích kvalitní evidenci osob bez domova, kterou je možné průběžně aktualizovat.

Další často využívanou variantou úplného sčítání je **sčítání osob bez domova v jednom okamžiku** (Point in time count). Tradičně je tento postup využíván (nyní již každoročně) v USA,³ kde je znám jako „Night of count“. Během jedné noci vyrážejí po celých Spojených státech amerických do terénu tisíci dobrovolníci a prostřednictvím stručného dotazníku usilují o započítání všech osob bez domova, které se nacházejí v oblasti jejich bydliště. Obdobný postup byl využit také v Praze při sčítání osob bez

³ Detailní informace o systému sčítání osob bez domova v USA včetně všech zpráv z realizovaných censů jsou dostupné na webových stránkách Ministerstva bytové výstavby a rozvoje měst USA – The U.S. Department of Housing and Urban Development (HUD). Dostupné z: <https://www.hudexchange.info/programs/coc/coc-homeless-populations-and-subpopulations-reports/>

domova v roce 2004 (Myšáková, 2004), kdy se celé sčítání odehrálo pouze během dvou večerních hodin, během nichž velké množství dobrovolníků mělo za úkol identifikovat a evidovat všechny osoby, o nichž na základě vizuálního kontaktu usoudili, že spadají do cílové populace. Každá dvojice dobrovolníků byla zodpovědná za určitou oblast a krátký časový interval sběru dat měl zabránit vzniku duplicit způsobených migrací sledovaných osob mezi jednotlivými sčítacími okrsky.

1.3.2 Přístup druhý: Metoda zpětného záchytu (Capture-mark-recapture)

Vzhledem k problémům, které se pojí s použitím technik úplného sčítání ve velkých městech, začaly být pro zjišťování velikosti populací osob bez domova využívány také metody „odhadů velikosti populace ze vzorku“. Jejich kořeny sahají do přelomu 19. a 20. století, kdy začaly být využívány etology pro sčítání rozsáhlých populací živočišných druhů (viz Southwood, Henderson, 2000). Jejich typickým zástupcem je metoda zpětného záchytu (v angličtině „Capture-mark-recapture“ nebo také „Mark and recapture“). V případě sčítání populací osob bez domova je princip této metody využíván v několika odlišných variantách, z nichž některé namísto fyzického sčítání v terénu pouze analyzují data z registrů několika odlišných organizací (Schepers, Nicaise, 2017).

V případě využití této metody pro fyzické sčítání v terénu je její základní princip následující: „Vyrazíme do prostředí, kde se pohybují členové námi sledované populace, a spočítáme co nejvíce jednotlivců (spočítané jednotky určitým způsobem označíme). Později, například další den, provedeme druhé sčítání, při němž zároveň sledujeme množství jednotek, které jsou označeny z předchozího dne. Z těchto údajů je možné získat odhad počtu členů celé populace.“ (Šnajdrová, Holpuch, 2010, 14) První fázi sčítání je dobré provést v servisních organizacích – „označením“ je zde míněno vyplnění krátkého dotazníku. V druhé fázi je pak při „náhodné procházce“⁴ sčítacích komisařů zkoumanou oblastí (městem) prostřednictvím krátkých rozhovorů zjišťováno, jaký podíl zkontaktovaných osob bez přístřeší byl započten v předchozí fázi. Výhodou je nižší organizační a kapacitní náročnost sčítání v terénu a potažmo i vyšší bezpečnost (není nutné chodit do nebezpečných míst nebo navštěvovat nocležiště v nočních hodinách), nevýhodou je riziko nižší přesnosti výsledku. Výstupem zde totiž není jedno číslo, tak jako u úplného sčítání, nýbrž více či méně široký interval hodnot. Metoda byla aplikována v Praze v roce 2010 (Šnajdrová, Holpuch, 2010) a rovněž při celorepublikovém sčítání osob bez domova v roce 2019 (Nešporová et al., 2019), v zahraničí pak ve Velké Británii ve městech Torbay a Plymouth (Williams, 2010). V australském městě Adelaide byla využita odlišná varianta této metody, která se opírá o analýzu registrů klientů několika různých organizací, které osobám ze sčítané populace poskytují sociální služby (D'Onise et al., 2007).

Pokud vás princip metod odhadu velikosti populace ze vzorku zaujal a zvažujete jeho využití, pak by vaší pozornosti neměla uniknout také do značné míry kuriózní metoda nazývaná Plant-capture, která do sčítání zapojuje tak zvané „falešné bezdomovce“. Jedná se o dobrovolníky v přestrojení, jejichž úkolem je volně se rozprostřít mezi reálnou populací místních osob bez domova, přičemž svou skutečnou identitu odhalují až poté, co je aktivně osloví některý ze sčítacích komisařů. Díky získané znalosti poměru mezi náhodně nakontaktovanými a nenakontaktovanými „plants“

⁴ Pro získání dostatečně robustního výběrového souboru je ideální projít všechna místa, kde se bezdomovci v rámci dané obce obvykle pohybují. Náhodnost tohoto typu výběru pak spočívá především v tom, že nelze předem určit, které osoby budou na daných místech zastíženy a které ne. Při tom má hypoteticky každý bezdomovec stejnou šanci být započten.

(„falešnými bezdomovci“) může být odvozen vztah mezi počtem nakontaktovaných a nenakontaktovaných reálných bezdomovců (více viz Laska, Meisner, 1993).

Hlavní výhodou těchto metod je především jejich vysoká efektivita vzhledem k míře vynaložených lidských a finančních zdrojů. Ta je však vykoupena jejich relativně vysokými nároky na odbornou přípravu, na schopnosti zvládnout ne zcela elementární statistické zákonitosti a v neposlední řadě na preciznost sběru dat v terénu. I relativně malé chyby a nedůslednost v naplánovaném postupu mohou vést ke znehodnocení získaných dat. **O výpočtu odhadu velikosti celé populace z dat sebraných touto metodou pojednáváme v podkapitole 2.6.2.**

1.3.3 Přístup třetí: Sčítání na základě kontaktu se sociálními službami (Service-Based Enumeration)

Dalším a ve srovnání s ostatními metodami relativně nenáročným postupem je sčítání založené na kontaktu osob bez domova s některou ze sociálních služeb v rámci určitého sledovaného období. Sčítání se odehrává zpravidla po dobu jednoho týdne v servisních zařízeních pro osoby bez domova. Každý, kdo nějakou ze služeb využije, je zaregistrován pod jedinečným osobním kódem. Při celonárodním „úplném sčítání“ osob bez domova ve Skotsku v roce 2003 byly do censu zahrnuty jen ty osoby, které měly ve sledovaném období určitý kontakt s některým ze servisních zařízení nebo s terénní sociální službou (Laird, 2003, 4). Z toho vyplývá největší limit této metody – osoby, které sociální služby v době sčítání nevyužijí, nejsou do výsledného počtu zahrnuty. Validita takového výsledku se pak odvíjí především od hustoty a atraktivity sítě sociálních služeb pro osoby bez domova. Tento přístup byl také zvolen v České republice v rámci Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (ČSÚ, 2011).

1.3.4 Identifikace cílové populace, motivace ke spolupráci a prevence vzniku duplicit

Při samotném sčítání osob v terénu stojí před sčítacími komisaři 3 následující úkoly:

1. musí být schopni správně identifikovat osoby z cílové populace;
2. musí je namotivovat k potřebné spolupráci;
3. musí zabránit tomu, aby došlo k opakovanému započtení totožných osob.

Schopnost rozpoznat osoby, které se potýkají s bezdomovectvím, není něčím zcela samozřejmým. Velké množství lidí bez domova se snaží svou situaci maskovat a dokáží pečovat i o svůj zevnějšek takovým způsobem, že na první pohled nemusejí z běžné populace nijak vyčnívat. Je proto vhodné **do řad sčítacích komisařů rekrutovat především sociální pracovníky**, kteří mají s touto populací již profesní zkušenosti a jejichž schopnost rozpoznat osoby bez domova je díky tomu vyšší. Zvláště v menších obcích se sociální pracovníci s těmito lidmi často již osobně znají, jelikož jsou klienty jejich sociální práce. Obecně platí pravidlo, že pokud má sčítací komisař být jen malé podezření, že by se mohlo jednat o osobu ze sčítané populace, tak by s ní měl navázat kontakt a tuto skutečnost pomocí vhodného dotazování ověřit.

Sčítané osoby je vhodné ke spolupráci **motivovat například drobnou potravinovou pomocí**, tu je však nutné poskytovat naprosto nepodmíněně (tedy ne jako odměnu za poskytnutí požadovaných informací), aby nedocházelo k tomu, že sčítané

osoby budou kvůli odměně sčítací komisaře aktivně vyhledávat a nechávat se započítávat opakovaně. Peněžní odměna je v tomto případě vyloženě nevhodná.

Vzhledem k anonymitě šetření a absenci stabilního místa pobytu je také důležité pracovat s **mechanismem, který zabrání opakovanému započtení stejných osob**. To hrozí zejména ve velkých obcích, kde je do sčítání zapojeno větší množství sčítacích komisařů. Při každém kontaktu s osobou bez domova je proto důležité hned v počátku rozhovoru verbálně ověřit, zda v době realizace sčítání již nebyla oslovena jinými pracovníky. Jako pomůcku lze využívat například za tímto účelem vytvořené informativní kartičky, které obdrží všechny započtené osoby. Sčítací komisaři pak mohou již jen jednoduchým dotazem ověřit, zda kontaktovaná osoba takovouto kartičku neobdržela od někoho již dříve. Další možností je vytvoření unikátních osobních kódů, které vycházejí z osobních identifikačních údajů sčítaných osob (například kombinace iniciál, pohlaví a data narození). Jelikož se však jedná o osobní údaje, s jejichž sdílením mohou mít některé osoby problém, doporučujeme zvolit spíše první uvedenou možnost s kartičkou, která byla využita při sčítání v roce 2019.

1.4 Kde sčítat: Místa a instituce obývané osobami bez domova

Poté, co jsme si vyjasnili, koho přesně chceme v rámci sledované populace do censu zahrnout a jakou metodou budeme při sčítání postupovat, je nutno nalézt odpověď na otázku, kde chceme tyto osoby zastihnout a kontaktovat. Pokud jsme při definici naší cílové populace vycházeli z klasifikace ETHOS, pak je logickým krokem hledat jednotlivé subkategorie sčítaných osob v místech, která jsou jimi podle této klasifikace obývána. Před realizací samotného sčítání osob přespávajících venku je proto důležité precizně zmapovat místa, na nichž tyto lidé přebývají. Osvědčeným postupem je zanesení všech takových míst do vytištěných map jednotlivých sčítacích okrsků/oblastí. Tyto mapy musí vytvářet lidé, kteří mají o pohybu místních osob bez domova dobrý přehled. Velmi přínosná je proto při jejich vytváření spolupráce s lokálními sociálními pracovníky a s příslušníky městské policie.

Osoby bez domova, které definuje klasifikace ETHOS jako „bez střechy“, lze typicky identifikovat:

- v parcích a dalších veřejných prostranstvích, která jsou opatřena místy k sezení;
- před supermarkety a obchodními centry;
- poblíž vlakových nádraží a zastávek městské veřejné dopravy;
- v městské a příměstské zeleni, v níž lze budovat provizorní přístřešky a nocležiště;
- v komerčních i veřejných stavbách a areálech, které již nejsou využívány;
- v zákoutích dopravních staveb, zejména v podmostí a pod převisy vyvýšených silnic;
- v zahrádkářských koloniích (zejména pokud jsou určeny k likvidaci nebo pokud je jejich oprávnění uživatelé již nevyužívají);
- v nízkoprahových noclehárnách.

Je třeba brát v potaz také to, že významná část osob bez domova tráví svůj volný čas výdělečnou činností (Nešporová, Holpuch, 2020, 62) a tudíž může být problematické je zastihnout jinde nežli na místě, kde přespávají.

Kategorie osob, o nichž klasifikace ETHOS hovoří jako o osobách „bez bytu“, se v České republice nacházejí v těchto institucích:

- v azylových domech;
- v domech na půl cesty;
- v ubytovnách v majetku obcí určených pro sociálně slabé;
- v komerčních veřejných ubytovnách;
- ve zdravotnických zařízeních (osoby, které nemají po propuštění kam jít);
- v ubytovnách pro imigranty;
- v dětských institucích (dospělé osoby před jejich opuštěním);
- ve věznicích a vazebních věznicích (osoby, které nemají po propuštění kam jít).

Seznam všech azylových domů a nízkoprahových nocleháren je volně přístupný v online registru sociálních služeb.⁵ Informace o komerčních ubytovnách se schváleným provozním řádem a ubytovnách pro sociálně slabé v majetku obcí zpravidla evidují sociální odbory příslušných krajských úřadů. Seznam zdravotnických zařízení s lůžkovou péčí je uveden v Národním registru poskytovatelů zdravotních služeb, který je zveřejněný na webu Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR a seznam všech vězeňských zařízení je dostupný na webu Generálního ředitelství vězeňské služby ČR.

1.5 Kdy sčítat: Role počasí, ročních období, času a migrace

Při plánování termínu censu osob bez domova je třeba brát v potaz zejména roli počasí. Pokud budeme sčítání realizovat v mrazivých zimních měsících, budou čísla osob přespávajících venku radikálně nižší, nežli pokud sčítání provedeme uprostřed léta. Zejména v mrazivých měsících mají lidé bez domova výrazně vyšší tendenci využívat ubytovací sociální služby nežli v létě (viz Hruška 2012, 38).

Vhodným obdobím pro sčítání osob bez domova jsou z několika důvodů nemrazivé jarní měsíce – při sčítání v Praze v roce 2010 (Šnajdrová, Holpuch, 2010) i při sčítání v roce 2019 (Nešporová et al., 2019) jsme zvolili termín v dubnu. Pohyb v terénu již není touto dobou pro sčítací komisaře a sčítané osoby diskomfortní z důvodů chladu, bezdomovectví již není tolik skryté a zároveň jsou osobami bez domova stále ještě intenzivně využívány nízkoprahové sociální služby a lze je proto do sčítání efektivně zapojit. Někteří výzkumníci však preferují pro realizaci censu zimní měsíce právě z důvodu nižší mobility cílové skupiny a její větší koncentrace v ubytovacích sociálních službách (viz Myšáková, 2004, 6).

V roce 2019 jsme obecní koordinátory instruovali, aby sčítání realizovali pouze za denního světla. Sčítání během noci má sice velkou výhodu v podobě minimální mobility sčítané populace, ale jelikož jsme jej považovali z etických a bezpečnostních důvodů za problematické, navrhli jsme takové postupy, které jej nevyžadují.

Vzhledem k tomu, že populace osob bez domova je ze své podstaty náchylná k relativně vysoké míře migrace, je vhodné její sčítání provést v co nejkratším časovém

⁵ Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/registr-poskytovatelu-sluzeb>.

úseku. Při censech v letech 2010 a 2019 jsme usilovali o to, aby sčítání netrvalo déle než týden.

1.6 Extrapolace neúplných dat a další možnosti jejich doplnění

Při celostátním sčítání osob bez domova je téměř nemožné zajistit aktivní účast všech územních jednotek (obcí). Je proto potřeba mít připravený postup, jehož prostřednictvím do datového souboru informace z chybějících oblastí doplníme. Výzkumníci v USA v tomto smyslu používají dokonce přímo metodu, o níž hovoří jako o „Metodě náhodného geografického vzorku“ (Dunton et al., 2014, 54). Ta spočívá v rozdělení sledovaného území do malých podoblastí na základě pro ně příznačných charakteristik, které ovlivňují intenzitu výskytu cílové populace (např. velikost obce, míra osídlení atp.). Samotné sčítání pak proběhne jen v části těchto podoblastí, přičemž získaná data jsou následně promítnuta do územních jednotek, které se censu aktivně nezúčastnily. Aby bylo možné zvolit takový postup a považovat finální údaje za validní, je samozřejmě potřeba disponovat detailními znalostmi faktorů, které intenzitu výskytu sledované populace ovlivňují. Získání těchto informací může být problém zejména tam, kde je takový census realizován poprvé a výzkumný tým proto nemá oporu, na jejímž základě by mohl geografický vzorek sestavit. Pokud je však realizovaný projekt dostatečně ambiciózní a povede se mu sběr dat ve většině sledovaných oblastí zajistit, lze výše uvedený postup využít reverzně. To znamená, že po sběru dat lze s pomocí statistického softwaru oblasti, v nichž sčítání reálně proběhlo, roztrždit do clusterů podle obecně známých vybraných nezávislých proměnných (např. počet obyvatel dané obce, ale otestovat lze také další dostupné faktory, jako je například přítomnost ubytovacích sociálních služeb, míra nezaměstnanosti, průměrná mzda či regionální příslušnost apod.). Na základě takto identifikovaných faktorů můžeme data z oblastí, v nichž sčítání proběhlo reálně, promítnout do oblastí, které se do sčítání zapojit nepodařilo.

Při sčítání v roce 2019 (Nešporová et al., 2019) jsme pro extrapolaci dat použili jako kritérium počet obyvatel obce – ukázalo se, že v obcích s podobným počtem obyvatel přebývá v podstatě identický podíl osob bez domova. Tedy, že u stejně velkých obcí připadá na každých jejich 1 000 obyvatel takřka stejné množství osob bez domova bez ohledu na jejich regionální příslušnost. Tento postup má smysl aplikovat především pro doplnění chybějících informací o počtech osob, které přespávají venku.

Pro doplnění chybějících dat z institucí lze použít obdobný princip. Pokud se nám například nepodaří získat informace ze všech azylových domů, můžeme získaná data promítnout i na ta zařízení, z nichž nám informace chybějí. U jednotlivých zařízení lze dohledat jejich lůžkové kapacity a cílové skupiny osob, jimž mají sloužit (např. v Registru sociálních služeb na portálu MPSV). Na tyto kapacity lze promítnout zjištěnou průměrnou obsazenost zařízení, která se do sčítání zapojila, a následně vypočítat odhad počtu přítomných klientů. Obdobný postup lze zvolit při sčítání osob v dalších sledovaných zařízeních.

1.7 Ekonomické aspekty

Celorepublikové sčítání osob bez domova je rozsáhlým projektem, který vyžaduje značné lidské i finanční zdroje. Předpokládané náklady na projekt se nám dařilo držet relativně nízko díky aplikaci následujících postupů:

1. Zapojení pracovníků sociálních odborů obcí do sběru dat v terénu. Sociální pracovníci mohou do jisté míry spojit sběr dat s výkonem depistáže v terénu, která by měla být běžnou součástí jejich práce.
2. Ve velkých městech lze využít pro získání dat princip metody Capture-mark-recapture. Při dobrém technickém zvládnutí tato metoda přináší srovnatelné výsledky s metodami úplného sčítání, ovšem za využití mnohem nižších personálních kapacit.
3. Využití stávající infrastruktury v podobě metodiků sociální práce krajských úřadů přineslo velmi dobré výsledky. V porovnání s postupem, kdy by byli krajsští koordinátoři rekrutováni/najímáni ze soukromé sféry, byla spolupráce s krajskými metodiky sociální práce výrazně méně finančně náročná. Velká část úkonů, které souvisela s projektem, byla běžnou součástí jejich pracovní agendy (zejména komunikace se sociálními pracovníky z jednotlivých obcí).
4. Identifikovali jsme obce, které si systematicky vedou kvalitní evidenci osob bez domova, a požádali jsme jejich zástupce o poskytnutí dat v námi sledovaném formátu. Potřebná data jsme z těchto obcí získali bezplatně.

Náklady na sčítání osob bez domova v podobě, v jaké jsme je realizovali v roce 2019, doplněné o sčítání v soukromých komerčních ubytovnách (a v dalších oblastech specifikovaných v kap. 3), odhadujeme na 4 200 tis. Kč. Výsledná cena se bude odvíjet především od počtu do sčítání zapojených obcí. Jedná se o náklady na sběr dat a jejich základní zpracování. Odhad je přibližný a vychází z aktuálních cen a nákladů na sčítání osob bez domova realizovaného v roce 2019. Odměny vyplácené sčítacím komisařům v terénu a obecním a krajským koordinátorům sčítání v roce 2019 jsou uvedeny v podkapitole 2.4.7.

Přehled o velikosti a základních charakteristikách populace osob bez domova umožňuje strategicky plánovat sociální služby a podporu určenou této skupině obyvatel. Výsledná data mohou být efektivně využita na centrální (celostátní) úrovni i na úrovni nižších samosprávních celků (kraje, obce). Vzhledem k užití mezinárodní klasifikace ETHOS je lze dobře využít i pro případné mezinárodní komparace.

2. Metody a postupy aplikované při sčítání osob bez domova na území České republiky v roce 2019

Cílem druhé části této publikace je detailní představení postupu sčítání osob bez domova v České republice, který jsme zvolili ve VÚPSV v roce 2019. Chceme tak v první řadě vytvořit podklad, s jehož pomocí bude možné v budoucnosti opakovat postup z roku 2019 způsobem, který umožní získání srovnatelných dat s daty z roku 2019.

2.1 Cíle a oblasti sčítání osob bez domova v České republice v roce 2019

Sčítání osob bez domova v roce 2019 bylo realizováno prostřednictvím VÚPSV na základě požadavku Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (dále jen „MPSV“). Cílem tohoto projektu bylo přinést informace o velikosti a struktuře populace osob bez střechy a vybraných skupin osob bez bytu.

Definice sčítaných kategorií osob vycházela z klasifikace ETHOS. Sčítány byly tyto skupiny:

- osoby přespávající venku;
- osoby přespávající v nízkoprahových noclehárnách;
- osoby ubytované v azylových domech;
- osoby ubytované v domech na půl cesty;
- osoby ubytované v nekomerčních ubytovnách pro osoby bez domova v majetku obcí;
- osoby bez bytu před opuštěním věznice;
- osoby bez bytu před opuštěním zdravotnického zařízení.

Detailnímu postupu sčítání výše uvedených kategorií osob se věnujeme postupně v podkapitolách 2.3 až 2.5.

2.2 Personální zajištění, organizační struktura a rámec použitého postupu

Pro úspěšnou realizaci projektu je klíčové vytvoření personální infrastruktury, která by dokázala zajistit sběr dat na celém území České republiky. Využili jsme **tříúrovňový systém organizace a řízení**. První úroveň představoval VÚPSV (vedoucí projektu a metodolog projektu), druhou úroveň krajští koordinátoři projektu (zpravidla krajští metodici sociální práce) a třetí úroveň obecní koordinátoři projektu (zpravidla vedoucí sociální pracovníci jednotlivých ORP).

Zvlášť pak byla realizována doplňková sčítání v institucích, které zajišťovaly dvě samostatné koordinátorky, odborné pracovnice VÚPSV, přímo pod vedením vedoucí projektu. Tato doplňková sčítání ve zdravotnických zařízeních, ve vězeňských zařízeních,

v azylových domech a v domech na půl cesty jsou popsána v podkapitole 2.5. Uvedená tříúrovňová organizační struktura se na ně nevztahuje.

2.2.1 Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.

Rolí VÚPSV bylo vedení celého sčítání, navržení sčítacích postupů, vytvoření organizační struktury sčítání, komunikace s krajskými koordinátory i některými obecními koordinátory sčítání (zejména z větších měst), vyhotovení a distribuce zelených kartiček „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“, sčítacích archů (v elektronické podobě), administrativní činnost týkající se pracovních smluv (DPP) s krajskými a obecními koordinátory sčítání a se sčítacími komisaři. VÚPSV dohlížel na průběh sčítání a poskytoval konzultace k jeho průběhu. Dále zajistil přepis a analýzu všech sebraných dat a odevzdal výsledky MPSV. Dílčí výsledky poskytl krajským a městským koordinátorům sčítání. Výsledky sčítání byly zveřejněny v publikaci „Sčítání osob bez domova v České republice 2019“ (Nešporová et al., 2019).

Žádost o spolupráci adresoval VÚPSV krajským metodikům sociální práce na jejich společném setkání na půdě MPSV při prezentaci metodiky, cílů a významu projektu. Do projektu se rozhodli zapojit metodici ze všech krajů⁶ s výjimkou Libereckého.⁷

VÚPSV následně ve spolupráci s jednotlivými krajskými koordinátory uspořádal ve všech zapojených krajích osobní prezentaci projektu pro zástupce jednotlivých obcí s rozšířenou působností a obcí s pověřeným obecním úřadem (dále jen „ORP“ a „POÚ“). Cílem prezentace bylo jednak seznámit zástupce jednotlivých obcí s projektem a jednak je požádat o spolupráci.

Komunikace s nižšími složkami probíhala osobně, e-maily, telefonicky i poštou a byla nejintenzivnější v přípravné fázi sčítání a v jeho prvních dnech. Pro rychlejší a snazší orientaci krajských a obecních koordinátorů v našem projektu jsme vytvořili seznam klíčových pojmů a jejich vysvětlení (viz příloha č. 1).

2.2.2 Krajsští koordinátoři

Role krajských koordinátorů byla pro organizaci sčítání a jeho zdárný průběh ústřední. Ukázalo se, že pro zajištění vyššího počtu zapojených obcí v daném kraji bylo výhodnější, když byl krajský koordinátor z Krajského úřadu, než když se jednalo o externího pracovníka. Vedení obcí a pracovníci jejich sociálních odborů s krajskými metodiky sociální práce běžně spolupracují, z čehož plyne i větší šance, že se do projektu na jejich popud zapojí.

Krajsští koordinátoři zprostředkovávali kontakt mezi VÚPSV a obecními koordinátory v daném kraji. Jejich povinností bylo zejména:

- zúčastnit se školení v Praze organizovaného realizátorem projektu;
- informovat obce o sčítání osob bez domova a o výzkumu osob bez domova;
- informovat obecní koordinátory o průběhu sčítání podle jednotlivých scénářů;

⁶ V Královéhradeckém a Pardubickém kraji došlo ke vzájemné dohodě a roli krajského koordinátora zastávala v obou krajích stejná osoba pocházející z Krajského úřadu Královéhradeckého kraje.

⁷ Příslušní pracovníci naši žádost o spolupráci opakovaně odmítli s odkazem na svou nadměrnou vytíženost.

- vytvořit seznam zapojených obcí (včetně kódu LAU) a pomoci jim s výběrem vhodného scénáře;
- zprostředkovávat komunikaci mezi VÚPSV a obecními koordinátory (zaslání seznamů zapojených obcí VÚPSV, rozeslání sčítacích scénářů a sčítacích archů obecním koordinátorům, předat obecním koordinátorům informace o průběhu sčítání);
- být poradcem při řešení jakýchkoliv problémů, včetně administrativních;
- sebrat data (sčítací archy) z jednotlivých obcí a zkontrolovat jejich úplnost;
- distribuovat a sebrat pracovní smlouvy, provést jejich kontrolu i kontrolu náležitosti požadovaných financí;
- zaslat VÚPSV zpět všechny požadované materiály (sčítací archy, seznam zapojených měst, pracovní smlouvy a jejich seznam).

Podrobné úkoly krajských koordinátorů i s jejich časovým rámcem ve sčítání v roce 2019 jsou připojeny v příloze č. 2.

2.2.3 Obecní koordinátoři

Odpovědností zástupců obcí, které souhlasily s účastí v projektu, bylo zajištění osoby „obecního/městského koordinátora“. Touto osobou se nejčastěji stával vedoucí sociální pracovník příslušného sociálního odboru. V první řadě se musel obecní koordinátor rozhodnout, zdali bude realizovat sčítání pouze na území své obce nebo zda do něho zapojí také obce druhého a prvního stupně, které pod dané ORP (případně POÚ) spadají.

Klíčovým úkolem obecního koordinátora bylo zajistit dostatek pracovníků pro sběr dat v terénu. Primárně byli pro tento úkol využíváni pracovníci sociálního odboru, ale o spolupráci byli často žádáni také pracovníci z lokálních neziskových organizací. Obecní koordinátoři obdrželi prostřednictvím krajských koordinátorů veškeré potřebné materiály včetně sčítacích archů a detailních metodických postupů, které byly připraveny každé obci „na míru“. **Úkolem obecního koordinátora** tedy bylo proškolení sčítací komisaře, vybavit je všemi potřebnými materiály, zajistit uzavření připravených dohod o provedení práce mezi nimi a VÚPSV, a po ukončení sběru dat doručit veškeré vyplněné materiály (zejména sčítací archy) příslušnému krajskému koordinátorovi. Obecní koordinátoři měli k dispozici číslo na osobní telefon hlavního metodologa, aby s ním kdykoliv mohli konzultovat případné problémy či nejasnosti.

Úkoly jednotlivých obecních koordinátorů se lišily v závislosti na tom, kterým scénářem sčítání (viz podkap. 2.4) se daná obec rozhodla řídit. Pokud však v obci mělo proběhnout sčítání v terénu, pak měl obecní koordinátor před realizací samotného sčítání dva klíčové úkoly:

1. Navázat kontakt s pracovníky, kteří zodpovídají na území zapojené ORP (případně POÚ) za realizaci sociální práce a požádat je o spolupráci. Jedná se o osoby, které znají místní terén a velmi často i osoby ze sčítané populace.
2. S pomocí zaměstnanců městské policie, sociálních pracovníků obce a místních neziskových organizací poskytujících služby osobám bez domova identifikovat a zanést do mapy území dané obce všechna místa, na nichž mají tendenci více či méně často pobývat osoby ze sčítané populace.

2.2.4 Motivace spolupracujících subjektů

Jelikož zapojení obcí do projektu bylo dobrovolné, bylo zvláště důležité nastavit podmínky účasti tak, aby obce svou účast v projektu považovaly za smysluplnou a pro ně samotné nějakým způsobem přínosnou. Projekt jsme zástupcům obcí proto prezentovali jako jedinečnou příležitost získat detailní data o jejich lokální populaci osob bez domova s vynaložením minimálního úsilí. Obcím jsme garantovali zajištění veškerých potřebných materiálů, analýzy sebraných dat a financí na odměny pro zapojené sčítací komisaře. Od obcí jsme oproti tomu potřebovali zajištění kvalifikované pracovní síly pro organizaci i samotnou realizaci sběru dat na daném území. Ve většině případů jsme se setkali s pozitivními ohlasy, protože námi požadovaná data se ukázala být něčím, co samy obce potřebují (a postrádají) při svém vlastním komunitním plánování. Všem obcím, které se aktivně zapojily do sčítání osob bez domova v terénu, jsme příslibili (a následně dodali) individualizovanou závěrečnou zprávu ze sčítání v dané oblasti. Možnost získat základní informace o místní populaci osob bez domova byla pro obce pravděpodobně hlavním důvodem, proč se do spolupráce zapojovaly. Stejný typ motivace fungoval i na úrovni krajů. Krajští metodici tento typ informace pro svou práci potřebují. Vzhledem k výše uvedenému doporučujeme při realizaci censu v maximální možné míře využívat ke spolupráci takové subjekty, které mohou výsledky censu efektivně využít pro svou vlastní agendu. Další výhodou zapojení sociálních odborů byla jejich ochota zapojovat do projektu vlastní pracovníky v rámci jejich pracovní doby. Díky tomu bylo možné ušetřit velké množství finančních prostředků, respektive díky tomu mohly být finance alokované na sběr dat využity primárně pro práci nad rámec běžné pracovní doby zapojených pracovníků.

2.2.5 Finanční odměňování zapojených osob

Sběr dat jsme byli schopni financovat především proto, že jsme pro spolupráci vyhledávali primárně subjekty, které byly ochotny na projektu pracovat v rámci vlastní agendy. Námi poskytnuté prostředky obce ve většině případů využívaly především k najímání externích sčítacích komisařů (zejména kolegů z neziskového sektoru) a k ohodnocení své práce přes čas (mnoho obcí realizovalo terénní sčítání o víkendu).

V závislosti na vykonávané činnosti jsme odměňovali spolupracující osoby třemi rozdílnými sazbami, přičemž pro každého krajského koordinátora i pro každou obec byl stanoven maximální strop pro proplacení finančních nákladů. Tento limit byl odvozen od počtu obyvatel dané obce. V případě, že obecní koordinátor z určitých důvodů považoval námi alokované maximum finančních prostředků za nedostačující, měl možnost tuto skutečnost zdůvodnit, a požádat o jejich zvýšení. K této situaci došlo ve dvou případech, přičemž v obou bylo obecním koordinátorům vyhověno.

Odměňování bylo zajišťováno prostřednictvím předpřipravených dohod o provedení práce, za jejichž distribuci mezi sčítací komisaře odpovídal vždy příslušný obecní koordinátor. Obecní koordinátor byl rovněž zodpovědný za vykazování odpracovaných hodin sčítacích komisařů tak, aby výkaz práce reflektoval námi nastavené finanční limity.

Obecním koordinátorům, kteří o to měli zájem, jsme poskytovali také finanční prostředky na nákup drobného potravinového občerstvení, které mohli sčítací komisaři následně bezpodmínečně nabízet osobám ze sčítané populace. Finanční strop pro nákup potravin byl opět odvozen od velikosti dané obce.

2.3 Sčítání v terénu

Fyzické sčítání v terénu bylo v nějaké formě součástí všech scénářů vyjma scénáře 1. Klíčem k úspěšnému sečtení osob bez domova, které se pohybují na veřejných prostranstvích, byla několikaměsíční přípravná fáze mapování a identifikace míst, na nichž tyto osoby mají tendenci přebývat přes den, a nocležišť, na kterých přespávají. Výstupem z této přípravy byla mapa spádového území dané obce, v níž byla zaznamenána všechna místa se zvýšenou pravděpodobností kontaktu s osobami ze sčítané populace.

Samotné sčítání probíhalo kontaktně, to znamená, že sčítací komisaři u všech osob, o nichž usuzovali, že by mohly spadat do sčítané populace, verbálně ověřovali místo jejich současného přespávání. V obcích, kde bylo potřeba ke sčítání více dvojic sčítacích komisařů, byly započteným osobám dávány zelené kartičky „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“. Pokud sčítaná osoba potvrdila, že kartičku již obdržela v předchozích dnech, byla z duplicitního započtení vyloučena. Pro zvýšení celospolečenského přínosu projektu byly na druhé straně kartiček uvedeny kontakty na místní sociální služby pro osoby bez domova a sociální kurátory.

Samotný způsob vyhledávání a evidování osob v terénu se lišil v závislosti na použitém scénáři.

2.3.1 Sčítání osob přespávajících venku a v noclehárnách

Největší metodologickou výzvu celého projektu představovalo sečtení těch skupin osob bez domova, které nebylo možné identifikovat s pomocí nějakého již existujícího standardizovaného informačního zdroje. Konkrétně se jednalo o osoby přespávající venku a v nízkoprahových noclehárnách. Jelikož sociální služba noclehárny je apriori určena pouze k pobytu přes noc, bývá její klientela nestálá a velmi proměnlivá. Kategorie osob přespávajících venku a kategorie osob přespávajících v noclehárnách jsou ve skutečnosti vzájemně prostupné (Nešporová, Holpuch, 2020, 85), a proto je z metodologického hlediska při jejich sčítání vhodné k nim přistupovat spíše jako k jedné skupině osob. Člověk, který v době cenzu přespává v noclehárně, může při dotazování uvést, že obvykle přespává venku, a platí to i opačně. Osoba, která je zastižena sčítacím komisařem na venkovním bezdomoveckém nocležišti, může uvést, že „běžně“ přespává v noclehárně.

O tom, do jaké kategorie sčítaná osoba spadá, jsme v našem výzkumu rozhodovali na základě jejího nejčastějšího místa přespávání v době dotazování, respektive v posledním týdnu či dvou týdnech.⁸ Osoby, které „obvykle přespávají venku“, jsme se snažili identifikovat nejen na veřejných prostranstvích, ale také v nízkoprahových noclehárnách a v denních centrech pro osoby bez domova.

Kontaktované osoby odpovídaly na otázku: „Kde teď v dubnu nejčastěji přespáváte?“. Zaevidovány byly ty z nich, které uvedly jednu z následujících odpovědí (jednotlivé kategorie byly sčítaným osobám v případě nejasností detailně popsány):

A. venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí/opuštěné přístřešky, zahradní chatky a maringotky apod.);

⁸ Sčítací komisaři jej v otázce pro lepší představivost vymezovali měsícem dubnem, přičemž sčítání probíhalo ve druhém dubnovém týdnu.

- B.** noclehárna;
- C.** azylový dům;
- D.** obecní ubytovna pro osoby bez přístřeší (nekomerční).

Pokud sčítání probíhalo v denním centru, sledovali jsme navíc ještě dvě následující kategorie, aby v něm bylo možné zaevidovat i ty uživatele této služby, kteří do námi sledované populace nespádají:

- E.** alternativní bydlení (u kamaráda, **komerční** ubytovna, **vlastní či pronajatá** chatka apod.);
- F.** běžné bydlení (byt v osobním vlastnictví, podnájem).

Každá ze zapojených obcí si mohla zvolit jeden ze čtyř připravených postupů (scénářů) sčítání. Odlišnosti mezi jednotlivými scénáři reflektovaly především velikost obce a (ne)přítomnost nízkoprahových sociálních služeb pro osoby bez domova. K fyzickému sčítání osob sloužily scénáře 2 až 4.⁹ Samotné sčítání se odehrálo během druhého dubnového týdne.

2.3.2 Sčítání v denních centrech pro osoby bez domova

Nízkoprahová denní centra pro osoby bez domova představují velmi příznivé a komfortní prostředí pro realizaci censu. S jejich využitím počítaly scénáře 3b, 4 a 4b. Ve scénářích 2 a 3 denní centra nefigurují pouze z toho důvodu, že tyto scénáře byly vytvořeny pro potřeby obcí, v nichž tento typ sociální služby není dostupný.

Na sčítání v denních centrech byli jejich klienti s předstihem upozorněni informační vývěskou, na níž je pracovníci žádali o spolupráci v období celého sčítacího týdne (viz příloha č. 23). Sčítání realizoval po dobu celého týdne k tomu určený pracovník. Bylo žádoucí, aby se jednalo pouze o jednu osobu, která tuto činnost může zajišťovat během celého sčítacího týdne. Snáze se tak předcházelo opakovanému oslovování již jednou započtených osob. S osobami byl realizován krátký rozhovor a následně obdržely výše zmíněnou zelenou kartičku „Sčítání osob bez bytu a bez střechy“.

Specifickým způsobem probíhalo sčítání v denních centrech v obcích, které pro sčítání využily metodu Capture-mark-recapture, podrobnosti tohoto postupu uvádíme v podkapitole 2.4, v částech scénář 4a a 4b.

2.3.3 Sčítání v noclehárnách

Sčítání v noclehárnách mělo dvě základní podoby. První variantou bylo úplné sečtení všech přítomných uživatelů služby v jednu konkrétní noc. Tento postup byl využit v obcích, které postupovaly podle scénáře 4 nebo 4b. Ve druhé variantě, kterou využily obce postupující podle scénářů 3 a 3b, představovaly noclehárny pouze jedno z mnoha míst, na nichž bylo možné osoby bez domova kontaktovat a položit jim dotaz na jejich obvyklé místo přespávání. Pokud dotyčná osoba kontaktovaná v noclehárně například uvedla, že v posledním týdnu (respektive v dubnu) přespávala nejčastěji na

⁹ Scénář 1 byl určený pouze pro ty obce, které si vedou o počtech osob bez domova vlastní evidenci, scénáře 3 a 4 měly ještě své alternativy, které jsme nazvaly „3b“ a „4b“. Více o jednotlivých scénářích viz následující podkapitola 2.4.

veřejných prostranstvích, byla zaevidována jako osoba přespávající venku. Osoby kontaktované v noclehárně opět obdržely zelenou kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“. Pokud však zde kontaktovaní uživatelé této služby potvrdili, že tuto kartičku obdrželi již dříve (např. v terénu či v denním centru), byli ze sčítání v noclehárně vyloučeni.

2.3.4 Sčítání v nekomerčních obecních ubytovnách (a v azylových domech) ve spolupracujících obcích

Sčítání v azylových domech jsme v rámci celé České republiky realizovali nezávisle na sčítání v terénu také v elektronické podobě (viz podkap. 2.5.1). Abychom však měli jistotu, že v obcích, které s námi aktivně spolupracovaly, získáme údaje o všech sledovaných kategoriích osob bez domova, pověřili jsme příslušné obecní koordinátory také získáním informací o počtech uživatelů azylových domů, případně nekomerčních obecních ubytoven, které v mnoha obcích sociální službu azylového domu supluje. Tento postup bychom však při opětovné realizaci censu již nedoporučili, jelikož se stal v některých případech zdrojem nedorozumění. Někteří pracovníci azylových domů ve spolupracujících obcích se cítili být zmateni, když z jedné strany byli žádáni o vyplnění papírových sčítacích archů obecními koordinátory a z druhé strany byli o poskytnutí obdobných informací osloveni elektronicky přímo VÚPSV. Za vhodnější proto považujeme realizovat sčítání v azylových domech výhradně elektronicky (viz podkap. 2.5.1).

Sčítání v obecních nekomerčních ubytovnách jsme v roce 2019 realizovali prostřednictvím obecních koordinátorů, jelikož tato zařízení nejsou systematicky nikde evidována. Obecní koordinátoři měli za úkol navázat kontakt se zástupci těchto zařízení a požádat je ke konkrétnímu datu (poslední den sčítacího týdne) o vyplnění sčítacího archu, který jim osobně předali (viz příloha č. 22). Vzhledem k tomu, že nelze zaručit, že se do sčítání zapojí všechny obce, je vhodné si před jeho zahájením vytvořit seznam všech nekomerčních obecních ubytoven. S tím by vám měli být schopni pomoci krajsí metodici sociální práce. V případě, že se seznamem těchto zařízení nebudou disponovat sami, můžete je požádat, aby jejich přítomnost v jednotlivých obcích příslušného kraje ověřili dotazem na vedoucí sociální pracovníky z jednotlivých ORP.

2.4 Čtyři základní scénáře sčítání zohledňující specifika jednotlivých obcí

Při tvorbě metodologie pro potřeby našeho výzkumu jsme využili kombinaci všech tří základních přístupů ke sčítání osob bez domova, které jsou stručně představeny v podkapitole 1.3. Abychom byli schopni při výzkumu reflektovat specifika všech typů obcí, vytvořili jsme 4 odlišné metodické postupy (scénáře sčítání). Obecním koordinátorům jsme následně pomohli zvolit vždy takový scénář, který byl pro jejich obec nejvhodnější. Scénáře jsou díky tomu velmi dobře využitelné i ve výzkumech, jejichž cílem bude sčítání osob bez domova pouze v jedné konkrétní obci. Nyní stručně k jednotlivým scénářům.

Scénář 1: „Využití vlastní evidence“, není výzkumnou metodikou v pravém slova smyslu. Jedná se spíše o metodický pokyn o způsobu zapojení se do sčítání pro obce, které potřebnými informacemi již budto disponovaly (města, která sledují počty místních

osob bez domova dlouhodobě), nebo jsou schopny je vyplnit od stolu (velmi malé obce, v nichž se nacházejí pouze jednotky těchto osob, případně tam nejsou).

Scénář 2: „Úplné sčítání na předem identifikovaných místech v terénu“, je určený pro realizaci fyzického sčítání zejména v menších a středně velkých obcích, kde nejsou žádné nízkoprahové služby pro osoby bez domova.

Scénář 3: „Úplné „sčítání na předem identifikovaných místech v terénu a v zařízeních pro osoby bez přístřeší“, slouží pro fyzické sčítání v obcích, kde existuje noclehárna nebo denní centrum pro osoby bez domova. Pokud se v obci nachází pouze noclehárna bez denního centra, používáme **scénář 3**. Pokud je v obci i denní centrum, o scénáři pracovně hovoříme jako o **scénáři 3b**, abychom jej odlišili od postupu určeného pro obce, kde se nachází pouze noclehárna. Nízkoprahová denní centra jsou zpravidla doplňkovými službami nocleháren. S případem, že by v obci bylo pouze denní centrum a nebyla v ní noclehárna, jsme se při sčítání v roce 2019 nesetkali. Ve scénáři 3 popisujeme detailně postup pro sčítání v noclehárně i pro sčítání v denním centru. Pokud v určité obci jedna z těchto dvou služeb chybí, nevěnujte příslušné pasáži o sčítání v dané službě pozornost.

Scénář 4: „Metoda Capture-mark-recapture“. Tento postup je určený pro největší obce (cca 100 000 a více obyvatel), v nichž je z personálních důvodů problematické realizovat scénář 3. Tento scénář má dvě alternativy. Základní varianta, značená jako **scénář 4a**, slouží pro sčítání v obcích, v nichž mají denní centra pro osoby bez domova v době sčítání alespoň jeden shodný zavírací den. Zavírací den je nutný k tomu, aby došlo k přirozenému rozprostření osob, které denní centrum v průběhu sčítacího týdne využily,¹⁰ mezi ostatní osoby bez domova, které v daném období denní centrum nenavštívily. Jedná se o nutnou podmínkou pro realizaci druhé fáze sčítání na základě principu Capture-mark-recapture. Pokud denní centra žádný zavírací den nemají, je potřeba použít alternativ tohoto postupu, o níž pojednáváme jako o **scénáři 4b**. Cílem postupu podle scénáře 4b je zajistit v prostoru celého města dva dostatečně robustní náhodné a na sobě nezávislé výběrové soubory z populace osob bez domova. Scénář 4a je oproti scénáři 4b technicky méně náročný, proto jej doporučujeme využít všude tam, kde je to možné (tedy všude tam, kde mají denní centra aspoň jeden shodný zavírací den, během něhož je možné realizovat druhou fázi sčítání). Scénář 4b je technicky a personálně náročnější, proto jej doporučujeme používat pouze v těch obcích, v nichž denní centra žádný shodný zavírací den nemají (kvůli čemuž v nich není možné aplikovat scénář 4a).

2.4.1 Vymezení sčítaných osob

Osobami bez domova (osobami bez přístřeší, bezdomovci) míníme v následujících scénářích osoby přežívající ve veřejných prostorách nebo venku (na ulici), ve squatech, v chatkách, v marigotkách či v přístřešcích, které nejsou ve vlastnictví nebo v pronájmu osoby, která je obývá. Dále se jedná o osoby přespávající v noclehárnách, v azylových domech a v jiných nekomerčních/neziskových ubytovacích zařízeních určených primárně pro ubytování osob bez přístřeší (obecní ubytovny).

Jedná se o osoby spadající do kategorie „bez střechy a bez bytu“ dle mezinárodní typologie ETHOS.

¹⁰ Započtením osoby v denním centru dojde k jejímu „označení“. V druhé fázi sčítání, která proběhne v terénu, sčítací komisaři takto „označené“ osoby identifikují. Díky tomu je následně možno v rámci druhé fáze sčítání odhalit podíl osob, které byly započteny také v první fázi (v denním centru).

Použité kategorie podle místa přespávání:

- osoby přežívající venku;
- osoby v noclehárně;
- osoby v azylových domech;
- osoby v obecní ubytovně pro bezdomovce.

2.4.2 Scénář 1: Využití vlastní evidence

Jedná se o postup vytvořený pro obce, které nám potvrdily, že si buďto již vedou vlastní evidenci osob bez domova nebo o ní mají natolik dobrý přehled, že jsou schopny požadované informace poskytnout bez realizace fyzického sčítání. Velikost obce či přítomnost sociálních služeb pro osoby bez domova v tomto případě tedy nehraje roli.

Sociální či jiní odpovědní pracovníci obcí od krajských koordinátorů obdrželi požadavek o sdělení informací o počtech osob bez domova na jejich území a o jejich dalších charakteristikách. V případě nejmenších obcí tyto skutečnosti pouze nahlásili krajskému koordinátorovi, který je vyplnil do souhrnného sčítacího archu za celý kraj (viz příloha č. 3, ovšem s tím, že arch pro obecní koordinátory měl na začátku ještě tři další sloupce: obec, PSČ obce a kraj). Ve větších obcích získali obecní koordinátoři sčítací arch v elektronické podobě (viz příloha č. 3, tabulka v programu Excel), do něhož měli za úkol zaevidovat všechny místní osoby bez domova a uvést údaje o jejich pohlaví, věku (stačil odhad), počtu let strávených na ulici a typu jejich obvyklého místa přespávání. Pokud některou z těchto informací odpovědní pracovníci nebyli schopni ověřit, mohli nechat příslušnou kolonku prázdnou. Bezpodmínečně nutné však bylo u každé zaevidované osoby vyplnit jednu z variant místa jejího obvyklého přespávání. Pracovali jsme s kategoriemi venku, noclehárna, azylový dům a obecní (nekomerční) ubytovna pro osoby bez domova.

Obecní koordinátor byl instruován, aby v případě nejistoty, že je jím vytvořená evidence osob bez domova úplná, vytvořil seznam lokalit, které podle něj místní bezdomovci obývají a konzultoval jej s příslušníky městské policie odpovědnými za danou oblast. Pokud považoval sčítací referent postoj policie k osobám bez domova za kontroverzní, pak mu bylo doporučeno, aby policii pouze požádal o seznam lokalit, které podle ní osoby ze sčítané populace obývají, a následně jej porovnal s vlastními znalostmi.

Pokud byl počet osob bez domova v dané obci 0, bylo úkolem obecního koordinátora tuto informaci pouze předat krajskému koordinátorovi.

Obecní koordinátoři z obcí, které si evidenci místních osob bez domova vedly dlouhodobě, byli požádáni, aby svá data pokud možno aktualizovali k období, v němž bylo celostátní sčítání realizováno.

2.4.3 Scénář 2: Úplné sčítání na předem identifikovaných místech v terénu (v obcích bez nízkoprahových služeb)

Shrnutí v bodech:

- navázání kontaktu s městskou policií a sociálními pracovníky a vytvoření seznamů/map lokalit obývaných bezdomovci;

- zajištění sčítacích komisařů pro sčítání v terénu v naplánovaném termínu;
- realizace sčítání v terénu.

Vytvoření mapy míst, na nichž se zdržují bezdomovci

Prvním krokem k úspěšné realizaci sčítání osob bez domova v terénu je vytvoření seznamu lokalit obývaných bezdomovci, tedy osobami, které přespávají zpravidla venku.

Městská policie zpravidla eviduje místa, kde se bezdomovci pohybují. Vaším úkolem bude stručně představit projekt a jeho účel městské policii a požádat ji o spolupráci při vytváření seznamu lokalit, kde se bezdomovci vyskytují. Seznam by měl mít dvě části. První část bude představovat soupis míst, kde se bezdomovci sdružují přes den, druhá část bude soupisem míst, kam se bezdomovci uchylují navečer za účelem přespání.

V době před realizací censu se snažte získat maximum informací o těchto lokalitách a pokuste se tento materiál dopracovat k dokonalosti, tedy do takové podoby, v níž bude obsahovat úplně všechna místa ve vaší obci, na nichž se bezdomovci alespoň někdy zdržují či přespávají. Požádat o spolupráci s tvorbou map je vhodné samozřejmě také další osoby, o nichž si myslíte, že by mohly pomoci mapy doplnit (například sociální pracovníci z terénních programů neziskových organizací).

Místa z připraveného seznamu si zaznamenejte do mapy vaší obce (případně si takovou mapu lze vytisknout i s vámi vyznačenými body například prostřednictvím online aplikace Mapy.cz).

Realizace sčítání v terénu

V týdnu určeném pro realizaci samotného sčítání je potřeba se opakovaně vracet na všechna místa vyznačená na mapě a evidovat všechny bezdomovce, které na nich (a při cestě k nim) lze zkontaktovat, a to až do té doby, dokud sčítací komisaři nepotkávají již jen stále ty samé, dříve zaevidované osoby. Tuto činnost by měl zajišťovat jeden člověk, respektive jedna dvojice, aby se snížila pravděpodobnost vzniku duplicit. Pokud odpovědní sociální pracovníci nezvládnou sčítání zrealizovat v rámci své pracovní doby, respektive pokud jsou jejich časové kapacity nedostačující, a je potřeba najmout externí pracovníky, zajistěte obecním koordinátorům v rámci projektu možnost požádat o finanční příspěvek na tuto činnost (viz financování). Všechny sečtené osoby zaevidujte do příslušného sčítacího archu (viz příloha č. 6).¹¹

Na každé z míst je dobré vrátit se během týdne minimálně 5x, pokud možno vždy v jiný čas. Na nocležiště, na nichž započtení bezdomovci potvrdí, že už tam kromě nich nikdo nepřespává, se již další den není potřeba vracet. Samotné sčítání by mělo probíhat v následujících krocích:

1. vizuální identifikace potenciálních osob z cílové skupiny.
2. navázání kontaktu stručným představením se, informováním o probíhajícímu censu a ověřením, zda dotyčná osoba spadá do sčítané populace; improvizace je při navazování kontaktu vítána, vhodným postupem je vše, co vzbudí v bezdomovcích zájem a chuť spolupracovat; sčítacím komisařům může při kontaktování potenciálních osob

¹¹ Sčítací archy, které jsme použili v roce 2019, naleznete na konci této publikace v části Přílohy. Doporučujeme archy tisknout oboustranně.

z cílové populace pomoci nabízení drobné potravinové pomoci (potraviny z potravinové banky, kterými jejich organizace disponuje, nebo potravinami nakoupenými za tímto účelem – např. mandarinky, jablka, banány apod.); potraviny je nutné nabízet bezpodmínečně všem zkontaktovaným osobám, nikdy ne jakožto protislužbu za spolupráci. Předejdete tak možné snaze některých osob nechat se započítat několikrát;

3. ověření, zda osoba již nebyla zaevidována jiným pracovníkem;
4. u osob spadajících do cílové populace je třeba zjistit jejich věk, typ místa obvyklého přespávání a dobu strávenou na ulici a následně tyto údaje (včetně rozpoznání pohlaví) doplnit do sčítacího archu; případně dát dotyčné osobě kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“, pokud jste se rozhodli je při cenzu použít a zažádali jste o ně.

Seznam úkolů (checklist) z roku 2019 pro obecního koordinátora, který postupuje podle scénáře 2, naleznete v přílohách č. 4 a č. 5.

2.4.4 Scénář 3: Úplné sčítání v terénu a v nízkoprahových službách

Shrnutí v bodech:

- navázání spolupráce s lokálními zařízeními, která poskytují sociální služby pro osoby bez domova, a nábor sčítacích komisařů/komisařek z řad jejich pracovníků;
- navázání kontaktu s městskou policií a vytvoření seznamů/map lokalit obývaných bezdomovci;
- příprava organizací poskytujících služby pro bezdomovce na pětidenní sčítání;
- příprava sčítání v denních centrech;
- příprava sčítání v noclehárnách;
- příprava sčítání v terénu;
- realizace sčítání v denních centrech, noclehárnách a v terénu.

Navázání spolupráce s lokálními zařízeními, která poskytují služby pro osoby bez domova

Pro úspěšnou realizaci projektu je potřeba spolupracovat s organizacemi, které poskytují služby pro osoby bez domova. Oslovte proto co nejdříve představitele těchto organizací, seznamte je se sčítáním osob bez domova a požádejte je o spolupráci. Účast organizací je důležitá nejen kvůli pětidennímu sčítání přímo v denních centrech a noclehárnách, ale také pro zajištění dostatku kvalifikovaných pracovníků a pracovníc, kteří budou schopni zrealizovat sčítání v terénu.

Vytvoření mapy lokalit obývaných bezdomovci a navázání spolupráce s neziskovými organizacemi

Klíčovým krokem k úspěšné realizaci cenzu je vytvoření seznamu lokalit obývaných bezdomovci.

Městská policie zpravidla eviduje místa, kde se bezdomovci pohybují. Vaším úkolem bude stručně představit sčítání a jeho účel městské policii a požádat ji o spolupráci při vytváření seznamu lokalit, kde se bezdomovci vyskytují. Seznam by měl

mít dvě části. První část bude představovat soupis míst, kde se bezdomovci sdružují přes den, druhá část bude soupisem míst, kam se bezdomovci uchylují na večer za účelem přespání.

Jak bylo uvedeno již výše, pro realizaci censu bude klíčové navázat spolupráci s centry, která poskytují v dané oblasti služby pro bezdomovce. Mohou to být i organizace poskytující nízkoprahové služby pro drogově závislé. Seznamy lokalit, které získáte od městské policie, ověřte a doplňte s pomocí sociálních pracovníků z těchto organizací. Zvláště nápomocní budou při tomto úkolu pracovníci, kteří se věnují terénní sociální práci. Sociální pracovníci mohou mít pochopitelné obavy, zda nebudou tyto informace zneužity. Pracovníky proto ujistěte, že takto doplněné seznamy nebudou poskytnuty nikomu, kdo se censu přímo neúčastní (tedy ani městské policii, která vám dodala prvotní podklady, ani MPSV jakožto zadavateli výzkumu či realizátorovi sčítání (v roce 2019 VUPOV) – mapy doporučujeme ponechat v rukách obecního koordinátora). Místa zaznamenejte do mapy obce (obecní koordinátor ji může vytisknout i s vyznačenými body například prostřednictvím online aplikace Mapy.cz).

Sčítání v denních centrech pro bezdomovce (scénář 3b)¹²

Denní centra pro bezdomovce (případně K-centra)¹³ požádejte o zaevidování všech klientů, kteří v uvedeném termínu využijí jejich služby, do příslušného sčítacího archu. Denní centra jsou zpravidla schopna tuto činnost zajistit svépomocí, jelikož ve většině případů nějakou formu evidence provádějí pro vlastní potřeby. Případně lze využít pro tento úkol studenty humanitních oborů (nejlépe sociální práce) a umožnit jim tuto činnost vykávat jako absolvovanou praxi. Pokud to zvládnou tamní sociální pracovníci svépomocí, není samozřejmě potřeba externí pracovníky/studenty pro tento úkol shánět. Mělo by se však jednat o člověka, který může být v denním centru přítomen všech pět dní po celou provozní dobu – tímto se sníží riziko, že stejný klient bude započten vícekrát. Pracovníkovi, který pětidenní sčítání klientů v centru zajistí, jsme v roce 2019 poskytovali finanční odměnu až do výše 2 000 Kč. Je na vašem úsudku a dohodě s daným centrem, jakým způsobem bude evidence realizována a jak bude finanční odměna využita. Evidence je po prvním dni již méně a méně náročná, jelikož se stále častěji objevují tiž klienti. Odměnu jsme umožňovali vyplatit pomocí DPP pro sčítací komisaře (se sazbou 180 Kč/hod) s tím, že počet vykázaných hodin by měl odpovídat času strávenému samotnou evidencí, nikoliv celkové době přítomnosti pracovníka v denním centru. S výjimkou těch největších zařízení by potřebnou evidenci měl zvládnout zajistit běžný personál daného centra.

Na viditelné místo v denním centru umístěte v době realizace censu informaci o probíhající sčítání (viz příloha č. 23).

Každý uživatel služeb, který v době sčítání navštíví dané zařízení, bude informován o probíhající censu a dotázán, zda byl již v tomto týdnu započítán v daném centru, v noclehárně či v terénu (tzn. dostal již dříve kartičku „Sčítání osob bez bytu a bez střechy“). Pokud doposud zaevidován nebyl, bude požádán o vybrané údaje o své osobě (věk, typ místa současného přespávání, doba strávená na ulici) dle připravených kategorií ve **sčítacím archu** (viz příloha č. 11).¹⁴ Následně pracovník předá započtené

¹² Pokud v dané obci denní centrum není, pak se touto pasáží nezabývejte.

¹³ Rozhodněte se, zda je v dané obci vhodné zapojit do censu také případná K-centra. Zvažte, kolik je mezi jejich klienty osob bez přístřeší nocujících „venku“ a nakolik bude personál ochotný s vámi spolupracovat. Kontakt se vyplatí navázat přinejmenším kvůli získání podpory jejich terénních pracovníků v druhé fázi censu. Nabídněte jim účast v pozici sčítacích komisařů v terénu.

¹⁴ Prázdné sčítací archy s instrukcemi dodají obecním koordinátorům krajsí koordinátoři v elektronické podobě e-mailem, případně po dohodě v podobě tištěné. Doporučujeme archy tisknout oboustranně.

osobě kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“.¹⁵ Pracovník, který evidenci bude provádět, doplní do sčítacího archu údaj o pohlaví evidované osoby. **Klíčové je vždy dotýcnou osobu poučit, že tímto byla započtena, a požádat ji, aby tuto informaci sdělila všem pracovníkům, kteří by ji chtěli v dalších dnech znovu zaevidovat, ať už v terénu, v noclehárně či opětovně v denním centru.**

Sčítání v noclehárnách

Evidence zde bude probíhat obdobně jako v denním centru. Každý uživatel této služby, který v době sčítání navštíví dané zařízení, bude informován o probíhajícím censu a dotázán, zda byl již v tomto týdnu započten v noclehárně, v terénu či v denním centru (tzn. dostal již dříve kartičku „Sčítání osob bez bytu a bez střechy“). Pokud doposud zaevidován nebyl, bude požádán o vybrané údaje o své osobě (věk, typ místa obvyklého současného přespávání dle připravených kategorií ve sčítacím archu (viz příloha č. 10 a pozn. 14). Následně pracovník předá započtené osobě kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“ (viz pozn. 15). Pracovník, který evidenci bude provádět, doplní do sčítacího archu údaj o pohlaví evidované osoby. **Klíčové je vždy dotýcnou osobu poučit, že tímto byla započtena, a požádat ji, aby tuto informaci sdělila všem pracovníkům, kteří by ji chtěli v dalších dnech znovu zaevidovat, ať už v terénu, v noclehárně či opětovně v denním centru.**

Sčítání v terénu

Souběžně se sčítáním v nízkoprahových zařízeních (denní centrum/noclehárna) bude probíhat sčítání osob bez domova venku. Sociální pracovníci vyrazí do terénu s připravenými mapami, na nichž budou vyznačeny všechny lokality obývané bezdomovci.

Rekrutace pracovníků pro sčítání v terénu

Terénní sčítání by měli realizovat pracovníci se zkušenostmi z přímé práce s osobami bez přístřeší. Proto pro tento úkol rekrutujte, pokud možno, terénní sociální pracovníky a další sociální pracovníky. Zkontaktujte s touto žádostí také lokální neziskové organizace zabývající se protidrogovou prevencí. Jejich terénní pracovníci jsou ideálními kandidáty na pozici sčítacích komisařů. *Pro úspěšné zajištění dostatečného počtu kvalifikovaných pracovníků se nám v roce 2019 osvědčila motivační finanční odměna ve výši 180 Kč/hod.* Pracovníci by měli do terénu vyrazit pokud možno ve dvojicích. Potřebné množství dvojic sčítacích komisařů můžete ponechat na úsudku obecního koordinátora. Výhodné je, aby po celý týden tuto činnost vykonávala pouze jedna dvojice, to je však možné pouze v menších, případně středně velkých městech. Pracovníkům vysvětlíte smysl a důležitost censu/výzkumu.

Naplánování tras podle seznamu/mapy lokalit obývaných bezdomovci

Pracovníky pro sčítání v terénu je potřeba vybavit připravenými mapami a seznámit s lokalitami, které mají navštívit. Předpokládáme, že ve většině případů se budou na přípravě seznamu míst/map lokalit podílet tíž lidé z místních sociálních služeb, kteří nakonec do terénu vyrazí. Společně naplánujte trasy tak, aby v dopoledních

¹⁵ Kartička má primárně pomoci zaevidované osobě zapamatovat si skutečnost, že se stala součástí sčítání. Na druhou stranu kartičky doporučujeme vytisknout užitečné lokální kontakty pro osoby bez přístřeší.

a odpoledních hodinách pracovníci procházeli místa, kde se bezdomovci sdružují přes den, později pak místa, kde bezdomovci přespávají. Rozdělte město do tolika rajónů/tras, kolik zapojíte dvojic sčítacích komisařů, a trasy naplánujte tak, aby se mezi jednotlivými dvojicemi nepřekrývaly. Trasy plánujte jakožto spojnice mezi body na připravených mapách, jimiž jste si vyznačili místa, na nichž se zdržují bezdomovci. Každá z dvojic může body v rámci svojí trasy projít vícekrát a v různém pořadí.

Realizace sčítání v terénu

Každá z dvojic obdrží sčítací arch a mapu s vyznačenou trasou, na níž má kontaktovat všechny potenciální bezdomovce. Sčítacím komisařům/komisařkám může (není to však nutné) při kontaktování potenciálních osob z cílové populace pomoci nabízení drobné potravinové pomoci (potraviny z potravinové banky, kterými jejich organizace disponuje, nebo nakoupeným ovocem – mandarinky, jablka, banány apod.). **Potraviny je nutné nabízet bezpodmínečně všem zkontaktovaným bezdomovcům, nikdy ne jakožto protislužbu za spolupráci. Předejdete tak možné snaze některých osob nechat se započítat několikrát.**

Pracovníci nejprve projdou lokality, které bezdomovci obývají přes den, a následně místa, kde bezdomovci nocují. Ne však po setmění. Na naplánovaných trasách bude jejich úkolem:

1. vizuální identifikace potenciálních osob z cílové skupiny;
2. představit se a ověřit, zda osoba nebyla zkontaktována/zaevidována již jinou dvojicí v terénu, případně v některém z nízkoprahových zařízení (denní centrum, noclehárna); ukázat zkontaktované osobě kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“ a zeptat se, zda ji již někde od někoho obdržela;
3. pokud osoba ještě jiným pracovníkem zkontaktována nebyla, informujte ji o probíhajícímu censu a ověřte, zda spadá do sčítané populace (např. „Sledujeme, kolik lidí nemá v naší obci stabilní bydlení, můžu se Vás zeptat, kde přespáváte vy?“); improvizace je při navazování kontaktu vítána; vhodným postupem je vše, co vzbudí v oslovených osobách zájem a chuť spolupracovat; osobám z cílové skupiny je možné (není to však nutné) nabídnout drobné potravinové občerstvení (viz výše);
4. zeptat se na věk, typ místa obvyklého přespávání, dobu strávenou na ulici (bez střechy a bez bytu) a doplnit tyto údaje (včetně rozpoznání pohlaví) do **sčítacího archu (viz příloha č. 9)**; dát dotyčné osobě kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“;
5. zkontaktovaných osob se můžete v průběhu týdne také ptát, zda nevědí ještě o dalších osobách bez bydlení, které se s nimi stýkají, ale momentálně na místě nejsou přítomny; na základě získaných informací se můžete pokusit zastihnout tyto nepřítomné jedince na daném místě v jiný den/v jinou hodinu.

Seznam úkolů (checklist) z roku 2019 pro obecního koordinátora, který postupuje podle scénáře 3, naleznete v přílohách č. 7 a č. 8.

2.4.5 Scénář 4a: varianta metody Capture-mark-recapture pro obce, kde se první pětidenní fáze sčítání odehrává výhradně v denních centrech¹⁶

Shrnutí v bodech

- navázání spolupráce s lokálními zařízeními, která poskytují služby pro osoby bez domova;
- navázání kontaktu s městskou policií a vytvoření seznamů/map lokalit obývaných bezdomovci;
- příprava organizací poskytujících služby pro bezdomovce na pětidenní sčítání;
- zajištění pracovníků pro sčítání v terénu a příprava realizace této fáze;
- realizace první fáze sčítání v denních centrech;
- realizace druhé fáze sčítání v terénu.

Navázání spolupráce s lokálními zařízeními, která poskytují služby osobám bez domova

Pro realizaci projektu je nezbytné zapojení organizací, které poskytují služby pro osoby bez domova. Oslovte co nejdříve představitele těchto organizací, seznamte je s projektem a požádejte je o spolupráci. Účast organizací je důležitá nejen kvůli pětidennímu sčítání přímo v denních centrech, ale také pro získání kvalifikovaných pracovníků a pracovníc, kteří budou schopni zrealizovat druhou fázi sčítání v terénu.

Vytvoření mapy lokalit obývaných bezdomovci

Dalším krokem k úspěšné realizaci censu ve vašem městě je vytvoření seznamu lokalit obývaných bezdomovci.

Navázání spolupráce s městskou policií

Městská policie zpravidla eviduje místa, kde se bezdomovci pohybují. Vaším úkolem bude stručně představit projekt a jeho účel městské policii a požádat ji o spolupráci při vytváření seznamu lokalit, kde se bezdomovci pohybují. Seznam by měl mít dvě části. První část bude představovat soupis míst, kde se bezdomovci sdružují přes den, druhá část bude soupisem míst, kam se bezdomovci uchylují navečer za účelem přespání. S policií z etických důvodů nesdílejte žádné informace, které jste získali o místní bezdomovecké populaci od dalších zapojených subjektů (např. od neziskových organizací).

¹⁶ Scénář 4a slouží pro sčítání v městech, kde mají denní centra pro osoby bez domova v době sčítání alespoň jeden shodný zavírací den. Podrobněji k výběru mezi scénářem 4a a 4b viz úvodní část podkapitoly 2.4, scénář 4.

Spolupráce s lokálními zařízeními pro osoby bez domova

Jak bylo uvedeno již výše, pro realizaci censu je klíčové navázat spolupráci s centry, která poskytují v dané oblasti služby pro bezdomovce. Mohou to být i organizace poskytující nízkoprahové služby pro drogově závislé. Seznamy lokalit, které získáte od městské policie, ověřte a doplňte s pomocí sociálních pracovníků z těchto organizací. Zvláště nápomocní budou při tomto úkolu pracovníci, kteří se věnují terénní sociální práci. Sociální pracovníci mohou mít pochopitelné obavy, zda nebudou tyto informace zneužity. Pracovníky proto ujistěte, že takto doplněné seznamy nebudou poskytnuty nikomu, kdo se projektu přímo neúčastní (tedy ani městské policii, která vám dodala prvotní podklady).

Místa si zaznamenejte do mapy vašeho města (vytisknout si ji můžete případně i s vyznačenými body po částech například z online aplikace Mapy.cz).

Příprava a realizace sčítání v denních centrech pro osoby bez domova – pětidenní sčítání

Denní centra pro bezdomovce (případně K-centra)¹⁷ požádejte o zaevidování všech klientů, kteří v uvedeném termínu využijí jejich služby. Denní centra jsou zpravidla schopna tuto činnost zajistit svépomocí, jelikož ve většině případů nějakou formu evidence provádějí pro vlastní potřeby. Mělo by se však jednat o člověka, který může být v denním centru přítomen všech pět dní – tímto se sníží riziko, že stejný klient bude započten vícekrát. Pracovníkovi, který pětidenní sčítání klientů v centru zajistí, je dobré nabídnout finanční odměnu (*při sčítání v roce 2019 jsme její maximální výši zastropovali částkou 2 000 Kč*). Je na vašem úsudku a dohodě s daným centrem, jakým způsobem bude evidence realizována a jak bude tato finanční odměna využita. Evidence je po prvním dni již méně a méně náročná, jelikož se stále častěji objevují těžší klienti. Odměnu můžete vyplatit pomocí DPP pro sčítací komisaře (*v roce 2019 jsme sčítací komisaře odměňovali sazbou 180 Kč/hod.*). Počet vykázaných hodin by měl odpovídat času strávenému samotnou evidencí, nikoliv celkové době přítomnosti pracovníka v denním centru. Věříme, že pokud se nejedná o extrémně vytížená centra, tak evidenci zvládnou jejich stálí pracovníci.

Na viditelné místo v denním centru umístěte v době sčítání informaci o probíhajícímu censu (text použitý v roce 2019 naleznete v příloze č. 23).

Evidence sčítaných osob

Každý uživatel služeb, který v době sčítání navštíví dané zařízení, bude informován o probíhajícímu censu, dotázán, zda byl již v tomto týdnu započítán (dostal kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“) a v případě záporné odpovědi bude požádán o účast ve výzkumu tím, že poskytne vybrané údaje o své osobě. Konkrétně věk, typ místa obvyklého současného přespávání dle připravených kategorií ve sčítacím archu¹⁸ (azylový dům, noclehárna, venku, tedy veřejné prostranství či nelegálně obývaný prostor apod.) a počet let strávených bez střechy/bez bytu. Následně pracovník

¹⁷ Rozhodněte se, zda ve vašem městě je vhodné zapojit do censu také K-centra. Zvažte, kolik je mezi jejich klienty osob bez přístřeší nocujících na veřejných prostranstvích (venku) a nakolik bude personál ochotný s vámi spolupracovat. Kontakt se vyplatí navázat přinejmenším kvůli získání podpory jejich terénních pracovníků v druhé fázi censu. Nabídněte jim účast v pozici sčítacích komisařů v terénu 13. dubna 2019 (nebo v jiný zavírací den).

¹⁸ Prázdné sčítací archy s instrukcemi k jejich vyplnění obdržíte v elektronické podobě e-mailem, případně po dohodě s krajským koordinátorem již vytištěné. Doporučujeme tisknout oboustranně.

předá započtené osobě kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“.¹⁹ Pracovník, který bude evidenci provádět, doplní do sčítacího archu údaj o pohlaví evidované osoby. Klíčové je vždy dotyčnou osobu poučit, že tímto byla započtena, a požádat ji o spolupráci s ostatními pracovníky, kteří by ji chtěli zaevidovat v následující fázi sčítání v terénu.

Příprava a realizace druhé fáze sčítání v terénu

V sobotu (či v jiný zavírací den denních center), po pětidenním sčítání v denních centrech, vyrazí sčítací komisaři do terénu podle připravených map s lokalitami obývanými bezdomovci.

Rekrutace pracovníků pro sčítání v terénu

Tuto fázi sčítání by měli realizovat pracovníci se zkušenostmi z přímé práce s osobami bez přístřeší. Proto pro tento úkol rekrutujte pokud možno terénní sociální pracovníky, případně sociální pracovníky z denních center, v nichž probíhalo sčítání během pracovního týdne. Zkontaktujte s touto žádostí také lokální neziskové organizace zabývající se protidrogovou prevencí. Jejich terénní pracovníci jsou ideálními kandidáty na pozici sčítacích komisařů. *Jednodenní sčítání v terénu jsme v roce 2019 honorovali sazbou 180 Kč/hod.* Pracovníci by měli do terénu vyrazit ve dvojicích. Množství rekrutovaných dvojic bude na vašem úsudku – odhadněte, kolik času zabere projití naplánovaných tras, a na základě toho odhadu zajistíte dostatečné množství pracovníků. Důležité je, aby sčítací komisaři zvládli projít všechny trasy během jednoho dne. Jelikož se jedná o dvoufázovou pravděpodobnostní metodu, není potřeba v rámci druhé fáze potkat a identifikovat všechny osoby bez přístřeší. Dostatečně robustní vzorek zajistí zastižení již cca 50 % osob z předpokládané bezdomovecké populace. Důležité je projít pokud možno všechna místa z připravené mapy. Do lokalit, které považujete za rizikové (např. rizikové squaty a nevyužívané zahradní chatky apod.), není nutné vůbec vstupovat.

Pracovníkům vysvětlíte smysl a důležitost censu/výzkumu. *V roce 2019 jsme pracovníkům vysvětlovali, že výstupy šetření poslouží jako podklad pro budoucí rozvoj a financování sociálních služeb.*

Naplánování tras podle seznamu/mapy lokalit obývaných bezdomovci

Pracovníky pro sčítání v terénu je potřeba vybavit připravenými mapami a seznámit je s lokalitami, které mají navštívit. Předpokládáme, že ve většině případů se budou na přípravě seznamu míst/map lokalit podílet tíž lidé z lokálních nízkoprahových center, kteří nakonec do terénu vyrazí. Společně naplánujte trasy tak, aby v dopoledních a odpoledních hodinách pracovníci prošli místa, kde se bezdomovci sdružují přes den, později pak místa, kde bezdomovci přespávají. Rozdělte město do tolika rajónů/tras, kolik zapojíte dvojic, a trasy naplánujte tak, aby se mezi jednotlivými dvojicemi nepřekrývaly. Trasy plánujte jakožto spojnice mezi body na připravených mapách, jimiž jste si vyznačili místa, na nichž se zdržují bezdomovci. Každá z dvojic může body **v rámci své trasy** projít vícekrát. Prioritou však je, aby dvojice prošla svou trasou od začátku do konce, žádnou z vyznačených oblastí nevynechala a kontaktovala **všechny potenciální** osoby bez domova.

¹⁹ Kartička má primárně pomoci zaevidované osobě zapamatovat si skutečnost, že již byla započtena v rámci projektu sčítání osob bez domova.

Realizace sčítání v terénu

Každá z dvojic obdrží sčítací arch a mapu s vyznačenou trasou, na níž má kontaktovat všechny potenciální bezdomovce. Sčítacím komisařům může při kontaktování potenciálních osob z cílové populace pomoci nabízení drobné potravinové pomoci (potraviny z potravinové banky, kterými jejich organizace disponuje, nebo nakoupeným ovocem – mandarinky, jablka, banány apod.). Potraviny je nutné nabízet bezpodmínečně, nikdy ne jakožto protislužbu za spolupráci. Předejdete tak možné snaze některých osob nechat se započítat několikrát.

Pracovníci nejprve projdou lokality, které bezdomovci obývají přes den, a následně místa, kde nocují, avšak z etických a bezpečnostních důvodů by nocležiště již neměli navštěvovat potom, co se setmí. Na naplánovaných trasách bude jejich úkolem:

Vizuální identifikace potenciálních osob z cílové skupiny

1. navázání kontaktu stručným představením se, informováním o probíhajícím censu a ověřením, zda dotyčná osoba spadá do sčítané populace (např. „Sledujeme, kolik lidí nemá v naší obci stabilní bydlení, můžu se Vás zeptat, kde přespáváte vy?“); improvizace je při navazování kontaktu vítána, vhodným postupem je vše, co vzbudí v kontaktovaných osobách zájem a chuť spolupracovat; osobám z cílové populace je možné nabídnout drobné občerstvení (viz výše); v případě potřeby vysvětlíte sčítaným osobám, že šetření slouží k plánování a rozvoji sociální pomoci;
2. rovněž je potřeba ověřit, zda dotyčnou osobu nekontaktovala v průběhu **druhé fáze** sčítání jiná z dvojic terénních pracovníků; pokud osoba již byla v rámci druhé fáze v terénu zaevidována někým z kolegů, rozlučte se s ní a nic do archu nezaznamenávejte;
3. ověřit, zda dotyčný/dotyčná byl(a) v předchozích pěti dnech započten a v některém z denních center (ukázat zkontaktované osobě kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“ a zeptat se, zda ji v předchozích pěti dnech neobdržela v denním centru); tato informace je klíčová; vždy tento údaj zaznamenejte do sčítacího archu (viz příloha č. 15);²⁰
4. požádat o identifikační údaje: věk, místo obvyklého přespávání, počet let strávených na ulici (bez střechy a bez bytu); doplnit vše (včetně rozpoznání pohlaví) do sčítacího archu.

Aby byly výsledky přesné, **je velmi důležité během této jednodenní terénní fáze zaevidovat všechny zkontaktované bezdomovce včetně těch, kteří již byli zaevidováni v předchozích pěti dnech** v některém z denních center. Pouze díky znalosti poměru mezi počtem těch bezdomovců, kteří byli započteni zároveň v první i v druhé fázi censu, a těch, kteří byli započteni pouze ve fázi druhé, lze vypočítat odhad celkového počtu osob bez domova ve vaší obci. Součástí sčítacího archu pro tuto fázi jsou podrobné instrukce, které sčítací komisaře evidencí provedou.

²⁰ Sčítací archy (s instrukcemi k jejich vyplnění) pro druhou fázi obdrželi v roce 2019 obecní koordinátoři v elektronické podobě, případně po dohodě s krajským koordinátorem již vytištěné.

Sčítání v noclehárnách a nekomerčních obecních ubytovnách

Pokud je ve vaší obci také noclehárna nebo obecní ubytovna (nekomerční) určená pro osoby bez přístřeší, doručte do těchto zařízení příslušný **sčítací arch pro noclehárny** (viz příloha č. 20), případně **sčítací arch pro obecní ubytovny** (viz příloha č. 22),²¹ a požádejte pracovníky o jeho vyplnění na konci druhého sčítacího dne.

Sčítání v azylových domech neorganizuje obecní koordinátor, doporučujeme jej realizovat nezávisle elektronicky (postup je popsán v podkap. 2.5.1). Nicméně je jistě žádoucí, aby obecní koordinátor na realizaci sčítání osob bez domova vedoucí pracovníky azylových domů případně upozornil, pokud s nimi bude v kontaktu. Věříme, že tento postup zvýší návratnost dat z azylových domů a domů na půl cesty.

Seznam úkolů (checklist) z roku 2019 pro obecního koordinátora, který postupuje podle scénáře 4a, naleznete v přílohách č. 12 a č. 13.

2.4.6 Scénář 4b: varianta metody Capture-mark-recapture pro obce, kde se první i druhá fáze sčítání odehrávají v prostoru celého města²²

Shrnutí v bodech:

- navázání spolupráce s lokálními zařízeními, která poskytují služby pro bezdomovce;
- navázání kontaktu s městskou policií a vytvoření seznamů/map lokalit obývaných bezdomovci;
- příprava organizací poskytujících služby pro bezdomovce;
- zajištění pracovníků pro sčítání v terénu;
- realizace první fáze sčítání;
- realizace druhé fáze sčítání;
- realizace sčítání v noclehárnách, azylových domech a nekomerčních obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší.

Navázání spolupráce s lokálními zařízeními, která poskytují služby pro osoby bez domova

Pro realizaci projektu je nezbytné zapojení organizací, které poskytují služby pro bezdomovce. Oslovte prosím co nejdříve představitele těchto organizací, seznamte je se sčítáním osob bez domova a požádejte je o spolupráci. Účast organizací je důležitá nejen kvůli sčítání přímo v denních centrech, ale také pro získání kvalifikovaných pracovníků a pracovníc, kteří budou samotný sběr dat realizovat.

²¹ Pokud se realizátor projektu rozhodl pro online sčítání také v obecních ubytovnách, pak tento arch nepoužívejte a pouze v obecní ubytovně ověřte, že byl o spolupráci požádán elektronicky.

²² Scénář 4b je technicky a personálně náročnější oproti scénáři 4a; musí být použit ve velkých městech, v nichž denní centra nemají shodný zavírací den (pročež není možné aplikovat scénář 4a). O smyslu a vhodnosti volby tohoto scénáře pojednáváme v úvodní části podkapitoly 2.4.

Vytvoření mapy lokalit obývaných bezdomovci

Klíčovým krokem k úspěšné realizaci censu ve vašem městě je vytvoření seznamu lokalit, kde se bezdomovci zpravidla pohybují.

Navázání spolupráce s městskou policií

Městská policie zpravidla eviduje místa, kde se bezdomovci pohybují. Vaším úkolem bude stručně představit projekt a jeho účel městské policii a požádat ji o spolupráci při vytváření seznamu lokalit, kde se bezdomovci pohybují. Seznam by měl mít dvě části. První část bude představovat soupis míst, kde se bezdomovci sdružují přes den, druhá část bude soupisem míst, kam se bezdomovci uchylují navečer za účelem přespání.

Spolupráce s lokálními zařízeními pro osoby bez domova

Jak bylo uvedeno již výše, pro realizaci censu bude klíčové navázat spolupráci s centry, která poskytují v dané oblasti služby pro bezdomovce. Mohou to být i organizace poskytující nízkoprahové služby pro drogově závislé. Seznamy lokalit, které získáte od městské policie, ověřte a doplňte s pomocí sociálních pracovníků z těchto organizací. Zvláště nápomocní budou při tomto úkolu pracovníci, kteří se věnují terénní sociální práci. Sociální pracovníci mohou mít pochopitelné obavy, zda nebudou tyto informace zneužity. Pracovníky proto ujistěte, že takto doplněné seznamy nebudou poskytnuty nikomu, kdo se projektu přímo neúčastní (tedy ani městské policii, která vám dodala prvotní podklady, ani zadavateli a realizátorovi výzkumu).

Místa si zaznamenejte do mapy vašeho města (vytisknout si ji můžete případně i s vyznačenými body po částech z online aplikace Mapy.cz).

Příprava sčítání v denních centrech pro bezdomovce (případně na výdejních místech stravy)

Denní centra pro bezdomovce (případně K-centra)²³ a výdejní místa stravy pro osoby bez přístřeší informujte v předstihu o plánovaném sčítání. Na viditelné místo v denním centru umístěte v příslušném týdnu informaci o probíhající sčítání (vývěska využívaná v roce 2019 viz příloha č. 23).

Princip metody Capture-mark-recapture podle scénáře 4b

Pro tento postup je potřeba zajistit dva náhodné výběry z celé bezdomovecké populace ve vaší obci. Pro každý ze dvou výběrů si zvolte jeden ze dvou pracovních dnů v týdnu. Například pondělí (1) a pátek (2), případně pondělí (1) a čtvrtek (2) atd. Volbu dní můžete upravit také ještě flexibilně podle počasí. Je žádoucí, aby sčítání neprobíhalo v deštivý den (nejsou-li však vaši sčítací komisaři takto flexibilní, lze šetření realizovat i za deště).

²³ Rozhodněte se, zda ve vašem městě je vhodné zapojit do censu také K-centra. Zvažte, kolik je mezi jejich klienty osob bez přístřeší nocujících na veřejných prostranstvích (venku) a nakolik bude personál ochotný s vámi spolupracovat. Kontakt se vyplatí navázat přinejmenším kvůli získání jejich terénních pracovníků ke spolupráci při sčítání v terénu. Nabídněte jim účast v pozici sčítacích komisařů v terénu a příslušnou finanční odměnu.

Během prvního sčítacího dne obdrží všechny náhodně vybrané (zkontaktované) osoby bez domova kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“ (viz příloha č. 1) a budou zaevidovány do příslušného sčítacího archu (viz příloha č. 14). V průběhu druhého sčítacího dne budou všechny zkontaktované osoby bez domova opět zaevidovány do sčítacího archu (viz příloha č. 15) a k tomu dotázány, zda obdržely první sčítací den kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“. Tato informace bude rovněž zaevidována u každé zkontaktované osoby bez domova do sčítacího archu. Po těchto dvou fázích (sčítacích dnech) budete disponovat třemi údaji (viz níže diagram č. 1):

1. celkový počet osob bez domova, které byly zaevidovány první sčítací den (1. fáze) a obdržely při tom kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“;
2. celkový počet osob bez domova, které byly zaevidovány druhý sčítací den (2. fáze);
3. počet osob bez domova, které byly zaevidovány druhý sčítací den (2. fáze) a zároveň přitom potvrdily, že během prvního sčítacího dne obdržely kartičku „Sčítání osob bez střechy bez bytu“, tzn. byly zkontaktovány v průběhu obou dvou sčítacích dnů (tj. v 1. i ve 2. fázi sčítání).

Pouze díky znalosti těchto tří údajů lze dopočítat odhad celé bezdomovecké populace ve vašem městě.

Diagram č. 1 **Znázornění průniku sečtených skupin osob při použití metody Capture-mark-recapture**

Příprava a realizace sčítání v terénu

Rekrutace pracovníků pro sčítání v terénu

Sčítání by měli realizovat pracovníci se zkušenostmi z přímé práce s osobami bez přístřeší. Proto pro tento úkol rekrutujte pokud možno terénní sociální pracovníky, případně sociální pracovníky se zkušenostmi s touto cílovou skupinou. Zkontaktujte s touto žádostí také lokální neziskové organizace zabývající se protidrogovou prevencí. Jejich terénní pracovníci jsou ideálními kandidáty na pozici sčítacích komisařů. Jednodenní sčítání v terénu bude honorováno sazbou 180 Kč/hod. Pracovníci by měli do terénu vyrazit ve dvojicích. Množství rekrutovaných dvojic bude na vašem úsudku – odhadněte, kolik času zabere projití naplánovaných tras a na základě toho odhadu zajistěte dostatečné množství pracovníků. Důležité je, aby sčítací komisaři zvládli projít všechny trasy během jednoho dne. Jelikož se jedná o dvoufázovou pravděpodobnostní

metodu, není potřeba v rámci jednotlivých fází potkat a identifikovat všechny osoby bez přístřeší. Dostatečně robustní vzorek zajistí zastižení již cca 50 % osob z předpokládané bezdomovecké populace. Je však důležité fyzicky projít (pokud možno) všechna místa z připravené mapy. Do lokalit, které považujete za rizikové z hlediska bezpečnosti (např. rizikové squaty a nevyužívané zahradní chatky obývané drogově závislými apod.), vstupovat nemusíte. *V Praze v roce 2019 pracovalo souběžně cca 60 dvojic sčítacích komisařů, tedy cca 120 osob. Tento počet se vzhledem k velikosti tohoto města a délce naplánovaných tras ukázal být optimálním.*

Pracovníkům vysvětlíte smysl a důležitost sčítání osob bez domova, které je podkladem pro budoucí rozvoj a financování sociálních služeb pro osoby bez domova v ČR.

Naplánování tras podle seznamu/mapy lokalit obývaných bezdomovci

Pracovníky pro sčítání v terénu je potřeba vybavit připravenými mapami a seznámit je s lokalitami, které mají navštívit. Předpokládáme, že ve většině případů se budou na přípravě seznamu míst/map lokalit podílet tíž lidé z lokálních nízkoprahových center, kteří nakonec do terénu vyrazí. Společně naplánujte trasy tak, aby v dopoledních a časných odpoledních hodinách pracovníci prošli místa, kde se bezdomovci sdružují přes den, později pak místa, kde bezdomovci přespávají. Rozdělte město do tolika rajónů/tras, kolik zapojíte dvojic a trasy naplánujte tak, aby se mezi jednotlivými dvojicemi nepřekrývaly. Trasy plánujte jakožto spojnice mezi body na připravených mapách, jimiž jste si vyznačili místa, na nichž se zdržují bezdomovci. Každá z dvojic může body v rámci své trasy projít vícekrát. Denní centra (případně výdejny stravy) považujte za jeden z bodů na připravené mapě, které je potřeba v rámci naplánované trasy navštívit. V těchto místech by pracovníci měli setrvat 30 až 60 minut (dle jejich časových možností vzhledem k naplánované trase) a během této doby zaevidovat všechny přítomné uživatele dané služby.

Diagram č. 2 Instrukce pro realizaci sčítání v terénu podle scénáře 4b

První fáze sčítání (první sčítací den)

Mezi 9:00 a 9:30 vyrazí sčítací komisaři po svých naplánovaných trasách do terénu a naváží kontakt s každým potenciálním bezdomovcem, kterého na své cestě potkají. Ti, kteří mají na své trase denní centra pro osoby bez přístřeší, mohou začít sčítání zde (zdržet se tam mohou 30 až 60 minut). Mají-li na trase také mobilní výdejny stravy, mohou na nich strávit prvních 20 až 30 minut od zahájení výdeje.

Nejprve je třeba projít místa, kde se osoby bez domova zdržují přes den, na závěr pak lokality, kde přespávají. **V případě, že některá nocležiště leží na trase mezi místy, kde se bezdomovci zdržují přes den, není na závadu taková místa projít hned.** První sčítací den ukončete akci po osmi hodinách práce, tedy v 17:30 až 18:00 (předpokládáme, že pracovníci budou mít pauzu na oběd). **To, že na nocležištích zastihnete jen omezené množství bezdomovců, není první sčítací den na závadu. První sčítací den nevádí ani to, že některá z nocležišť nestihnete vůbec projít. PRVNÍ SČÍTACÍ DEN JE NUTNÉ DÁT KAŽDÉ ZAEVIDOVANÉ OSOBE KARTIČKU „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“.**

Druhá fáze sčítání (druhý sčítací den)

Mezi 11:00 a 11:30 vyrazí sčítací komisaři po svých naplánovaných trasách do terénu a stejně tak jako první sčítací den zkontaktují každého potenciálního bezdomovce, kterého na své cestě potkají. **Trasu je potřeba upravit tak, aby na jednotlivá místa vstupovali v odlišných časech, než první sčítací den (čím větší časový rozdíl, tím lépe). Snažte se na vyznačená místa dostat jinými cestami/ulicemi, než jste chodili během prvního dne. Kontaktujte opravdu všechny potenciální bezdomovce, které na celé své trase potkáte, nejen ty, které naleznete na vyznačených místech.** Ti sčítací komisaři, kteří mají na trase denní centra, by v nich měli strávit opět 30 až 60 minut, tentokrát však v druhé části dne (např. mezi 15:00 a 16:00). Na mobilních výdejních stravy by měli strávit posledních 20 až 30 minut, kdy se strava vydává. Během této druhé fáze (druhý sčítací den) je nezbytné od každé zaevidované osoby získat informaci, zda byla či nebyla zaevidována také již **první sčítací den – tedy zda první sčítací den obdržela kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“**. **DRUHÝ SČÍTACÍ DEN UŽ TUTO KARTIČKU ZAEVIDOVANÝM OSOBÁM NEDÁVEJTE, POUZE U KAŽDÉ Z NICH OVĚŘTE, ZDA KARTIČKU OBDRŽELA ČI NEOBDRŽELA PRVNÍ SČÍTACÍ DEN.**

Nejprve je opět třeba projít místa, kde se osoby bez domova zdržují přes den, později pak lokality, kde přespávají. (Pokud leží některá nocležiště přímo na trase mezi místy, kde se bezdomovci sdružují přes den, je tato místa stejně tak jako v první fázi možno projít už v první části dne.) Ve **druhé fázi sčítání** je v pozdější části dne potřeba projít **opravdu všechna nocležiště** vyznačená na mapě. Na jejich obyvatele se tam však nesnažte nikterak číhat či čekat. Nocležiště je potřeba pouze projít a zaevidovat jen ty bezdomovce, kteří na nich budou toho času přítomni. **Druhý sčítací den** na nocležištích potkáte pravděpodobně díky časovému posunu sběru dat více lidí, než **první sčítací den**. To je naprosto v pořádku. Sčítání ukončete mezi 19:30 až 20:00 (během dne počítáme opět s přestávkou na jídlo).

Každá z dvojic obdrží sčítací arch a mapu s vyznačenou trasou, na níž má kontaktovat všechny potenciální bezdomovce. Sčítacím komisařům může při kontaktování potenciálních osob z cílové populace pomoci nabízení drobné potravinové pomoci (potraviny z potravinové banky, kterými jejich organizace disponuje, nebo nakoupeným ovocem – mandarinky, jablka, banány...). Potraviny je nutné nabízet bezpodmínečně všem zkontaktovaným bezdomovcům, nikdy ne jako protislužbu za spolupráci. Předejdete tak snaze některých bezdomovců nechat se započítat několikrát.

Pracovníci nejprve projdou lokality, které bezdomovci obývají přes den, a následně místa, kde bezdomovci nocují. Na naplánovaných trasách bude jejich úkolem:

1. vizuální identifikace potenciálních osob z cílové skupiny;
2. navázání kontaktu stručným představením se, informováním o probíhajícím censu a ověřením, zda dotyčná osoba spadá do sčítané populace (např. „Sledujeme, kolik lidí nemá v současnosti bydlení, můžu se Vás zeptat, kde přespáváte vy?“); improvizace je při navazování kontaktu vítána; vhodným postupem je vše, co vzbudí v bezdomovcích zájem a chuť spolupracovat; osobám z cílové skupiny je možné nabídnout drobné občerstvení (viz výše); v případě potřeby vysvětlíte sčítaným osobám, že šetření má pomoci při plánování a rozvoji sociální pomoci;

3. rovněž je potřeba ověřit, zda dotyčnou osobu náhodou nekontaktovala v průběhu daného sčítacího dne jiná z dvojic terénních pracovníků; **pokud osoba již byla v rámci daného dne někým z vašich kolegů zkontaktována, rozlučte se s ní a nic do archu nezaznamenávejte; k tomuto jevu bude docházet často zejména při procházení nocležišť, na nichž se pracovníci potkají s mnoha bezdomovci, které zaevidovali již v první části dne;**
4. požádat o identifikační údaje: věk, místo obvyklého přespávání, počet let strávených na ulici (bez střechy a bez bytu) a doplnit je (včetně rozpoznání pohlaví) do příslušného **sčítacího archu** (viz příloha č. 18);²⁴ **v první fázi sčítání (první sčítací den), dejte každé zaevidované osobě kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“;**
5. **během druhé fáze sčítání (druhý sčítací den) je nezbytně nutné u každé zaevidované osoby ověřit, zda byla či nebyla zaevidována také během první fáze sčítání (první sčítací den) a obdržela tehdy tudíž kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“;**²⁵ tato informace je klíčem pro výpočet odhadu velikosti bezdomovecké populace v obci; vždy tento údaj zaznamenejte do příslušného sčítacího archu pro druhou fázi sčítání (viz příloha č. 19).

Aby byly výsledky přesné, je velmi důležité během druhé fáze zaevidovat všechny zkontaktované bezdomovce **včetně těch, kteří potvrdí, že již byli zaevidováni během první fáze (první sčítací den)**. Pouze díky znalosti poměru mezi počtem těch bezdomovců, kteří byli započtení zároveň v první i v druhé fázi censu, a těch, kteří byli započtení pouze ve fázi druhé, bude možné vypočítat odhad celkového počtu osob bez domova v dané obci (viz diagram č. 1). Součástí sčítacích archů pro jednotlivé fáze jsou podrobné instrukce, které sčítací komisaře procesem evidence provedou.

Sčítání v noclehárnách a nekomerčních obecních ubytovnách

Pokud je ve vaší obci také noclehárna nebo obecní ubytovna (nekomerční) určená pro osoby bez přístřeší, doručte do těchto zařízení příslušný **sčítací arch pro noclehárny** (viz příloha č. 20), případně **sčítací arch pro obecní ubytovny** (viz příloha č. 22),²⁶ a požádejte pracovníky o jeho vyplnění na konci druhého sčítacího dne.

Sčítání v azylových domech neorganizuje obecní koordinátor, doporučujeme je realizovat nezávisle elektronicky (postup je popsán v podkap. 2.5.1). Nicméně je jistě žádoucí, aby obecní koordinátor na realizaci sčítání osob bez domova vedoucí pracovníky azylových domů upozornil, pokud s nimi bude v kontaktu. Věříme, že tento postup zvýší návratnost dat z azylových domů a domů na půl cesty.

Seznam úkolů z roku 2019 pro obecního koordinátora, který postupuje podle scénáře 4b, naleznete v přílohách č. 16 a č. 17.

²⁴ Sčítací archy (s instrukcemi k jejich vyplnění) obdrželi v roce 2019 obecní koordinátoři v elektronické podobě e-mailem, případně po dohodě s krajským koordinátorem již vytištěné.

²⁵ Nepočítá se s tím, že daná osoba bude mít kartičku stále u sebe. Kartička slouží pouze jako nástroj pro lepší upamatování a popsání skutečnosti, že daná osoba byla sečtena.

²⁶ Pokud se realizátor projektu rozhodl pro online sčítání také v obecních ubytovnách, pak tento arch nepoužívejte a pouze v obecní ubytovně ověřte, že byla o spolupráci požádána elektronicky.

2.4.7 Finanční prostředky, o něž bylo možno v roce 2019 požádat

Odměna obecnímu koordinátorovi/koordinátorce: 200 Kč/hod. Maximální strop pro proplacení vykázaných hodin byl stanoven na 1 000 Kč na každých 10 000 obyvatel dané obce (např. žije-li v obci trvale 49 000 obyvatel, je možné požádat maximálně o příspěvek ve výši 4 900 Kč).

Odměna sčítacím komisařům/komisařkám pro druhou fázi sčítání v terénu: 180 Kč/hod. (strop pro celkově vyplacené prostředky sčítacím komisařům a komisařkám byl stanoven na 1 600 Kč na každých 10 000 obyvatel města. Např. žije-li v obci trvale 50 000 obyvatel, bylo možné požádat maximálně o příspěvek ve výši 8 000 Kč).

Příspěvek na nákup potravin (mandarinky, jablka, banány apod.), které mohou distribuovat terénní pracovníci: Pro tyto účely mohly být poskytnuty prostředky do výše 200 Kč na každých 10 000 obyvatel. Například žilo-li v obci trvale 49 000 obyvatel, bylo možné požádat maximálně o příspěvek ve výši 980 Kč. Náklady byly proplaceny na základě koordinátorem odeslané účtenky na adresu VÚPSV. Potraviny v žádném případě nesmějí sloužit jako odměna za poskytnutí potřebných údajů. Ovoce může být nabízeno pouze nepodmíněně pro snazší navazování kontaktu.

Příspěvek pro pracovníka zajišťujícího evidenci v denním centru: 180 Kč/hod. (proplacen byl pouze proporční čas strávený samotnou evidencí, nikoliv celková doba strávená v denním centru). Stropem byla částka **2 000 Kč/1 centrum**.

Odměny spolupracujícím osobám byly vyplaceny formou DPP. Smlouvy obdrželi obecní koordinátoři v elektronické podobě. Zajištění jejich vyplnění bylo úkolem obecního koordinátora. Ten předal podepsané smlouvy (každou ve dvou kopiích) krajskému koordinátorovi, který je zkontroloval a postoupil realizátorovi sčítání (VÚPSV). V případě více smluv za jednu obec předal obecní koordinátor společně se smlouvami krajskému koordinátorovi také seznam pracovních smluv (v elektronické podobě, například jako tabulku ve formátu Excel). Ke každé smlouvě byl po dokončení činnosti vyplněn jeden výkaz práce podepsaný příslušným pracovníkem. Výkazy práce shromáždil obecní koordinátor a předal je krajskému koordinátorovi, který je postoupil realizátorovi censu. Na základě výkazu práce vyplatil VÚPSV pracovníkovi odměnu dle počtu odpracovaných hodin.

Pokud obecní koordinátor usoudil, že pro realizaci sčítání v jeho obci byly výše uvedené limity nedostačující, mohl zkontaktovat vedení censu (VÚPSV) a v odůvodněných případech vyjednat jejich zvýšení.

Bylo na úvaze obecních koordinátorů, zda vůbec a v jakém rozsahu o finanční prostředky požádali.

2.5 Sčítání osob bez domova v institucích

V roce 2019 byly sčítány osoby bez domova v několika typech zařízení:

- A) **v pobytových zařízeních pro osoby bez přístřeší registrovaných jako sociální služby** (azylové domy, domy na půl cesty);
- B) **v obecních pobytových zařízeních pro osoby bez přístřeší** bez registrovaných sociálních služeb (obecní nekomerční ubytovny);

- C) **ve zdravotnických zařízeních s lůžkovou péčí** (nemocnice, léčebny dlouhodobě nemocných a psychiatrické léčebny);
- D) **ve vězeňských zařízeních** (věznice, vazební věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, vězeňské nemocnice).

Přestože všechny tyto kategorie osob jsou podle mezinárodní typologie ETHOS řazeny mezi osoby bez domova, přesněji mezi osoby bez bytu, kategorie C) a D) se významným způsobem liší od kategorie A) a B). Zásadní **rozdíl** spočívá v jejich odlišné aktuální situaci. Zatímco osoby přebývající v pobytových zařízeních pro osoby bez přístřeší, v českém prostředí **osoby v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách jsou osobami bez domova aktuálně**, v daném okamžiku sčítání, **osoby bez domova v nemocničních zařízeních s lůžkovou péčí** (často v psychiatrických léčebnách) a ve věznicích jsou **skupinou, která je bezdomovectvím bezprostředně ohrožena**. Jedná se o osoby, které se s největší pravděpodobností osobami bez domova stanou v okamžiku, kdy opustí dané zařízení (Amore, Baker, Howden-Chapman, 2011, 30-32). A to proto, že bez domova byly již před vstupem do zařízení, nebo bydlení během pobytu v daném zařízení ztratily. Informace o počtech osob bez domova ve zdravotnických a vězeňských zařízeních by proto měly být součástí podkladů pro plánování a realizaci sociální politiky zaměřené na prevenci a řešení bezdomovectví. Právě to byl hlavní důvod, proč byly mezi osoby bez bytu v kategorizaci ETHOS zařazeny (Bill et al., 2007). Tento argument je za relevantní považován i odborníky, kteří jejich zařazení do kategorie bez bytu z výše uvedených důvodů kritizují jako nekoncepční (Amore, Baker, Howden-Chapman, 2011, 30). Z hlediska sčítání to znamená, že bychom si měli být tohoto rozdílu vědomí, přizpůsobit mu metodologii sčítání a následnou interpretaci dat.

Nespornou výhodou sčítání osob bez domova v institucích poskytujících ubytování je, že všichni ubytovaní jsou zde registrovaní a ke sčítání lze tedy použít administrativní údaje daných zařízení. Plně to platí v případě ubytovacích zařízení pro osoby bez domova, částečně pro sčítání ve zdravotnických a vězeňských zařízeních, kde je třeba sečíst jen určitou specifickou část ubytovaných. Údaje z těchto zařízení jsou zpravidla schopni a ochotni zajistit jejich provozovatelé, **plně zde proto postačuje online dotazování**.

2.5.1 Sčítání v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních nekomerčních ubytovnách

V roce 2019 byla data o osobách ubytovaných v azylových domech a v domech na půl cesty získána dvěma způsoby:

1. Jako součást **sčítání osob bez domova v obcích**, kdy během daného sčítání byly sčítací archy rovněž distribuovány a následně sebrány v azylových domech a nekomerčních ubytovnách na území dané obce, v níž probíhalo sčítání v terénu.
2. Prostřednictvím **vyčerpávajícího šetření metodou online dotazování**, kdy byly **osloveny všechny azylové domy a všechny domy na půl cesty** registrované v Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV (dále též RPSS MPSV).

Oba typy sčítání osob ubytovaných v azylových domech a domech na půl cesty proběhly ve stejném termínu a zachycovaly stav v noci ze 13. na 14. dubna 2019.

*Tento **podvojný postup** jsme zvolili proto, že jsme byli přesvědčeni, že osobní sběr sčítacích archů v obcích zajistí vyšší návratnost a přinese podrobnější informace o osobách ubytovaných v azylových domech a v domech na půl cesty. Sčítací archy*

používané v obcích vyžadovaly vyplnění o jednotlivcích (viz příloha č. 21), zatímco dotazník používaný pro online sběr (z důvodu zjednodušení) zjišťoval jen celkové počty ubytovaných a jejich některé charakteristiky (pohlaví, věk) v agregované podobě (viz příloha č. 24). Zjištění přesných dat bylo významné především ve městech, kde probíhalo i sčítání v terénu, neboť bylo nezbytné je zahrnout do celku sečtených.

*Zpětné hodnocení tohoto podvojného postupu ukázalo, že **přínosy nebyly tak podstatné**. I v online dotazování bylo možné získat vysokou návratnost a dvojitě dotazování nebylo komfortní jak pro provozovatele azylových domů, tak pro následnou analýzu dat. Úskalí spočívala i ve skutečnosti, že v některých případech se vedení konkrétního azylového domu nacházelo v jiném městě. Bylo pak potřeba dohledat, za která zařízení byl dotazník vyplněn i z ústředí, a následně odstranit případné duplicity v datech. V případě některých zařízení, u nichž jsme se domnívali, že data zcela chybějí, jsme posléze zjistili, že byla dodána ústřední organizací nebo z jiné e-mailové adresy.*

Pro příští vlnu sčítání proto navrhujeme **sjednocení a provedení pouze online sběru dat v azylových domech a v domech na půl cesty**. Ovšem za využití drobně modifikovaných podrobnějších sčítacích archů (viz příloha č. 25), vytvořených na základě verzí použitých v roce 2019 pro sčítání v terénu (viz příloha č. 21).

Pro **online sčítání osob využívajících** ke konkrétnímu datu **pobytovou službu azylového domu** je ústřední oporou **Registr poskytovatelů sociálních služeb (RPSS) Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV)**.²⁷ V něm jsou uvedeni všichni poskytovatelé dané služby a jednotlivá zařízení, ve kterých danou službu poskytují, včetně jejich adresy, telefonického kontaktu, e-mailové adresy a internetové stránky. Jednotlivé poskytovatele služeb a jejich zařízení zde lze vyhledávat v členění podle krajů (což je pro účely sčítání osob bez domova ideální). Aktuální počty zařízení²⁸ služby azylových domů v jednotlivých krajích jsou uvedeny v grafu č. 1. Každý poskytovatel může provozovat i více zařízení, přičemž jejich kapacita se výrazně liší (zatímco některá zařízení slouží pro ubytování jednotek osob, jiná mohou mít kapacitu i pro více než 100 ubytovaných). V roce 2019 i 2021 bylo v RPSS zaregistrováno **215 zařízení²⁹ a 136 poskytovatelů pobytové služby azylový dům**.

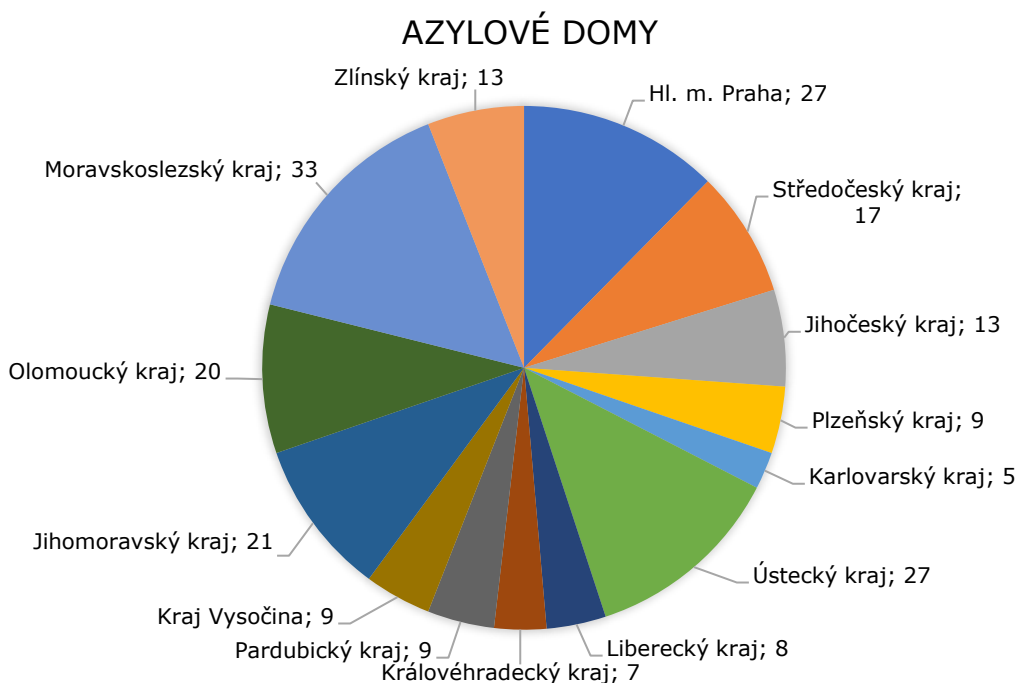
²⁷ Dostupné 22. 9. 2021 z:

http://iregistr.mpsv.cz/socreg/vitejte.fw.do?SUBSESSION_ID=1632326288105_1.

²⁸ Zařízení mohou v některých případech zahrnovat další jim podřízené subjekty, například menší zařízení či jednotlivé byty (včetně bytů na utajených adresách pro oběti domácího násilí).

²⁹ V členění podle krajů je počet 218, protože některá zařízení měla působnost ve více krajích.

Graf č. 1 **Počty zařízení poskytujících pobytovou službu „azylový dům“ v krajích ČR (2021)**

Zdroj: Registr poskytovatelů sociálních služeb MPSV. Dostupné 11. 3. 2021 z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESION_ID=1615478784421_1; N = 218.

Jako alternativu k azylovému domu provozuje mnoho obcí své vlastní **ubytovny pro osoby bez domova a sociálně slabé**. Tato zařízení však nejsou registrována jako sociální služba, proto je **prostřednictvím registru sociálních služeb nelze identifikovat**. V roce 2019 se nám z tohoto důvodu nepodařilo v těchto zařízeních sčítání realizovat systematicky. Data jsme získali pouze z ubytoven v obcích, které se aktivně zapojily do našeho projektu. Doporučujeme tedy před realizací samotného censu **požádat krajské metodiky sociální práce o pomoc s identifikováním všech takových zařízení v rámci daného kraje**. V okamžiku, kdy budete disponovat jejich kompletním seznamem, můžete využít pro sčítání jejich klientů stejný postup jako pro sčítání v azylových domech. V obcích, kde bude sčítání probíhat, můžete o získání dat z obecních ubytoven požádat obecní koordinátory.

Zhruba **dva měsíce před datem sčítání** je vhodné **e-mailem oslovit všechna zařízení poskytující pobytové služby azylový dům uvedené v RPSS**,³⁰ informovat je o nadcházejícím sčítání osob bez domova a požádat o spolupráci. Měl by být vysvětlen cíl sčítání a jeho význam a zdůrazněno, že **účelem je sečíst všechny osoby pobývající v azylových domech, včetně žen, dětí, obětí domácího násilí a cizinců**. Tyto skupiny osob nejsou v běžném povědomí spojovány s bezdomovectvím, proto se v minulé vlně sčítání osob bez domova stávalo, že azylová zařízení zaměřená na tyto osoby odmítala spolupráci z důvodu, že jejich klientely se sčítání netýká. Dále by mělo být zdůrazněno, že na rozdíl od statistik souhrnně vykazovaných pro MPSV je pro prováděné sčítání klíčové, že informace jsou vztaheny ke konkrétnímu datu sčítání. Data z azylových domů budou kompletována s daty z terénního sčítání z jednotlivých měst,

³⁰ Emailové adresy na jednotlivá zařízení jsou uvedené přímo v RPSS.

a proto jsou velmi důležitá. Vhodné je také zmínit, že sčítání bude anonymní a budou požadovány následující údaje o ubytovaných osobách: pohlaví, věk a přibližná celková délka pobytu bez bytu a bez střechy.

Vlastní **sčítací arch** (návrh viz příloha č. 25) by měl být poskytovatelům pobytových služeb azylových domů **zaslán elektronicky** zhruba **tři týdny před termínem**, za který by měly být údaje vyplněny. Jako aktuálně nejvýhodnější se jeví formát Excel, který si poskytovatelé uloží do vlastního počítače a mohou postupně podle vlastních časových možností vyplňovat i předem. **Týden před datem sčítání** je vhodné zaslat poskytovatelům další **e-mail** se sčítacím archem, **v němž bude připomenuto datum sčítání a termín**, do kterého je třeba sčítací arch zaslat zpět.

*Naše zkušenosti ukázaly, že velké organizace je potřeba požádat o spolupráci s dostatečným časovým předstihem, zatímco těm menším stačí na přípravu času méně. Organizace, které si budou údaje vyplňovat předem, by je měly po proběhlé noci (v roce 2019 se jednalo o noc ze 13. na 14. dubna) zkontrolovat, aktualizovat a zaslat zpět e-mailem koordinátorovi sčítání v azylových domech. V roce 2019 měla zařízení vyplnit a odeslat online formulář do 14 dní po termínu sčítání, sčítací archy z terénu měly být od sčítacích komisařů vybrány a odeslány krajským koordinátorům v týdnu bezprostředně následujícím po sčítání v terénu. Vzhledem k časovému předstihu a možnosti připravit se na vyplňování údajů předem doporučujeme, aby byl termín pro odeslání elektronického dotazníku opět stanoven na maximálně týden po datu, ke kterému mají být osoby sečteny. Poskytovatelé, kteří data v tomto termínu neposkytnou, pak mohou být znovu elektronickou cestou zdvořile požádáni o zaslání vyplněného sčítacího archu. Pro zvýšení návratnosti je pak nutné počítat ještě s následnými telefonickými urgencemi subjektů, které požadovaná data neposkytnou ani po předchozí elektronické výzvě. Konečná **návratnost** v online sčítání v azylových domech byla v roce 2019 poměrně vysoká, podařilo se získat data z 80 % zařízení a odhadem zhruba za 93 % kapacit všech azylových domů.*

Pro dosažení co nejvyšší návratnosti sčítacích archů z azylových domů doporučujeme předem upozornit sčítací koordinátory jednotlivých měst a obcí na skutečnost, že osoby v azylových domech, v domech na půl cesty a v nemocničních zařízeních budou sčítány online formou paralelně se sčítáním v terénu. Jejich pomoc lze pak rovněž v případě potřeby využít pro zajištění dat, která nebude možné z jednotlivých institucí získat přímo. Místními koordinátory sčítání jsou vždy osoby, které mají přehled o sociální oblasti v daných obcích, a které se s vedoucími pracovníky azylových domů často osobně znají. Díky tomu je mohou k vyplnění sčítacích archů efektivně motivovat.

Zjišťované údaje o osobách ubytovaných v azylových domech a domech na půl cesty

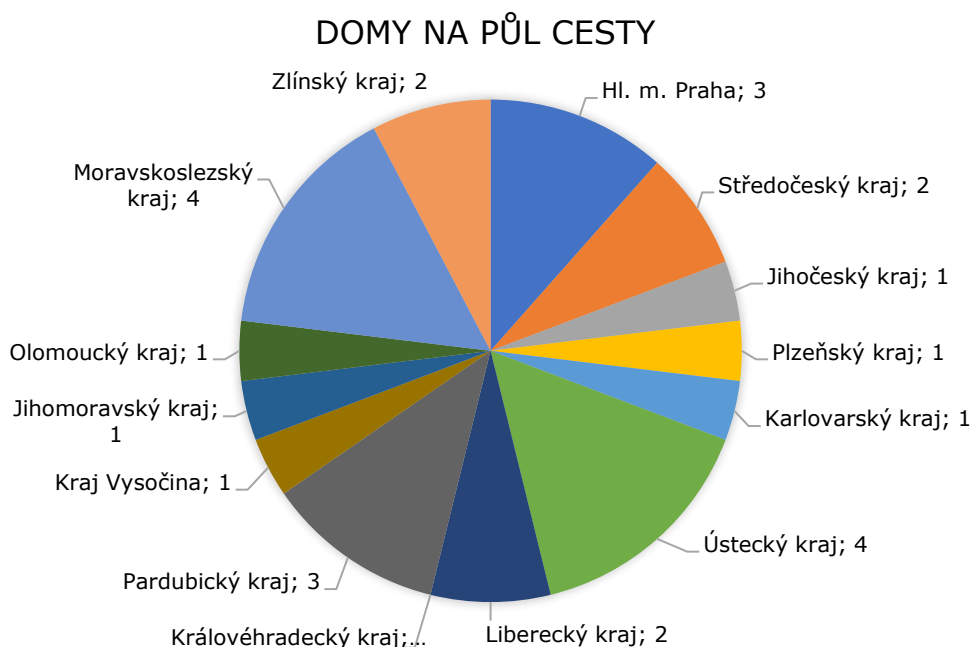
1. **Pohlaví:** 1. muž
2. žena
2. **Věk:** v letech
3. **Délka pobytu bez střechy/bez bytu:** v letech, pro méně než rok bude uvedena 0
4. **Město/obec, kde se zařízení** (azylový dům, dům na půl cesty) **nachází.**

Sčítání v domech na půl cesty by mělo proběhnout obdobným způsobem jako sčítání v azylových domech. Je samozřejmě nezbytné upravit všechny materiály tak, aby místo slova „azylový dům“ či „azylové domy“ obsahovaly příslušný ekvivalent,

tedy „dům na půl cesty“ či „domy na půl cesty“. **Domů na půl cesty bylo v České republice v roce 2021 celkem 26**, tedy mnohem méně než azylových domů (viz graf č. 2; srov. graf č. 1), z čehož jasně vyplývá menší časová náročnost organizace a sběru dat od těchto poskytovatelů. Při navazování spolupráce s poskytovateli služeb domů na půl cesty je **klíčové zmínit, že sčítáme všechny osoby ubytované v domech na půl cesty**. Ve sčítání v roce 2019 se velmi často stávalo, že mnohé domy na půl cesty se nepovažovaly za organizace ubytovávající osoby bez domova, a proto při sčítání nespolupracovaly. Nejčastějšími klienty domů na půl cesty jsou mladí dospělí po opuštění ústavní či pěstounské péče.

Pro zajištění co nejvyšší návratnosti a získání co nejpřesnějších dat z azylových domů a z domů na půl cesty je důležitá otevřená komunikace, včasné upozornění na nadcházející sčítání a případné nenásilné informování o průběhu sběru dat. V poslední fázi je vhodné požádat poskytovatele služeb o dodání dat telefonicky. V případě, že se v některých zařízeních bude jevit jako příliš časově náročné vyplňovat údaje za každého ubytovaného jednotlivě, měla by být v posledku poskytovatelům služeb nabídnuta **možnost uvést jen agregovaná souhrnná data**. A to nejlépe ve stejné struktuře, jak bude realizován sběr ve zdravotnických a vězeňských zařízeních (viz podkap. 2.5.2 a 2.5.3). Zaměřit se tedy pouze na celkový počet ubytovaných osob, počty osob ve věkových kategoriích (0–17, 18–64, 65+), a dále počty mužů ve věku 0 až 17, mužů ve věku 18 až 64 a mužů ve věku 65+.

Graf č. 2 **Počty zařízení poskytující pobytovou službu „dům na půl cesty“ v krajích ČR (2021)**

Zdroj: Registr poskytovatelů sociálních služeb MPSV. Dostupné 18. 3. 2021 z: [http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1616084833200_49&zak=&zaok=&sd=domy+na+p%C5%AFI+cesty](http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1616084833200_49&zak=&zaok=&sd=domy+na+p%C5%AFI+cesty;);
N = 26.

2.5.2 Sčítání ve zdravotnických zařízeních

Sčítání osob bez domova pobývajících ve zdravotnických zařízeních proběhlo v roce 2019 **formou online dotazování**. Oslovena byla všechna zdravotnická zařízení, která v České republice poskytují lůžkovou péči, tedy **nemocnice, léčebny dlouhodobě nemocných a psychiatrické léčebny**. Instituce byly požádány o poskytnutí údajů o počtech **osob bez domova v jejich zařízeních ke konkrétnímu datu** (v noci ze 13. na 14. dubna 2019). V době sčítání bylo **na území ČR 229 zdravotnických zařízení s lůžkovou péčí** (jejich krajové členění viz graf č. 3), data se podařilo získat ze 188 zařízení. Dalších 26 zařízení uvedlo, že se jich výzkum netýká, často z důvodu specializovanosti léčby. Pokud tato zařízení přičteme k těm, ze kterých byla získána data, **činila návratnost 93 %**. Při zařazení těchto zařízení mezi instituce, ze kterých data nemáme, by návratnost činila 83 %.

Zařízení byla zhruba **čtyři týdny před datem sčítání** (19. března 2019) **e-mailem upozorněna na skutečnost**, že bude probíhat **celostátní sčítání osob bez domova**, v jehož rámci budou vyzvána k vyplnění online dotazníku (viz příloha č. 26). E-mailové kontakty na zdravotnická zařízení byly získány od Ústavu zdravotnických informací ČR. Tyto kontakty jsou rovněž veřejně dostupné, a to v Národním registru poskytovatelů zdravotních služeb (NRPZS). Dopis byl adresován ředitelkám a ředitelům daných zařízení. Cílem tohoto prvního e-mailu bylo **navázání spolupráce** se zdravotnickými organizacemi **a získání databáze e-mailových kontaktů na kontaktní osoby**, které jsou schopné a oprávněné v rámci daných zařízení poskytnout požadovaná anonymizovaná data, tedy údaje o počtech hospitalizovaných osob bez domova, jejich pohlaví a věkové kategorii. Zařízení byla požádána o zaslání reakce na výzvu do týdne a dne (27. března 2019). Následující více než dva týdny do data sčítání tak mohly být využity k opětovným pobídkám a získání zařízení pro účast ve výzkumu. Nejprve byla zaslána opakovaná výzva e-mailem, posléze byla zařízení kontaktována telefonicky. V této fázi bylo důležité vysvětlit zdravotnickým zařízením účel sčítání. V několika zařízeních se vedení či personál odmítli výzkumu účastnit z důvodu nedostatečných personálních kapacit, s odkazem na skutečnost, že není povinností zdravotnických zařízení požadovaná data poskytovat. V dalších zařízeních pak byla účast odmítána s argumentem, že se v daném zařízení žádné osoby bez domova nenalézají.

Pro další vlnu sčítání proto doporučujeme v úvodním dopise (původní dopis z roku 2019 viz příloha č. 26) zdůraznit, že jsme si vědomi, že není povinností daných organizací tato data poskytnout, a poděkovat za dobrovolnou účast ve výzkumu. Rovněž může přinést pozitivnější odezvu, když bude přímo uvedeno, že poskytovatelé údajů si mohou zvolit způsob sečtení a vykázání osob bez domova z několika navržených postupů podle toho, který jim bude vyhovovat *nejvíce*. Mělo by být též zdůrazněno, že i uvedení nulového počtu přítomných osob bez domova je důležité a prosíme tedy i instituce, ve kterých žádná osoba bez domova hospitalizovaná není, aby nás o této skutečnosti informovaly.

V další fázi jsme již komunikovali přímo s kontaktními osobami z daných zařízení. Těm byl 11. dubna 2019 zaslán e-mail s odkazem na **online dotazník** (znění e-mailu viz příloha č. 27; znění dotazníku viz příloha č. 24).

Důležité je především přesně vymezit kategorie osob, které mají být sečteny.

Vymezení sčítané skupiny osob:

- *Sčítány byly pouze **hospitalizované osoby bez domova**, tedy nikoliv osoby ošetřené ambulantně. Jednalo se o osoby, které v zařízení pobývaly přes noc ze soboty 13. na neděli 14. dubna 2019, a to alespoň od půlnoci do sedmé hodiny ranní.*
- Kategorie sčítaných osob:
 - osoby, které **neměly stálé bydlení již v době nástupu do zdravotnického zařízení**, přespávaly „venku“/„na ulici“ (ve veřejných prostranstvích, podmostích, cizích/opuštěných chatkách a přístřešcích, stanech, autech, vagónech, squatech, v maringotkách), nebo v nízkoprahové noclehárně;
 - osoby, které **bydlení ztratily během hospitalizace** (po propuštění se tedy nemají kam vrátit).

Zdravotnická zařízení standardně zaznamenávají pouze adresu (trvalého) bydliště pacientů a bližší znalost personálu o jejich bytové situaci závisí na specifických okolnostech hospitalizace každého pacienta i typu a velikosti zařízení. V psychiatrických léčebnách a léčebnách dlouhodobě nemocných bývá na rozdíl od nemocnic se širší škálou zdravotní péče obvykle prováděna sociální anamnéza všech pacientů. Naproti tomu v nemocnicích se do péče sociálního pracovníka dostanou jen někteří pacienti ve specifických situacích, které je nutno řešit – například nemající doklady nebo bez možnosti návratu do domácího prostředí po propuštění. Možnosti sečtení osob bez domova se z těchto důvodů i z důvodu rozdílných personálních kapacit mezi jednotlivými zařízeními výrazně lišily.

Způsob zjišťování osob bez domova zdravotnickými zařízeními

*Zdravotnická zařízení vykazovala v roce 2019 hospitalizované osoby bez domova na základě čtyř navržených základních postupů, případně jejich kombinací (viz Nešporová a kol. 2019, 27-28; viz příloha č. 24). Protože se ovšem první a pátá možnost zjišťování počtu osob bez domova (v dotazníku odpovědi na otázku 3, značeny písmeny a) a e)) ve zdravotnických zařízeních v zásadě shodovaly a obě využívaly povědomí personálu o skutečnosti, že daný pacient je bez domova, doporučujeme pro následující sčítání tyto kategorie spojit do jedné. Vzniknou **tak tři základní kategorie**:*

1. Na základě osobní znalosti sociální situace jednotlivých pacientů

Jedná se o případy, kdy **personál bezpečně ví, kteří pacienti nemají stabilní bydliště**, odkud do zdravotnického zařízení přišli, že pobývali tzv. „venku“/„na ulici“ či přespávali v nízkoprahových noclehárnách. Může se jednat o pacienty, kteří nemají žádnou adresu, nebo takové, kteří sice v dokladech adresu trvalého bydliště uvedenou mají, ale z jejich sdělení nebo z jiných okolností vyplývá, že jsou osobami v situaci „bez střechy“. Personál má mnohdy o bytové situaci dotčených pacientů informaci od hlídky městské policie, která je přivezla, od personálu jiného zdravotnického zařízení nebo zařízení sociální služby, odkud tito pacienti přišli, nebo z jejich vlastní sociální anamnézy. Může se rovněž jednat o osoby, které před hospitalizací nějaké (leč mnohdy nestabilní) bydliště měly, ale během hospitalizace o ně vlivem různých okolností přišly.

*Tato metoda byla využívána často, **výhradně touto metodou postupovaly v roce 2019 dvě pětiny (41 %) zařízení.***³¹

2. Dalším možným postupem je sčítání pacientů, kteří při hospitalizaci neměli žádné doklady ani bydliště

Tato skutečnost je personálu zdravotnického zařízení známa, protože **(sociální pracovník či jiná osoba) danému pacientovi vyřizoval adresu trvalého bydliště.** Nejčastěji na obecním úřadě nebo v místním zařízení poskytujícím ubytování formou sociální služby; na základě toho posléze bylo možné pro daného pacienta získat registraci u zdravotní pojišťovny, která je stěžejní pro možnost vykázat léčbu.

*Zařízení, kde byla při sčítání využita výhradně tato metoda, byla v roce 2019 pouze dvě, ale v dalších případech byla tato **metoda využita v kombinaci s jinými.***

3. Sčítání osob s adresou trvalého bydliště na úřadě místní samosprávy

Pro identifikaci takových pacientů má být **kontaktním osobám poskytnut seznam adres všech úřadů obecních samospráv v České republice.** Tato metoda musí být využita s vědomím, že ne všechny osoby s adresou trvalého bydliště na obecním úřadě jsou jednoznačně osobami bez domova (může jít o osoby, které takovou adresu mají registrovanou účelově z finančních důvodů, z důvodu bydliště v zahraničí apod.). Zdravotničtí pracovníci by měli být nabádáni k tomu, aby před vykázáním těchto osob jako osob bez domova v ideálním případě ověřili, zda se jedná o osoby bez domova, nebo jsou na daném úřadě hlášeny účelově a bydlení k dispozici mají. V tom druhém případě by mezi osoby bez domova neměly být započítány.

V roce 2019 sčítalo výhradně touto metodou 15 % zařízení.

4. Sčítání kombinací dvou nebo všech tří výše uvedených metod

Personál zařízení například **o některých pacientech s jistotou ví, že jsou osobami „bez střechy“**, protože to o sobě sdělily a/nebo protože jim musely být při příjmu vyřízeny doklady. **U dalších pacientů identifikuje adresu na obecním úřadě** a pak ideálně (podle časových a personálních možností) pomocí osobního rozhovoru ověří, zda se skutečně jedná o osoby, které nemají stabilní bydliště.

*Tento postup byl v roce 2019 aplikován nejčastěji, **využilo jej 44 % zařízení.***

Stejně jako v roce 2019 doporučujeme, aby byla i v příští vlně výzkumu poskytnuta v dotazníku **také možnost odpovědi „jiné“**. Za ní by opět následovalo volné pole pro specifikování tohoto jiného způsobu. Uvedená kategorie 4 nemusí být v dotazníku přímo uvedena, přesnější informaci získáte, pokud ke všem třem předchozím uvedeným kategoriím respondenti odpovědí, zda byl či nebyl daný přístup využit (ano x ne).

Z průběhu sčítání a z komunikace se zdravotnickými zařízeními bylo zřejmé, že zejména ve velkých zařízeních nemá zdravotnický personál často dostatečné informace

³¹ V roce 2019 byla tato metoda popsána jako sčítání na základě dobré osobní znalosti sociální situace jednotlivých pacientů (1. metoda, využilo 26,6 % zdravotnických zařízení) a dále jako kategorie jiné, kdy personál zařízení bezpečně věděl, že se jedná o bezdomovce (5. metoda, využilo 13,8 % zdravotnických zařízení).

o všech klientech a jejich skutečné bytové situaci. Získaná data by proto měla být považována za minimální počet osob bez domova v daném zařízení.

Zjišťované údaje:

1. Celkový počet osob bez domova hospitalizovaných v daném zařízení

2. Pohlaví: 1. muž

2. žena

3. Věková kategorie: 1. děti (0–17 let)

2. dospělí v produktivním věku (18–64 let)

3. senioři (65 let a více)

Kategorie 2 a 3 jsou zjišťovány ve vzájemné souvislosti (viz příloha č. 24). Data jsou získána za každé jednotlivé zařízení. Kontaktní osoby by měly být zároveň v dotazníku požádány o specifikaci způsobu sčítání a případné doplňující poznámky k uvedeným počtům, k situaci dotčených pacientů nebo ke sčítání jako celku. Tyto poznámky napomáhají při interpretaci získaných dat.

Graf č. 3 **Počty oslovených zdravotnických zařízení v krajích ČR (2019)**

Zdroj: Data ze Sčítání osob bez domova 2019, N = 229; podíly viz Nešporová et al. 2019, 29.

V roce 2019 se sčítání **účastnilo celkem 188 zdravotnických zařízení z 229 oslovených**. Jednalo se o **156 veřejných i soukromých nemocnic** (z toho 20 specializovaných, ve většině případů na následnou intenzivní péči a/nebo rehabilitaci, dále např. na chirurgii, kardiologii, onkologii, ortopedii, revmatologii aj.), **14 léčeben dlouhodobě nemocných a 18 psychiatrických léčeben**. Data za některé léčebny

dlouhodobě nemocných a psychiatrické léčebny byla zahrnuta v datech za příslušná nadřízená zařízení (nemocnice) a při analýze nebylo možné je oddělit.

*Účast ve výzkumu **odmítlo 41 zařízení**, ovšem **26 z nich uvedlo jako důvod, že se jich problematika bezdomovectví netýká**. Tato zařízení poskytovala údajně tak specializovanou péči, že v nich žádné osoby bez domova být nemohly. Jednalo se o všechna čtyři oslovená dětská zařízení³² a dále o některé soukromé kliniky poskytující plánované zákroky a placenou léčbu.*

Pro příští vlnu sčítání je proto na zvážení, zda by měla být oslovována i zdravotnická zařízení zaměřená výhradně na dětskou klientelu. Děti bez střechy by se na území České republiky vzhledem k uplatňování nařízení sociálně právní ochrany dětí neměly vyskytovat a je tedy velmi nízká pravděpodobnost, že by se v některém z oslovených zařízení takové dítě v době sčítání nacházelo. Obdobně by bylo možné z výzkumu vyřadit soukromé kliniky poskytující výhradě plánované a finančně nákladné zákroky.

2.5.3 Sčítání ve vězeňských zařízeních

Ve věznicích se nachází poměrně velká skupina osob bez domova a také velká skupina osob, které měly před nástupem k výkonu trestu zkušenost s nejistým bydlením či žily bez domova (viz Drahý, Hůrka, Petras, 2018). Za osoby bez domova pro účely daného sčítání považujeme jednak **osoby, které bydlení neměly již před nástupem do vazby či k výkonu trestu, jednak o osoby, které bydlení ztratily během vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody**. Sčítání osob bez domova ve vězeňských zařízeních má vzhledem k jejich uzavřenosti svá **specifika**. Výhodou je, že s osobami ve vazbě a zejména pak ve výkonu trestu se standardně pracuje s cílem jejich resocializace do majoritní společnosti a jsou tedy **známy jejich sociální anamnézy**, včetně situace ohledně bydlení. A pokud ne, vězeňská zařízení byla ochotná pro účely sčítání osob bez domova tyto informace doplnit. Spolupráce s vězeňskými zařízeními při sčítání osob bez domova byla v roce 2019 velmi dobrá. **Sběr dat z jednotlivých vězeňských zařízení zajistilo Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky (GR VS ČR).**

Sčítání osob bez domova ve vězeňských zařízeních, tj. věznicích, vazebních věznicích, ústavech pro výkon zabezpečovací detence („ÚpVZD“, dále také „detenční ústav“) a vězeňských nemocnicích přineslo, stejně jako sčítání provedená v ostatních institucích, údaje o stavu ke konkrétnímu datu, noci ze soboty 13. na neděli 14. dubna 2019.

Klíčová pro úspěch sběru je zde role **Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky**. Po předchozí domluvě se zástupkyní GR VS ČR byla podána oficiální žádost o spolupráci a poskytnutí anonymizovaných dat o počtech osob bez domova ve vězeňských zařízeních. **GR VS ČR poté zajistilo distribuci výzvy k účasti ve výzkumu, celý sběr a kompletaci dat za všechna vězeňská zařízení**. Jednotlivá zařízení se na sčítání většinou připravovala předem, a to analýzou standardně sbíraných administrativních dat o vězňenských osobách, záznamů z interních sociálních anamnéz vězňenských osob a také pomocí doplňkových individuálních rozhovorů s nimi. Je tedy velmi vhodné oslovit GR VS ČR **s dostatečným časovým předstihem**, doporučujeme **zhruba tři měsíce**, aby ředitelství mohlo jednotlivá vězeňská zařízení na sčítání předem včas upozornit.

³² Dětská psychiatrická nemocnice Louny, Dětská psychiatrická nemocnice Opařany, Dětská psychiatrická nemocnice Velká Bíteš, Nemocnice u sv. Jiří s. r. o.

Pro sčítání je ústřední vymezení osob, které mají být ve vězeňských zařízeních sečteny.

Vymezení sčítané skupiny osob

- Sčítány byly **osoby bez domova**, které ve vězeňském zařízení pobývaly přes noc ze soboty 13. na neděli 14. dubna 2019, nebo poslední pracovní den před tímto datem, tedy 12. dubna 2019.
- **Kategorie sčítaných osob:**
 - osoby, které **nemají adresu trvalého/dlouhodobého bydliště, odkud do instituce přišly**. Tj. osoby, které **předtím pobývaly tzv. „venku“/„na ulici“** (např. ve veřejných prostranstvích nebo v noclehárnách, v podmostích, ve sklepech, garážích, maringotkách, v cizích/opuštěných chatkách a přístřešcích, ve stanech, autech, vagónech, squatech);
 - osoby, které sice mají jako adresu trvalého bydliště registrovanou nějakou adresu, například adresu obecního úřadu, ale **v reálu odpovídají vymezení popsanému v předchozím bodě**;
 - **osoby, které před uvězněním měly (jakékoli) bydliště, o něž ale během uvěznění přišly**.

Zjišťované údaje:

- **Celkový počet osob bez domova** v daném zařízení
- **Pohlaví:** 1. muž
2. žena
- **Věková kategorie:** 1. děti (0–17 let)
2. dospělí v produktivním věku (18–64 let)
3. senioři (65 let a více)

V roce 2019 nebyla ve vězeňských zařízeních sečtena žádná osoba bez domova z nejmladší věkové kategorie 0 až 17 let. Důvodem byl patrně fakt, že nezletilé osoby musí být z vězeňského zařízení v souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999) propouštěny do nějaké formy bydlení, proto je vězeňská zařízení nevykazují jako osoby bez domova. Pro zjednodušení se tak pro další vlnu sčítání nabízí možnost zjišťovat pouze celkový počet osob a dále počet seniorů, tedy osob ve věku 65 let a starších.

Díky spolupráci GŘ VS ČR se sčítání zúčastnilo všech 35 vězeňských zařízení v ČR, z toho 25 věznic a 10 vazebních věznic (dvě ze zařízení vykonávají zároveň funkci detenčního ústavu). Tabulka č. 1 obsahuje jejich přehled. Data byla získána za každé jednotlivé zařízení a díky statistikám standardně vedenými GŘ VS ČR byla navíc ještě **členěna** podle konkrétního typu umístění daných osob: **vazba, výkon trestu, detence**.

2. Metody a postupy aplikované při sčítání osob bez domova na území ČR v r. 2019

Tabulka č. 1 **Přehled oslovených vězeňských zařízení v krajích ČR (2019)**

	název vězeňského zařízení	kraj
1	Vazební věznice Praha Pankrác	Hl. m. Praha
2	Vazební věznice Praha Ruzyně	Hl. m. Praha
3	Věznice Jiřice	Středočeský kraj
4	Věznice Oráčov	Středočeský kraj
5	Věznice Příbram	Středočeský kraj
6	Věznice Vinařice	Středočeský kraj
7	Vazební věznice České Budějovice	Jihočeský kraj
8	Věznice Plzeň	Plzeňský kraj
9	Věznice Horní Slavkov	Karlovarský kraj
10	Věznice Kynšperk nad Ohří	Karlovarský kraj
11	Věznice Ostrov	Karlovarský kraj
12	Vazební věznice Litoměřice	Ústecký kraj
13	Vazební věznice Teplice	Ústecký kraj
14	Věznice Bělušice	Ústecký kraj
15	Věznice Nové Sedlo	Ústecký kraj
16	Věznice Všehrady	Ústecký kraj
17	Vazební věznice Liberec	Liberecký kraj
18	Věznice Rýnovice	Liberecký kraj
19	Věznice Stráž pod Ralskem	Liberecký kraj
20	Vazební věznice Hradec Králové	Královéhradecký kraj
21	Věznice Odolov	Královéhradecký kraj
22	Věznice Valdice	Královéhradecký kraj
23	Věznice Pardubice	Pardubický kraj
24	Věznice Světlá nad Sázavou	Kraj Vysočina
25	Vazební věznice a ÚpVZD Brno	Jihomoravský kraj
26	Věznice Břeclav	Jihomoravský kraj
27	Věznice Kuřim	Jihomoravský kraj
28	Věznice Rapotice	Jihomoravský kraj
29	Věznice Znojmo	Jihomoravský kraj
30	Vazební věznice Olomouc	Olomoucký kraj
31	Věznice Mírov	Olomoucký kraj
32	Vazební věznice Ostrava	Moravskoslezský kraj
33	Věznice a ÚpVZD Opava	Moravskoslezský kraj
34	Věznice Heřmanice	Moravskoslezský kraj
35	Věznice Karviná	Moravskoslezský kraj

Pozn.: ÚpVZD = ústav pro výkon zabezpečovací detence

GŘ VS ČR předalo VÚPSV zkompleťovaná data ze všech vězeňských zařízení ve formě tabulky formátu Microsoft Office Excel. Byl také získán přehled o počtech všech vězňených osob (včetně jejich genderové struktury) a naplněnosti jednotlivých vězeňských zařízení v ČR k poslednímu pracovnímu dni předcházejícímu termínu sčítání (12. dubna 2019).

Údaje o osobách bez domova ve vězeňských zařízeních by měly být posuzovány kriticky. Je zřejmé, že skupina osob ohrožených bezdomovectvím je v českých vězeňských zařízeních poměrně vysoká. Deskriptivní studie charakteristik odsouzených

v českých věznicích z roku 2018 uvádí, že 59,7 % z nich má nestabilní nebo žádné bydlení (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, 54, 138). Stejný výzkum odhalil, že 18,1 % odsouzených nemělo během tří let před nástupem výkonu trestu žádné nebo jen formální bydlení.³³

Při sčítání osob bez domova v roce 2019 byla zjišťována aktuální situace, zřejmě proto byly počty významně nižší v porovnání se zjištěními výše uvedeného výzkumu. Při sčítání osob bez domova v roce 2019 bylo zachyceno 1 390 osob bez domova ve výkonu trestu, což odpovídalo zhruba 7 % ze všech uvězněných odsouzených osob. Je tedy zřejmé, že použitá definice sčítaných osob byla poměrně úzká.

Pro další vlnu sčítání je na zvážení, zda definici nerozšířit a nesledovat i počty dalších osob ohrožených bezdomovectvím. Pokud by byl prostor na rozšiřování dotazníku, doporučujeme sledovat také časový horizont, ve kterém mají být dané osoby z vězeňského zařízení propuštěny.

2.6 Příprava a následná analýza získaného datového souboru v roce 2019³⁴

Všechna data získaná od obecních koordinátorů z jednotlivých obcí byla realizátorem projektu přepsána v podobě číselných kódů do elektronické podoby, aby s nimi bylo možné pracovat ve statistických programech (v roce 2019 jsme využívali Excel a SPSS).

Data byla nejprve roztříděna a zpracována po jednotlivých obcích, v nichž sčítání probíhalo (tj. 403 obcí). Nesrovnalosti ve sčítacích arších byly řešeny telefonicky se zodpovědnými obecními koordinátory, případně přímo se sčítacími komisaři, kteří příslušný arch vyplňovali. Ve všech případech se podařilo zdroje problémů díky pomoci obecních koordinátorů identifikovat a vzniklé chyby opravit.

2.6.1 Analýza dat získaných postupy podle scénářů 1 až 3

Jelikož scénáře 1 až 3 reprezentovaly různé formy úplných sčítání, analýza takto získaných dat spočívala v prostém součtu stejných hodnot sledovaných proměnných a jejich roztřídění podle zvolených kategorií. Takto získané výsledky jsme roztřídili podle obcí a následně podle krajů.

2.6.2 Analýza dat získaných metodou Capture-mark-recapture

Samostatně byla zpracována data z devíti obcí, v nichž se postupovalo podle scénáře 4, tedy za použití metody zpětného zachytu (Capture-mark-recapture). V těchto případech bylo kromě samotného výsledku potřeba dopočítat také intervaly spolehlivosti a zjistit, zda nejsou příliš široké.

³³ Žádné nebo jen formální bydlení bylo v daném výzkumu definováno následovně: „Nemá žádné bydlení nebo bydlení má pouze formální charakter, fakticky přespává a zdržuje se na místech veřejnosti přístupných nebo na místech, která nejsou určena pro bydlení. Například osoby bez přístřeší, squatterři.“ (Drahý, Hůrka, Petras, 2018, 53).

³⁴ Kapitola je z větší části převzata z publikace Nešporová et al., 2019, 21–24.

Ve čtyřech obcích, které se rozhodly pro volbu metody Capture-mark-recapture, se v druhé fázi bohužel nepodařilo získat dostatečně robustní vzorky dat. Důsledkem byl výsledek v podobě velmi širokých intervalů, jejichž horní hranice přesahovala hodnotu spodní hranice více než dvojnásobně. V těchto případech jsme porovnali získaná data s alternativními zdroji dat (například s výsledky censů, které byly v daných městech realizovány v minulosti) a konzultovali je s příslušnými obecními koordinátory, kteří se v dané obci přímo pracují s osobami bez domova věnují. Ve třech obcích, kde z důvodu příliš širokých intervalů spolehlivosti hrozilo nadhodnocení počtu osob bez domova, jsme pro další zpracování namísto střední hodnoty použili nejnižší hodnotu v rámci zjištěného intervalu. V jedné obci (Ostrava) došlo při sběru dat k vážnému porušení metodického postupu, protože jsme část získaných dat nepoužili vůbec a nahradili je údaji z dřívějšího censu.

Výpočet výsledného intervalu spolehlivosti (při $\alpha = 0,05$) byl proveden podle Lincoln-Petersonova modelu (Seber, 1982) s Chapmanovou modifikací (Chapman, 1951).

Samotný výpočet jsme provedli následovně:

M – počet osob zachycených v první fázi (marked)

C – počet osob zachycených v druhé fázi (captured)

R – počet osob zachycených v první i v druhé fázi (recaptured)

N_s^{\wedge} – střední hodnota odhadu velikosti sčítané populace

N^{\wedge} – odhadovaný počet osob bez domova při $\alpha = 0,05$

Výpočet střední hodnoty odhadu velikosti populace:

$$N_s^{\wedge} = ((C+1)/(R+1))*(M+1) - 1$$

Výpočet rozptylu:

$$\text{var} (N_s^{\wedge}) = [(M+1) (C+1) (M-R) (C-R)] / [(R+1)^2 (R+2)]$$

Výpočet intervalu spolehlivosti odhadu velikosti populace při $\alpha = 0,05$:

$$N^{\wedge} = N_s^{\wedge} \pm 1.965 * [\text{var} (N_s^{\wedge})]^{0.5}$$

2.6.3 Geografická extrapolace na celou ČR

Reálné sčítání osob spících venku a v noclehárnách (tj. nejhůře postižitelná kategorie) se nám podařilo zrealizovat v obcích, které počtem svých obyvatel reprezentují 54 % populace ČR.³⁵ V obcích, které se do sčítání nezapojily, jsme proto počty osob bez domova pouze odhadovali. Při práci s daty vyšlo najevo, že existuje velmi silná korelace mezi počtem obyvatel v obci a počtem osob bez domova na 1 000

³⁵ Důležité je především sečíst osoby bez domova ve velkých městech, kde je jejich výskyt nejvyšší. V roce 2019 se podařilo s výjimkou Liberce sečíst populaci osob bez domova ve všech městech s počtem obyvatel vyšším než 50 000.

obyvatel, a to v tom smyslu, že čím větší obec je, tím více bezdomovců na každých jejích 1 000 obyvatel zpravidla připadá. Získaná data neprokázala, že by na počet osob bez domova v daném kraji měla vliv samotná regionální příslušnost obce. Rozhodující byla pouze velikost (počet obyvatel) obce bez ohledu na její lokalizaci. Detailní analýzu vlivu dalších externích faktorů (např. nezaměstnanost v obci, struktura pracovních míst, průměrné příjmy, přístup vedení obce k osobám bez přístřeší, nabídka služeb pro osoby bez přístřeší apod.) jsme neprováděli.

Obce, v nichž bylo sčítání realizováno, jsme proto rozdělili do šesti kategorií podle počtu obyvatel. V rámci jednotlivých kategorií jsme spočítali poměry mezi celkovými počty obyvatel a celkovými počty osob spících venku a v noclehárnách. Takto vzniklo 6 různých koeficientů:

- 1) 0,001692 pro obce s více než 100 000 obyvateli
- 2) 0,001473 pro obce s 20 000 až 100 000 obyvateli
- 3) 0,001222 pro obce s 10 000 až 19 999 obyvateli
- 4) 0,000756 pro obce s 5 000 až 9 999 obyvateli
- 5) 0,000627 pro obce s 2 000 až 4 999
- 6) 0,000572 pro obce s méně než 2 000 obyvateli

Stejným způsobem jsme roztřídili podle počtu obyvatel také obce, v nichž sčítání realizováno nebylo. Počet obyvatel každé z těchto obcí jsme pak vynásobili odpovídajícím koeficientem a vypočítali odhadovaný počet osob bez domova. Následně jsme tyto obce roztřídili podle krajové příslušnosti a tyto extrapolované odhady sečetli. Takto extrapolované výsledky za jednotlivé kraje jsme přičetli k souhrnným výsledkům z obcí, v nichž sčítání reálně proběhlo.

2.6.4 Analýza a extrapolace dat z institucí

V případě **azylových domů, domů na půl cesty, nemocnic a věznic** jsme disponovali kompletními seznamy těchto zařízení, díky čemuž jsme mohli získané počty osob bez domova přímo úměrně zvýšit tak, aby odpovídaly podílu zařízení, která se do censu nezapojila. V azylových domech, které ani na opětovné výzvy nereagovaly, jsme odhadli počet jejich klientů podle inzerovaných kapacit (lůžek) a informací o jejich průměrné naplněnosti. Stejným způsobem jsme postupovali i u domů na půl cesty. Data z vězeňských zařízení byla kompletní a extrapolace tudíž nebyla potřebná. U nemocničních zařízení jsme takto detailní informace nezískali, data jsme doplnili pouze na základě průměrných počtů osob bez domova v daných typech zařízení bez vztahu k velikosti dané instituce. Při realizaci censu v budoucnosti proto doporučujeme sledovat v institucích také lůžkové kapacity a jejich průměrnou vytíženost.

Odlišný postup jsme museli zvolit u **obecních ubytoven**, protože tato zařízení nejsou evidována v žádném jednotném registru. Jelikož se jedná o zařízení, která zpravidla nahrazují nebo doplňují nedostatečné kapacity azylových domů v obcích, extrapolovali jsme počty jejich uživatelů pomocí informací z azylových domů. V obcích, které se aktivně přihlásily do projektu, bylo sečteno 60 % obyvatel azylových domů, zbylých 40 % připadá na obce, které se do projektu aktivně nezapojily (tuto informaci máme díky online šetření v azylových domech). Předpokládali jsme, že rozložení služeb

azylových domů přibližně odpovídá rozložení služeb obecních ubytoven, navýšili jsme proto údaje o počtech uživatelů nekomerčních obecních ubytoven z aktivně zapojených obcí rovněž o 40 %. Jsme si vědomi, že takto realizovaný odhad celkového počtu osob v obecních ubytovnách může působit velmi vágně a že náš předpoklad o rozložení obecních ubytoven v jednotlivých obcích nelze bez přesné znalosti jejich umístění prokázat. Bohužel však nebylo v našich silách vytvořit úplný seznam všech zařízení tohoto typu.

Jelikož se nejedná o registrovanou sociální službu, není tento typ zařízení nikde systematicky evidován. Při opětovné realizaci sčítání je proto žádoucí pracovat s kompletním seznamem těchto zařízení. Vyhотовit by jej mohli například krajsí koordinátoři.

3. Sčítání dalších skupin osob bez domova, které v roce 2019 nebyly do sčítání zahrnuty

Klasifikace ETHOS (viz podkap. 1.2) řadí mezi osoby bez domova ještě další skupiny obyvatel (klasifikované jako „bez bytu“), které vzhledem ke specifickým potřebám zadavatele výzkumu nebyly v roce 2019 do projektu zahrnuty.

Jaké skupiny nebyly sečteny

- osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení);
- osoby v přístřeší po vystěhování z bytu;³⁶
- žadatelé o azyl v azylových zařízeních;
- migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení);
- osoby před opuštěním dětské instituce;
- osoby před opuštěním pěstounské péče;
- muži a ženy v seniorském věku nebo invalidé dlouhodobě ubytovaní v azylovém domě.

Je pravděpodobné, že v budoucnu bude cílem sečíst celou koncepční kategorii osob bez bytu včetně výše uvedených skupin. Na základě našich zkušeností z již realizovaného censu a poznatků plynoucích z rozhovorů s experty ze sociální oblasti zde proto stručně nastiňujeme také možné **postupy pro sečtení skupin osob bez bytu, které byly ze sčítání v roce 2019 vyloučeny**. Tam, kde se jedná o instituce poskytující určitý typ pobytové a další (sociální, vzdělávací, zdravotní) služby, jejichž kvalitu garantuje stát, by mělo být možné získat potřebné informace z interní evidence daných zařízení. U ubytovacích zařízení, která spadají do soukromé sféry, bude pravděpodobně nutné zrealizovat terénní šetření.

3.1 Terénní sčítání v komerčních ubytovnách

Soukromé ubytovny se liší zejména podle toho, zda mají nebo nemají schválený provozní řád. Ubytovny se schváleným provozním řádem mohou ubytovávat také osoby, jejichž bydlení je hrazeno doplatkem na bydlení, zatímco v ubytovnách s neschváleným provozním řádem mohou být ubytovány pouze ty osoby, které si hradí ubytování v plné výši samy. Pro sečtení osob v soukromých komerčních ubytovnách navrhuje následující postup:

³⁶ Tato kategorie osob není v ČR nijak zvlášť sledována ani podporována. V současnosti pro ni neexistují žádné speciální pobytové služby, tedy „přístřeší“. Část těchto osob se patrně ubytuje v azylových domech či obecních ubytovnách, budou tedy sečteny tam.

3. Sčítání dalších skupin osob bez domova, které v r. 2019 nebyly do sčítání zahrnuty

1. Je třeba získat **seznamy těchto ubytoven**. Lze o ně například požádat krajské metodiky sociální práce (zpravidla jimi disponují), případně je lze získat od krajské pobočky úřadu práce. Seznam zkontrolují a případně doplní odpovědní obecní koordinátoři. Pokud budou obecní koordinátoři rekrutováni z řad pracovníků místních sociálních odborů, jak doporučujeme v podkapitole 2.2, tak je téměř jisté, že s těmito zařízeními již určitým způsobem v rámci své pracovní agendy komunikují.

2. Sčítací archy určené pro komerční ubytovny lze vyplnit s pomocí **sociálních pracovníků** z obcí, v nichž se ubytovny nacházejí. Pokud požadované údaje nebudou sociální pracovníci znát, mohou požádat o pomoc správce či vlastníka ubytovny. Tyto osoby jsou zvyklé se sociálními pracovníky spolupracovat, jelikož zpravidla pomáhají velkému počtu klientů těchto zařízení získávat doplatky na bydlení, jejichž prostřednictvím je majiteli zařízení hrazen nájem.

3. Získaná **data lze porovnat s údaji z interního systému MPSV „OK systém“**, v němž jsou evidovány počty osob z jednotlivých komerčních ubytoven, které pobírají doplatek na bydlení. Tato data budou užitečná zejména v těch případech, kdy se sociálnímu pracovníkovi nepodaří získat do zařízení přístup. Při sběru dat v komerčních ubytovnách v terénu lze sledovat také skutečnost, jaká část ubytovaných pobírá doplatek na bydlení. Následně lze takto získaný koeficient aplikovat na data o počtech osob pobírajících doplatek na bydlení v komerčních ubytovnách podle OK systému a následně odhadnout jejich celkový počet i v těch zařízeních, do nichž se nepodařilo sociálním pracovníkům získat přístup.

3.2 Sčítání v institucích

Sčítání v těchto zařízeních lze realizovat buď prostřednictvím online šetření jako tomu bylo v roce 2019 v případě azylových domů (viz podkap. 2.5.1), nebo za využití standardní evidence, kterou si tato zařízení vedou.

3.2.1 Uprchlíká pobytová zařízení pro cizince

Žadatelé o azyl přebývajících v azylových zařízeních jsou v České republice umístěni v uprchlických pobytových zařízeních pro cizince.³⁷ O těchto zařízeních i jejich obsazenosti má přesný přehled **Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra**. Pod její správu patří několik typů zařízení poskytujících pobytové služby cizincům na území ČR: 1. přijímací střediska (PřS), 2. pobytová střediska (PoS), 3. integrační azylová střediska (IAS), 4. zařízení pro zajištění cizinců (ZZC, „detence“, „záchyt“). Jedná se celkem o 25 zařízení, z nichž některá nabízí dva z uvedených typů služeb.³⁸

Při analýzách je nezbytné uvažovat o jednotlivých kategoriích cizinců odděleně, příslušný typ pobytového zařízení přímo souvisí s jejich různým právním statutem, který s sebou nese i výhled do budoucnosti ve smyslu předpokládaného dalšího pobytu na území České republiky. Zcela jednoznačně lze mezi cizince v přechodných pobytových zařízeních **započítat všechny cizince ubytované v pobytových střediscích a v integračních azylových střediscích**. U dalších zařízení by mělo být zvaženo,

³⁷ Nikoliv v azylových domech, jak by se z názvu mohlo mylně zdát.

³⁸ Pro popis jednotlivých typů zařízení a jejich geografické rozmístění viz internetové stránky Správy uprchlických zařízení MV ČR. Dostupné 31. 3. 2021 z: <http://www.suz.cz/co-delame/provoz-zarizeni/>.

jakému účelu mají statistiky sloužit. **Specifickou kategorií tvoří osoby v zařízení pro zajištění cizinců** („detenční zařízení“), kde pobývají cizinci, kterým bylo vydáno pracovníky cizinecké policie rozhodnutí o správním vyhoštění a zajištění. Tyto osoby by tedy výhledově neměly pobývat na území České republiky. Pro účely některých statistik může být vhodnější je z celkového počtu cizinců v pobytových zařízeních odečíst. Dále je pak do budoucna nejistý status osob v **přijímacích střediscích**, kde pobývají žadatelé o mezinárodní ochranu. Ochrana nemusí být udělena všem žadatelům.

3.2.2 Zařízení ústavní péče o děti

Osoby před opuštěním dětské instituce jsou v České republice ubytované v některém ze **zařízení ústavní péče pro děti**. Těch existuje několik základních typů:

1. zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (tzv. ZDVOP, „klokánky“);
2. dětský domov;
3. dětský domov se školou (DDŠ);
4. výchovný ústav;
5. diagnostický ústav.

Přesné počty dětí umístěných ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy (kategorie 2–5) **eviduje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a zveřejňuje je** ve Statistické ročence školství, oddíl „Výkonové ukazatele“, dále sekce „H zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy“.³⁹ Tato statistika uvádí celkový počet všech dětí umístěných v ústavní či ochranné výchově v ČR za jednotlivé školní roky. Data jsou velmi podrobně členěna, takže lze zjistit počet dětí v jednotlivých typech zařízení a dále jejich věkové kategorie v souvislosti s plněním povinné školní docházky (0–3, 3–6/7/8, mladší a starší 15 let, 15–18 let, 18leté a starší).

Tato statistika uvádí, že ve školním roce 2019/2020 bylo ve školských zařízeních ústavní péče celkem 6 553 dětí (a mládeže). Tento stav je v posledních letech poměrně stabilní, v roce 2015/2016 byl počet o 71 dětí nižší (6 482). Z toho nejvíce z těchto osob je umístěno v dětských domovech (66 %), dále ve výchovných ústavech (15 %) a dětských domovech se školou (12 %), a nejméně v diagnostických ústavech (6 %). Pro účely sčítání osob bez domova i plánování preventivních programů jsou nejdůležitější počty těch nejstarších dětí a mládeže starší 18 let. Ty budou totiž zařízení v brzké budoucnosti opouštět a jedná se o skupinu potenciálně značně ohroženou bezdomovectvím. Z celkového počtu dětí a mládeže v ústavní péči bylo v roce 2019/2020 2 380 dětí ve věku 15 až 18 let a 479 mládeže ve věku vyšším než 18 let. Statistika MŠMT je dále členěna i podle krajů. Srovnání posledních dostupných dat z roku 2019/2020 s rokem 2015/2016 ukazuje, že v těchto zařízeních mírně narůstá počet dětí ve věku 15 až 18 let, a naopak mírně klesá počet osob starších 18 let.⁴⁰

³⁹ Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>.

⁴⁰ Statistická ročenka školství – výkonové ukazatele. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>; vlastní výpočty.

3.2.3 Domy se zvláštním režimem

Domy se zvláštním režimem jsou instituce, ve kterých se mohou vyskytovat **muži a ženy v seniorském věku nebo dlouhodobě ubytovaní invalidé s bezdomoveckou minulostí, kterým je poskytována dlouhodobá pobytová péče** (ETHOS 7.1.1). Obecně jsou domy se zvláštním režimem určené „osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách, a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí, které mají sníženou soběstačnost z důvodu těchto onemocnění, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby“ (Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., § 50). Jedná se proto o zařízení, ve kterých by potenciálně mohlo být rovněž prováděno sčítání osob bez domova. Tyto instituce ovšem tvoří zvláštní a samostatnou kategorii, která má svá specifika. Podíl starších bezdomovců v nich bude patrně velmi nízký. Z tohoto důvodu se jeví jako účelné zaměřit se pouze na ta zařízení, která přímo deklarují zaměření na klienty bez přístřeší a zde provést online dotazování.

Protože se jedná o sociální službu, kontakty na všechny domy se zvláštním režimem lze nalézt v Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV. V roce 2021 v něm bylo zaregistrováno celkem **380 zařízení poskytujících službu „domov se zvláštním režimem“**. Z nich **pouze 5** při členění typu příjemců služeb uvádělo, že **poskytují služby osobám bez přístřeší**. Jednalo se o 4 zařízení Armády spásy a domov Kotva při strakonické nemocnici. Tato zařízení by měla být zkontaktována a požádána o vyplnění online dotazníku o svých klientech, kteří splňují vymezení definice dle typologie ETHOS, tedy mají bezdomoveckou minulost a nemají jinou možnost vhodného ubytování. Postup sčítání pak bude obdobný jako ten, který je navržen pro azylové domy (viz podkap. 2.5.1).

3.3 Sčítání dětí v pěstounské péči podle evidence MPSV

O těchto dětech v pěstounské péči je vedena **přesná evidence MPSV ČR**, není tedy nutné, a vlastně ani možné, je sčítat v terénu. Údaje o nich jsou zveřejňovány v **Ročním výkazu sociálně-právní ochrany dětí**⁴¹ – údaje zde jsou uvedeny vždy k 31. prosinci daného roku. Publikovány jsou zpravidla s několikaměsíčním zpožděním, avšak v době jarního sčítání by měly být veškeré údaje za předchozí rok na webu již dostupné. Tento výkaz obsahuje i údaje o počtech dětí s ukončenou ústavní péčí, včetně důvodů jejího ukončení. Jedním z těchto důvodů je zletilost, díky čemuž lze touto cestou identifikovat počet dospělých osob před opuštěním pěstounské péče.

Roční výkaz sociálně-právní ochrany dětí MPSV uvádí, že k 31. prosinci 2020 bylo v pěstounské péči v České republice 12 094 osob a dalších 504 dětí bylo v pěstounské péči na přechodnou dobu. Bohužel se v této statistice nelze dozvědět nic o věku dětí. Důležitá však je zde uváděná informace o nabytí plné svéprávnosti dítěte, tedy o jeho zletilosti (v 18 letech, případně dříve) a s tím spojeným zánikem pěstounské péče. K tomu v roce 2020 došlo v 716 případech. Další osudy těchto dětí nejsou, stejně jako osudy dětí opouštějících ústavní péči, zpravidla nijak systematicky sledovány (viz Kuchařová, Janurová Psychlová, 2016, 139–150).

⁴¹ Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>.

Závěr

Celostátní sčítání osob bez domova je komplexním projektem, pro jehož úspěšné zvládnutí je v první řadě potřeba vytvořit dobře fungující organizační strukturu a dostatečné personální zajištění sběru dat v terénu.

Informace o počtech osob bez domova, které využívají nějakou formu veřejné sociální pomoci, lze zpravidla zjistit s využitím online výzkumných nástrojů či pomocí analýzy interních evidencí poskytovatelů sociálních služeb. V naší zemi však existuje také velký počet osob bez domova, které sociální služby využívají jen sporadicky, případně vůbec, proto je pro získání úplných údajů i v dnešní době nutné realizovat fyzické sčítání v terénu. Jelikož tyto osoby nejsou apriori nikde registrovány a z podstaty jejich definice nelze předem určit, kde přebývají, je důležité do projektu sčítání v maximální možné míře angažovat pracovníky, kteří s místními osobami bez domova přicházejí běžně do styku a proto dokáží identifikovat místa, kde je lze zkontaktovat a započíst.

Sčítání na celém území naší země vyžaduje velké množství personálních kapacit a s tím souvisejících finančních prostředků určených na zaplacení odvedené práce. Je proto žádoucí, aby do něho byly v rámci jednotlivých obcí zapojeny především takové subjekty, které mají na získání kvalitních dat vlastní zájem. Mohou jimi být například sociální odbory jednotlivých obcí nebo neziskové organizace, které na daném území poskytují sociální služby pro osoby bez domova. Naše zkušenosti ukázaly, že pro některé subjekty je silnou motivací pro spolupráci v projektu už jen samotný příslib získání validních dat o struktuře a velikosti místní populace osob bez domova, jelikož tyto informace mohou využít pro svou vlastní práci. Mnoho sociálních pracovníků se v roce 2019 účastnilo sčítání v terénu v rámci své pracovní doby bez nároku na dodatečnou finanční odměnu. Činnost sčítacích komisařů spojovali s výkonem terénní depistáže, která je oficiální součástí jejich běžné pracovní agendy. Tato jejich práce, která často hraničila s dobrovolnictvím, napomohla k významnému snížení celkových nákladů projektu. Dalším pro sčítání velmi užitečným subjektem může být městská policie. Spolupráce s městskou policií je přínosná zejména v obcích, v nichž nefungují žádné terénní sociální služby. Městská policie často disponuje podrobnými interními informacemi o tom, kde se osoby bez domova v dané obci nacházejí.

Jelikož podmínky pro sčítání osob bez domova v jednotlivých obcích jsou velmi odlišné, nelze při výzkumu použít jen jednu univerzální metodu. Postup pro sčítání je potřeba vždy přizpůsobit specifikům dané obce. Klíčovou roli pro volbu vhodného metodického scénáře hraje především její velikost a skutečnost, zda se v ní nacházejí nízkoprahové sociální služby pro osoby bez domova. Postupy obsažené ve čtyřech základních scénářích sčítání, které jsme v této publikaci představili, považujeme za dostatečně variabilní pro to, aby s jejich pomocí bylo možné realizovat sčítání v jakékoliv české obci.

Celostátní sčítání osob bez domova, které jsme v roce 2019 realizovali, bylo v naší zemi prvním svého druhu a stalo se tak zdrojem do značné míry unikátních dat. Zároveň jsme si vědomi, že ne ve všech ohledech proběhlo ideálním způsobem. Avšak právě díky znalosti překážek, s nimiž jsme se při realizaci censu v roce 2019 setkali, můžeme nyní prostřednictvím této publikace představit metodické postupy, které spojují teoretické metodologické rámce s praktickými zkušenostmi „z českého terénu“. Publikace je primárně určena výzkumníkům, jejichž úkolem se stane opětovné sečtení populace osob bez domova v České republice, metodickou oporu v ní však najdou také všichni realizátoři menších censů osob bez domova v jednotlivých městech.

Literatura

AMORE, Kate, BAKER, Michael, HOWDEN-CHAPMAN, Philippa, 2011. The ETHOS definition and classification of homelessness: an analysis. *European Journal of Homelessness*, 5 (2), 19-37. Dostupné z: <https://www.feantsa.org/download/article-1-33278065727831823087.pdf>

BOGARD, ynthia J., 2001. Advocacy and enumeration. *The American Behavioral Scientist*, 45 (1), 105-120.

ČSÚ, 2011. *Výsledky sčítání bezdomovců*.

Přístupné z: https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu

DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

D'ONISE, Katina, WANG, Yan, McDERMOTT, Robyn, 2007. The Importance of Numbers: Using Capture-recapture to make the Homeless Count in Adelaide. *Australian Journal of Primary Health*, 13 (1), 89-96.

DRAHÝ, František, HŮRKA, Jindřich a PETRAS, Michal, 2018. *SARPO. Charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/sarpo/sarpo-charakteristiky-odsouzenych-v-ceskych-veznicich.pdf>

DUNTON, Lauren, ALABNESE, Tom a D'ALANNO, Tracy (eds), 2014. Point-in-time count methodology guide. U.S. *Department of Housing and Urban Development*. Dostupné z: <https://www.hudexchange.info/resources/documents/PIT-Count-Methodology-Guide.pdf>

EDGAR, Bill, HARRISON, Matt, WATSON, Peter, BUSCH-GEERTSEMA, Volker, 2007. *Measurement of Homelessness at a European Union Level*. Brussels: European Commission, Employment, Social Affairs and Equal Opportunities DG. Dostupné z: https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2007/study_homelessness_en.pdf

HENDL, Jan, 2006. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál.

HRUŠKA, Lubor et al., 2012. *Studie o stavu bezdomovectví v Ostravě*. Moravská Ostrava: PROCES, ACCENDO.

Dostupné z: https://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory_magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich_sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-analyzy/c-users-zivcakzd-desktop-komplexna-socialna-pra-ce-bezdomovstva-studie-proces-studie_o_stavu_bezdomovectvi_v_ostrove_final.pdf

CHAPMAN, Douglas G., 1951. Some Properties of the Hypergeometric Distribution with Applications to Zoological Censuses. *University of California Publications in Statistics*, 1, 131-160. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=wu.89045844248&view=1up&seq=1>

KLUSÁČEK, Jan et al., 2018. *Zpráva o vyloučení z bydlení za rok 2018*. Praha: Platforma pro sociální bydlení a LUMOS. Dostupné z: <https://socialnibydeni.org/wp-content/>

[uploads/2019/04/Zpr%C3%A1va-o-vylou%C4%8Den%C3%AD-z-bydlen%C3%AD-za-rok-2018.pdf](#)

KUCHAŘOVÁ, Věra, BARVÍKOVÁ, Jana, PEYCHLOVÁ, Kristýna a HÖHNE, Sylva, 2015. *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_387.pdf

KUCHAŘOVÁ, Věra a JANUROVÁ PEYCHOVÁ, Kristýna, 2016. *Velikost a struktura skupin osob bez domova a vyloučení z bydlení*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_419.pdf

LAIRD, Andra, MULHOLLAND, Shona, CAMPBELL-JACK, Diarmid, 2003. *Rough Sleepers Initiative – Monitoring the target of ending the need to sleep rough by 2003. George street research*. Dostupné z: <https://www.webarchive.org.uk/wayback/en/archive/20170114105710/http://www.gov.scot/Publications/2004/07/19670/40420>

LASKA, Eugene M. a MEISNER, Morris, 1993. A Plant-Capture Method for Estimating the Size of a Population from a Single Sample. *Biometrics*, 4 (9), 209-220.

MPSV, 2015. *Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225517/Vyhodnoceni-pruzkumu-reseni-bezdomovectvi-v-obcich-s-rozsirenou-pusobnosti.pdf/4ce1887e-1ae4-3878-de5c-8b86db69687f>

MYŠÁKOVÁ, Mária, 2004. *Sčítání bezdomovců Praha 2004*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_151.pdf

NATEH (National Alliance to End Homelessness). *The State of Homelessness in America 2013*. Washington. Dostupné z: <http://www.endhomelessness.org/library/entry/the-state-of-homelessness-2013>

NEŠPOROVÁ, Olga, HOLPUCH, Petr, JANUROVÁ, Kristýna a KUCHAŘOVÁ, Věra, 2019. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_458.pdf

NEŠPOROVÁ, Olga a HOLPUCH, Petr, 2020. *Populace osob bez domova v České republice: Osoby přespávající venku, v noclehárnách, v azylových domech a v obecních ubytovnách*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_478.pdf

PEYCHLOVÁ, Kristýna a HOLPUCH, Petr, 2015. Možnosti využití tuzemských a zahraničních zkušeností pro koncepci celostátního sčítání osob bez domova v ČR. *Demografie*, 57 (3), 245-269. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555393/13005315q3.pdf/05492ae5-7188-4275-8372-c83b23f9821f?version=1.1>

SEBER, George A. F., 1982. *The Estimation of Animal Abundance and Related Parameters*. 2. vyd. London: Griffin.

SOUTHWOOD, Richard a HENDERSON, Peter Alan, 2000. *Ecological Methods*. Oxford: Blackwell Scienc

Elektronické zdroje

ETHOS – *European Typology of Homelessness and Housing Exclusion*. Dostupné z (česká verze): https://www.feantsa.org/download/cz_8621229557703714801.pdf

ETHOS – *European Typology of Homelessness and Housing Exclusion*. 2017. Dostupné z (anglická verze): <https://www.feantsa.org/download/ethos2484215748748239888.pdf>

ETHOS Light. *European Typology of Homelessness and Housing Exclusion. Harmonised Definition of Homelessness for Statistical Purposes*. 2017. Dostupné z: <https://www.feantsa.org/download/fea-002-18-update-ethos-light-0032417441788687419154.pdf>

FEANTSA. *The European Federation of National Organisations Working with the Homeless*. Dostupné z: <https://www.feantsa.org/en/about-us>

Seznam publikací, které metodice předcházely

KUCHŘOVÁ, Věra, BARVÍKOVÁ, Jana, PEYCHLOVÁ, Kristýna a HÖHNE, Sylva, 2015. *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_387.pdf

KUCHAŘOVÁ, Věra a JANUROVÁ PEYCHLOVÁ, Kristýna, 2016. *Velikost a struktura skupin osob bez domova a vyloučení z bydlení*. Praha: VÚPSV, v. v. i.

Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_419.pdf

NEŠPOROVÁ, Olga, 2018. 13. mezinárodní konference o bezdomovectví. *Fórum sociální politiky*, 12 (5), 28-29.

NEŠPOROVÁ, Olga, HOLPUCH, Petr, JANUROVÁ, Kristýna a KUCHAŘOVÁ, Věra, 2019. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_458.pdf

PEYCHLOVÁ, Kristýna a HOLPUCH, Petr, 2015. Možnosti využití tuzemských a zahraničních zkušeností pro koncepci celostátního sčítání osob bez domova v ČR. *Demografie*, 57 (3), 245-269. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555393/13005315q3.pdf/05492ae5-7188-4275-8372-c83b23f9821f?version=1.1>

Přílohy

Seznam užívaných pojmů

VYMEZENÍ UŽÍVANÝCH TERMÍNŮ

Osoby bez domova (osoby bez přístřeší, bezdomovci) – osoby přežívající ve veřejných prostorách nebo venku (na ulici), v nelegálně obývaných chatkách, squatech apod., v noclehárnách, v azylových domech a v jiných nekomerčních/neziskových ubytovacích zařízeních pro osoby bez přístřeší (obecní ubytovna). Jedná se o osoby spadající do kategorie „bez střechy a bez bytu“ dle mezinárodní typologie ETHOS.

Kategorie:

1. osoby přežívající venku;
2. osoby v noclehárně;
3. osoby v azylových domech a obecních ubytovnách pro bezdomovce.

Sčítání osob bez domova (SOD) – sčítání osob výše uvedených kategorií, které proběhne na celorepublikové úrovni od **8. do 14. dubna 2019**. Všechny sečtené osoby budou zaznamenány do sčítacích archů. Sčítání vede a organizuje VÚPSV.

Krajský koordinátor – zodpovědný pracovník, ideálně z krajského úřadu, který koordinuje Sčítání osob bez domova na úrovni kraje. Jeho úkolem je organizačně a věcně zajistit řádný průběh SOD. Krajský koordinátor dostává průběžné pokyny k organizaci a informace o průběhu sčítání od VÚPSV a předává je obecním koordinátorům SOD. Poskytuje metodické vedení a podporu obecním koordinátorům. Jeho úkolem je shromáždit sebraná data (sčítací archy či e-maily) od všech obecních koordinátorů, zkontrolovat jejich úplnost a správnost, v případě pochybností ověřit informace u obecního koordinátora a náležitě je opravit či doplnit. Dále musí převzít od obecních koordinátorů všechny pracovní smlouvy a provést kontrolu správnosti požadovaných odměn na základě znalostí o velikosti lokalit, počtu služeb pro bezdomovce a množství osob bez domova. Následně předá VÚPSV veškeré sčítací archy a pracovní smlouvy za daný kraj.

Obecní (městský) koordinátor – pracovník, který vede Sčítání osob bez domova v dané obci. Vytváří plán SOD v obci a je zodpovědný za průběh a organizaci sčítání v obci (dle scénářů 2 či 3 či 4). Na základě metodiky dodané od krajského koordinátora navrhuje průběh a realizuje sčítání v dané obci. Jeho úkolem je zajistit potřebný počet sčítacích komisařů a vést tyto komisaře při sčítání v terénu. Obecní koordinátor rovněž provádí sčítání v terénu. Vybírá, kontroluje a případně doplňuje všechny sčítací archy a pracovní smlouvy od sčítacích komisařů a předává je krajskému koordinátorovi. V malých obcích může obecní koordinátor pracovat sám, bez sčítacích komisařů.

Sčítací komisař – pracovník, který v terénu realizuje SOD. Sčítání provádí podle pokynů obecního/městského koordinátora. Sčítá osoby bez domova v institucích poskytujících služby osobám bez přístřeší (např. nízkoprahová centra, noclehárny) a na předem vytipovaných místech, kde se osoby bez domova vyskytují. Sečtené osoby zaznamenává do sčítacího archu.

Kartička „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ – zelená kartička velikosti vizitky, která má pomoci předejít vzniku duplicit při sčítání. Bude užívána v 1. fázi sčítání

podle scénáře 4 (sčítání v denních centrech), ale lze ji užít i ve sčítání podle scénáře 2 a 3, kde bude paralelně pracovat více sčítacích komisařů.

Tazatel – pracovník, který provádí podrobnější rozhovory s osobami bez domova na základě dotazníku v rámci Výzkumu populace osob bez domova (VPOD).

SCÉNÁŘE SČÍTÁNÍ

Scénář 1. Sčítání dle vlastní evidence. Proběhne v malých obcích, které mají přesný přehled o počtech osob bez domova na jejich území a nemají kapacity na provedení sčítání v terénu. Sčítání v terénu tam nebude probíhat. Pověřený pracovník pouze dodá elektronicky či telefonicky informaci o počtech osob krajskému koordinátorovi. (Pokud takové údaje zná, poskytne i informace o typu místa přespávání, věku, pohlaví a počtu let na ulici/bez bytu.) Důležité je dodat informaci o počtu i za obce, kde je počet osob bez domova nulový (0).

Scénář 2. Úplné sčítání v terénu v obcích, kde nejsou žádné institucionální služby pro osoby bez domova. Úplné sčítání na předem identifikovaných místech v terénu. Vhodné pro menší a středně velké obce, kde pro osoby bez domova nejsou žádné nízkoprahové ani jiné institucionální služby pro osoby bez přístřeší.

Scénář 3, „Úplné „sčítání na předem identifikovaných místech v terénu a v zařízeních pro osoby bez přístřeší“, slouží pro fyzické sčítání v obcích, kde existuje noclehárna nebo denní centrum pro osoby bez domova. Pokud se v obci nachází denní centrum, o scénáři pracovníci hovoříme jako o **scénáři 3b**, abychom jej odlišili od postupu určeného pro obce, kde se nachází pouze noclehárna. Pokud je v obci také nízkoprahové denní centrum, jedná se zpravidla o službu, která nízkoprahovou noclehárnu doplňuje. S případem, že by v obci bylo pouze denní centrum a nebyla v ní noclehárna, jsme se při sčítání v roce 2019 nesetkali. Nicméně scénář 3 je určený všem obcím, v nichž existuje alespoň jedna z těchto dvou služeb. Ve scénáři 3 popisujeme detailně postup pro sčítání v noclehárně i pro sčítání v denním centru. Pokud v určité obci jedna z těchto dvou služeb chybí, nevěnujte příslušné pasáži o sčítání v dané službě pozornost.

Scénář 4, „Metoda Capture-mark-recapture“. Tento postup je určený pro největší obce (cca 100 000 a více obyvatel), v nichž je z personálních důvodů problematické realizovat scénář 3. Tento scénář má dvě alternativy. Základní varianta, značená jako **scénář 4a**, slouží pro sčítání v obcích, v nichž mají denní centra pro osoby bez domova v době sčítání alespoň jeden shodný zavírací den. Zavírací den je nutný k tomu, aby došlo k přirozenému rozprostření osob, které denní centrum v průběhu sčítacího týdne využily,⁴² mezi ostatní osoby bez domova, které v daném období denní centrum nenavštívily. Jedná se o nutnou podmínku pro realizaci druhé fáze sčítání na základě principu Capture-mark-recapture. Pokud denní centra žádný zavírací den nemají, je potřeba použít alternativu tohoto postupu, o níž pojednáváme jako o **scénáři 4b**. Scénář 4a je oproti scénáři 4b technicky méně náročný, proto jej doporučujeme využít všude tam, kde je to možné (tedy všude tam, kde mají denní centra aspoň jeden shodný zavírací den, během něhož je možné realizovat druhou fázi sčítání). Scénář 4b je technicky a personálně náročnější, proto jej doporučujeme používat pouze v těch obcích, v nichž denní centra žádný shodný zavírací den nemají (pročež v nich není možné aplikovat scénář 4a).

⁴² Započtením osoby v denním centru dojde k jejímu „označení“. V druhé fázi sčítání, která proběhne v terénu, sčítací komisaři takto „označené“ osoby identifikují. Díky tomu je následně možno v rámci druhé fáze sčítání odhalit podíl osob, které byly započteny také v první fázi (v denním centru).

Seznam úkolů pro krajské koordinátory

Do 11. března 2019

- ZÚČASTNIT SE ŠKOLENÍ KRAJSKÝCH KOORDINÁTORŮ V PRAZE
- INFORMOVAT OBCE O SČÍTÁNÍ (SOD)
- INFORMOVAT OBCE O VÝZKUMU (VPOD)
- INFORMOVAT OBECNÍ KOORDINÁTORY O PRŮBĚHU SČÍTÁNÍ DLE KONKRÉTNÍCH SCÉNÁŘŮ proto, aby si mohli vybrat nejvhodnější scénář sčítání pro jejich obec
- VYTVOŘIT SEZNAM ZAPOJENÝCH OBCÍ, který bude obsahovat následující informace: název obce, jméno obecního koordinátora, kontakt elektronický, kontakt telefonický, scénář sčítání, počet sčítacích komisařů, požadavky na kartičky, zapojení do VPOD, počet tazatelů – formát seznamu dodá VÚPSV (tabulka EXCEL: seznam obci)
- ROZHODNOUT, DLE JAKÉHO SCÉNÁŘE (1–4) BUDE SČÍTÁNÍ V JEDNOTLIVÝCH OBCÍCH PROBÍHAT

Do 12. března

- ZASLAT VÚPSV SEZNAM OBCÍ ZAPOJENÝCH DO SČÍTÁNÍ OSOB BEZ DOMOVA, který bude obsahovat následující údaje: název obce, jméno obecního koordinátora, kontakt elektronický, kontakt telefonický, scénář sčítání, počet sčítacích komisařů, požadavky na kartičky, zapojení do VPOD – (tabulka Excel: seznam obci; elektronicky na adresy jmeno@vupsv.cz; jmeno@vupsv.cz)
- ROZESLÁNÍ SCÉNÁŘŮ SČÍTÁNÍ OBECNÍM KOORDINÁTORŮM, vždy pouze ten scénář, dle kterého se bude v dané obci sčítat
- ROZESLÁNÍ SČÍTACÍCH ARCHŮ A PRACOVNÍCH SMLUV OBECNÍM KOORDINÁTORŮM, vždy pouze příslušné archy k danému scénáři sčítání!

Od 5. března do 22. března

- SCHŮZKA OBECNÍCH KOORDINÁTORŮ Z OBCÍ, KTERÉ BUDOU SČÍTAT DLE SCÉNÁŘE 2, 3, 4, alternativně předat informace jinak (telefonicky, e-mailem)

Od 1. dubna do 5. dubna

- BÝT K DISPOZICI OBECNÍM KOORDINÁTORŮM, řešit s nimi přípravnou fázi v terénu, odpovídat na dotazy
- ROZESLAT INSTRUKCE OBCÍM SČÍTAJÍCÍM DLE SCÉNÁŘE 1

Od 8. dubna do 13. dubna

- BÝT K DISPOZICI OBECNÍM KOORDINÁTORŮM, řešit s nimi případné problémy sčítání v terénu, odpovídat na dotazy

Od 15. dubna do 26. dubna

- SBÍRAT ÚDAJE Z OBCÍ SČÍTAJÍCÍCH DLE SCÉNÁŘE 1, SESTAVIT HROMADNOU TABULKU S TĚMITO ÚDAJI (formát dodá VÚPSV, tabulka Excel)

- PŘIJÍMAT SČÍTACÍ ARCHY, TECHNICKÉ ZPRÁVY ZE SČÍTÁNÍ A PRACOVNÍ SMLOUVY OD OBECNÍCH KOORDINÁTORŮ
- KONTROLOVAT SČÍTACÍ ARCHY, ZDA OBSAHUJÍ VŠECHNY POTŘEBNÉ INFORMACE, PŘÍPADNĚ JE DOPLNIT (např. název obce)
- KONTROLOVAT SMLOUVY, zda údaje na nich odpovídají požadovaným financím uvedeným v tabulce dodané obecním koordinátorem. PROVÉST KONTROLU NÁLEŽITOSTI POŽADOVANÝCH FINANČÍ, a to na základě znalosti o velikosti obce a náročnosti sčítání

Do 26. dubna

- ZASLAT 1 TABULKU S ÚDAJI ZE VŠECH OBCÍ SČÍTAJÍCÍCH DLE SCÉNÁŘE 1 V ELEKTRONICKÉ PODOBĚ NA ADRESU: jmeno@vupsv.cz, v kopii jmeno@vupsv.cz
- ZASLAT SČÍTACÍ ARCHY ZE VŠECH MĚST, KDE PROBĚHLO SČÍTÁNÍ DLE SCÉNÁŘE 2, 3, 4, V PAPIŘOVÉ PODOBĚ NA ADRESU:

VÚPSV, v. v. i.
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7

- ZASLAT VŠECHNY PODEPSANÉ PRACOVNÍ SMLOUVY Z MĚST, KDE PROBĚHLO SČÍTÁNÍ DLE SCÉNÁŘE 2, 3, 4 V PAPIŘOVÉ PODOBĚ NA ADRESU:

VÚPSV, v. v. i.
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7

- ZASLAT 1 TABULKU S ÚDAJI O PRACOVNÍCH SMLOUVÁCH (jméno, pozice, počet hodin, výše odměny, počet sečtených osob, město sčítání – formát dodá VÚPSV, tabulka Excel: seznam pracovních smluv) v elektronické podobě na adresu: jmeno@vupsv.cz, v kopii jmeno@vupsv.cz.
- ZASLAT REVIDOVANOU TABULKU „SEZNAM OBCI“ doplněnou o údaje z technické zprávy ze sčítání od obecních koordinátorů v elektronické podobě na adresu jmeno@vupsv.cz; v kopii jmeno@vupsv.cz; jmeno@vupsv.cz.

Do 30. dubna 2019

- VYPLNIT A ZASLAT PODEPSANOU SMLOUVU KRAJSKÉHO KOORDINÁTORA NA ADRESU:

VÚPSV, v. v. i.
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7

Sčítací arch pro scénář 1

Sčítací arch pro scénář 1 (vlastní evidence)	
Název obce:	
Jméno evidující osoby:	

Pořadí evidované osoby	Doplňte pohlaví: M (muž) Ž (žena)	Doplňte věk v celých letech (nevíte-li, odhadněte)	Doplňte současné místo obvyklého přespávání: A (venku/provizorní přístřeší) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní nekomerční ubytovna určená pro osoby bez přístřeší)	Doplňte dobu strávenou bez střechy/bez bytu (nevíte-li, nechte pole prázdné): A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				
21.				
22.				
23.				
24.				
25.				

Seznam úkolů pro realizaci scénáře 2 – checklist

- Vytvořit seznam míst, kde se bezdomovci sdružují přes den, a seznam míst, kde přespávají.
- Zanést tato místa do mapy (v aplikaci Mapy.cz lze takovou mapu s označenými místy vytvořit a následně vytisknout).
- Naplánovat trasy sčítacích komisařů a spočítat časovou dotaci, která je potřebná na jedno projití celé trasy. Na každé z míst je dobré vrátit se během týdne minimálně 5x. Viz část „realizace sčítání v terénu“.
- Zajistit odpovídající množství sčítacích komisařů.
- Zaškolit sčítací komisaře, předat jim mapy s trasami, sčítací archy (případně také kartičky „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“, pokud jste se je rozhodli využít). Případně je vybavit potravinami pro snazší navazování kontaktu.
- Doručit příslušné sčítací archy do azylového domu/obecní (nekomerční) ubytovny pro osoby bez přístřeší a požádat o jejich vyplnění večer **13. dubna 2019**. Týká se jen obcí, kde jsou tato zařízení přítomna.
- Zajistit sčítání v terénu v týdnu **od 8. do 13. dubna 2019**
- Zajistit sčítání v azylovém domě a v obecní ubytovně dne **13. dubna 2019**. Týká se jen obcí, kde jsou tato zařízení přítomna.
- Vybrat od spolupracujících subjektů všechny vyplněné archy, vytvořit zálohu (sken, kopie) a originály poslat do **23. dubna 2019** krajskému koordinátorovi.
- Zaslát technickou zprávu o průběhu sčítání krajskému koordinátorovi do **24. dubna 2019** (elektronicky, formulář bude dodán).
- Zaslát dohody o provedení práce a výkazy práce krajskému koordinátorovi do **24. dubna 2019**.

Seznam úkolů pro obecní koordinátory – scénář 2

Přípravná fáze

- REKRUTOVAT SČÍTACÍ KOMISAŘE PRO OBĚ FÁZE VÝZKUMU
- VYTVOŘIT SEZNAM VŠECH SČÍTACÍCH KOMISAŘŮ
- VYTVOŘIT MAPY LOKALIT S VÝSKYTEM BEZDOMOVců
- ZÚČASTNIT SE SCHŮZKY OBECNÍCH KOORDINÁTORŮ, kterou uspořádá krajský koordinátor, případně získat informace jinou cestou
- ROZESLAT ČI PŘEDAT SČÍTACÍM KOMISAŘŮM SČÍTACÍ ARCHY A PRACOVNÍ SMLOUVY, které obdržíte od krajských koordinátorů
- INSTRUOVAT SČÍTACÍ KOMISAŘE O PRÁCI V TERÉNU

V případě potřeby:

- POŽÁDAT [VÚPSV](#) O ZASLÁNÍ ZELENÝCH KARTIČEK, elektronicky, prostřednictvím vyplnění dotazníku na adrese:
http://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/rws5.pl?FORM=obecnikoordinatoriscitanios_obbezdomova2019 (požadovaný počet; krátký text na druhou stranu kartičky; adresa, na kterou mají být kartičky zaslány) – termín byl do **14. března 2019** – v odůvodněných případech lze žádat až do **24. března 2019**
- DISTRIBUOVAT SČÍTACÍM KOMISAŘŮM KARTIČKY

Sčítání v týdnu od **8. do 13. dubna 2019**

Podrobné informace včetně seznamu úkolů naleznete v metodice pro vámi zvolený scénář.

Po sčítání

- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VYPLNĚNÉ SČÍTACÍ ARCHY od sčítacích komisařů
- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VYPLNĚNÉ PRACOVNÍ SMLOUVY od sčítacích komisařů
- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VÝKAZY PRÁCE
- PROVÉST KONTROLU VYPLNĚNÝCH SČÍTACÍCH ARCHŮ, PODEPSANÝCH PRACOVNÍCH SMLOUV a VÝKAZŮ PRÁCE
- POŘÍDIT KOPIE VŠECH VYPLNĚNÝCH SČÍTACÍCH ARCHŮ
- VYPLNĚNÉ SČÍTACÍ ARCHY ZASLAT KRAJSKÉMU KOORDINÁTORŮVI – **IDEÁLNĚ DO VELIKONOCE, tj. do 18. dubna**, nejpozději do **24. dubna**)
- PRACOVNÍ SMLOUVY A VÝKAZY PRÁCE (podepsané, v papírové podobě) ZASLAT KRAJSKÉMU KOORDINÁTORŮVI – do **24. dubna**) – doporučujeme smlouvy vybírat zároveň se sčítacími archy

Příloha č. 6

Sčítací arch ke scénáři 2 pro sčítání v terénu

Sčítací arch ke
„scénáři 2“
pro sčítání V TERÉNU

Název obce: _____

Jméno 1. evidující osoby: _____

Jméno 2. evidující osoby: _____

Do tabulky níže zaevidujte prosím všechny osoby bez střechy a ty osoby bez bytu, o nichž zjistíte, že spadají z hlediska jejich místa obvyklého přespávání do některé z kategorií uvedených ve sčítacím archu pod bodem „3. Současné místo obvyklého přespávání“.

- Po navázání kontaktu s každou potenciální osobou bez domova ji informujte o tom, že sledujete počet lidí bez bytu. Můžete zmínit, že výzkum má pomoci při rozvoji sociální pomoci.
- Následně ověřte, zda dotyčného/dotyčnou nekontaktoval již některý z vašich kolegů (pokud je v terénu více sčítacích komisařů). **POKUD BYLA DOTYČNÁ OSOBA DO SČÍTÁNÍ JIŽ ZAHRNUTA, KONTAKT UKONČETE, A NIC DO SČÍTACÍHO ARCHU NEZAZNAMENÁVEJTE.**
- Jste-li prvním, kdo dotyčnou osobu v rámci šetření oslovil/a, ověřte, zda spadá do naší cílové populace, a pokud ano, zaznamenejte o ní do archu následující údaje:

1. pohlaví;
2. věk (odmítne-li sdělit, odhadněte);
3. typ místa, kde v současnosti přespává (vyberte z kategorií v archu pod číslem 3)

(např. se ptejte: „Kde teď v dubnu nejčastěji přespáváte? Nejde mi o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to třeba někde venku, ve stanu, v chatce nebo někde v ubytovně a podobně.“ Níže uvedené možnosti nepředčítejte, pouze z nich na základě odpovědi respondenta vyberte a запиšte příslušné písmeno do formuláře):

- A. venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí/opuštěné přístřešky, zahradní chatky a maringotky apod.);
- B. noclehárna;
- C. azylový dům;
- D. obecní ubytovna pro osoby bez přístřeší (nekomerční).

4. doba strávená bez střechy/bez bytu.

Všechny získané údaje zaznamenejte do formuláře níže:

Pořadí evidované osoby (každé zaevidované osobě přiřadte číslo počínaje číslem 1)	1. Pohlaví M (muž) Ž (žena)	2. Věk (nezjistíte-li, uveďte svůj odhad)	3. Současné místo obvyklého přespávání A (venku) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní ubytovna pro osoby bez přístřeší)	4. Doba strávená bez střechy/bez bytu (pokud nezjistíte, nechte pole volné) A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)

!!! TENTO ARCH JE URČEN VÝHRADNĚ PRO SČÍTÁNÍ V TERÉNU PODLE SCÉNÁŘE 2!!!

Seznam úkolů pro realizaci scénáře 3 – checklist

- Vytvořit seznam míst, kde se bezdomovci sdružují přes den a seznam míst, kde přespávají.
- Zanést tato místa do mapy (v aplikaci Mapy.cz lze takovou mapu s označenými místy vytvořit a následně vytisknout).
- Naplánovat trasy sčítacích komisařů a spočítat časovou dotaci, která je potřebná na jedno projití celé trasy. Na každé z míst je dobré vrátit se během týdne minimálně 5x. Viz část „realizace sčítání v terénu“.
- Zajistit dostatečné množství sčítacích komisařů.
- Doručit sčítací arch pro sčítání v denním centru a dostatek kartiček „Sčítání osob bez střechy 2019“ do denního centra a zajistit evidenci klientů v týdnu [od 8. do 13. dubna 2019](#) tamním personálem.
- Doručit sčítací arch pro sčítání v noclehárně a dostatek kartiček „Sčítání osob bez střechy 2019“ do noclehárny a zajistit evidenci klientů v týdnu [od 8. do 13. dubna 2019](#) osobou odpovědnou za večerní ubytování.
- Zaškolit sčítací komisaře, předat jim mapy s trasami, sčítací archy a kartičky „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“. Případně je vybavit potravinami pro snazší navazování kontaktu.
- Doručit příslušné sčítací archy do azylového domu/obecní (nekomerční) ubytovny pro osoby bez přístřeší a požádat o jejich vyplnění večer [13. dubna 2019](#).
- Zajistit sčítání v terénu v týdnu [od 8. do 13. dubna 2019](#).
- Zajistit sčítání v denním centru v týdnu [od 8. do 13. dubna 2019](#).
- Zajistit sčítání v noclehárně v týdnu [od 8. do 13. dubna 2019](#).
- Zajistit sčítání v azylovém domě a v obecní ubytovně dne [13. dubna 2019](#).
- Vybrat od spolupracujících subjektů všechny vyplněné archy, vytvořit zálohu (sken, kopie) a originály poslat do [24. dubna 2019](#) krajskému koordinátorovi.
- Sepsat technickou zprávu (elektronicky, formulář bude dodán) o průběhu sčítání a zaslat ji krajskému koordinátorovi do [24. dubna 2019](#).

Seznam úkolů pro obecní koordinátory – scénář 3

Přípravná fáze

- REKRUTOVAT SČÍTACÍ KOMISAŘE
- VYTVOŘIT SEZNAM VŠECH SČÍTACÍCH KOMISAŘŮ
- VYTVOŘIT SEZNAM DENNÍCH CENTER A NOCLEHÁREN, KDE BUDE PROBÍHAT PRVNÍ FÁZE VÝZKUMU, seznam bude obsahovat následující údaje: název centra, základní charakteristiku, průměrný týdenní počet klientů, osoby zajišťující sčítání v těchto centrech, kontakt
- VYTVOŘIT MAPY LOKALIT S VÝSKYTEM BEZDOMOVců
- POŽÁDAT [VÚPSV](#) O ZASLÁNÍ ZELENÝCH KARTIČEK, elektronicky, prostřednictvím vyplnění dotazníku na adrese:
http://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/rws5.pl?FORM=obecnikoordinatoriscitanios_obbezdomova2019 (požadovaný počet; krátký text na druhou stranu kartičky; adresa, na kterou mají být kartičky zaslány). Termín byl do **14. března 2019** – v odůvodněných případech lze žádat až do **25. března 2019**.
- ZÚČASTNIT SE SCHŮZKY OBECNÍCH KOORDINÁTORŮ, kterou uspořádá krajský koordinátor, případně od něj získat informace jinou cestou
- ROZESLAT ČI PŘEDAT SČÍTACÍM KOMISAŘŮM SČÍTACÍ ARCHY A PRACOVNÍ SMLOUVY, které obdržíte od krajských koordinátorů
- INSTRUOVAT SČÍTACÍ KOMISAŘE O PRÁCI V TERÉNU
- DISTRIBUOVAT SČÍTACÍM KOMISAŘŮM KARTIČKY, které pomohou předejít vzniku duplicit při sčítání (ve větších městech, kde paralelně pracuje více sčítacích komisařů)

Sčítání v týdnu od **8. do 13. dubna 2019**

Podrobné informace včetně seznamu úkolů naleznete v metodice pro vámi zvolený scénář.

Po sčítání

- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VYPLNĚNÉ SČÍTACÍ ARCHY od sčítacích komisařů a z institucí (denní centra, noclehárny, azylové domy, obecní nekomerční ubytovny)
- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VYPLNĚNÉ PRACOVNÍ SMLOUVY A VÝKAZY PRÁCE od sčítacích komisařů
- PROVÉST KONTROLU VYPLNĚNÝCH SČÍTACÍCH ARCHŮ, PODEPSANÝCH PRACOVNÍCH SMLUV A VÝKAZŮ PRÁCE
- POŘÍDIT KOPIE VŠECH VYPLNĚNÝCH SČÍTACÍCH ARCHŮ
- VYPLNĚNÉ SČÍTACÍ ARCHY ZASLAT KRAJSKÉMU KOORDINÁTOROVI – IDEÁLNĚ DO VELIKONOC, tj. do **18. dubna 2019**, nejpozději do **24. dubna 2019**)
- PRACOVNÍ SMLOUVY A VÝKAZY PRÁCE (podepsané, v papírové podobě) ZASLAT KRAJSKÉMU KOORDINÁTOROVI – do **24. dubna 2019**) – doporučujeme smlouvy a výkazy práce vybírat zároveň se sčítacími archy
- ZASLAT TECHNICKOU ZPRÁVU o průběhu sčítání krajskému koordinátorovi do **24. dubna 2019** (elektronicky, formulář bude dodán)
- TABULKU SEZNAM PRACOVNÍCH SMLUV zaslat v elektronické podobě krajskému koordinátorovi – do **24. dubna 2019**

Příloha č. 9

**Sčítací arch ke „scénáři 3“ a ke „scénáři 3b“
pro sčítání v terénu**

Sčítací arch ke
„scénáři 3“ a ke **„scénáři 3b“**
 pro sčítání **V TERÉNU**

Název obce: _____

Jméno 1. evidující osoby: _____

Jméno 2. evidující osoby: _____

Do tabulky níže zaevidujte, prosím, všechny osoby bez střechy a ty osoby bez bytu, o nichž zjistíte, že spadají z hlediska jejich místa obvyklého přespávání do některé z kategorií uvedených ve sčítacím archu pod bodem „3. Současné místo obvyklého přespávání“.

- Po navázání kontaktu s každou potenciální osobou bez domova ji informujte o tom, že sledujete počet lidí bez bytu. Můžete zmínit, že výzkum slouží k rozvoji sociální pomoci.
- Ukažte kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“, zeptejte se, zda ji dotyčná osoba nedostala již od někoho z vašich kolegů **v terénu, noclehárně či v denním centru – POKUD BYLA DOTYČNÁ OSOBA NA NĚKTERÉM Z TĚCHTO MÍST JIŽ ZAEVIDOVÁNA, KONTAKT UKONČETE A NIC DO SČÍTACÍHO ARCHU NEZAZNAMENÁVEJTE.**
- Jste-li první, kdo dotyčnou osobu v rámci šetření oslovil/a, ověřte dotazem na místo obvyklého přespávání (viz bod 3), zda spadá do naší cílové populace. Pokud ano, dejte jí kartičku „Sčítání osob bez střechy a bytu 2019“ a zaznamenejte o ní do archu následující údaje:

1. pohlaví;
2. věk (odmítne-li sdělit, odhadněte);
3. typ místa, kde v současnosti přespává (vyberte z kategorií v archu pod číslem **3**)

(Například se můžete ptát takto: „Kde teď v dubnu nejčastěji přespáváte? Nejde mi teď o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to třeba někde venku, ve stanu, v chatce nebo někde v ubytovně a tak podobně.“ *Níže uvedené možnosti nepředčítejte, pouze z nich na základě odpovědi respondenta vyberte a запиšte příslušné písmeno do formuláře*):

- A. venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí/opuštěné přístřešky, zahradní chatky a maringotky apod.);
- B. noclehárna;
- C. azylový dům;
- D. obecní ubytovna pro osoby bez přístřeší.

4. doba strávená bez střechy/bez bytu.

- Ujistěte se, že jste zaevidované osobě dal/a kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ a poděkujte za spolupráci.

Všechny získané údaje zaznamenejte do formuláře níže:

Pořadí evidované osoby (každé zaevidované osobě přiřadte číslo počínaje číslem 1)	1. Pohlaví M (muž) Ž (žena)	2. Věk (nezjistíte-li, uveďte svůj odhad)	3. Současné místo obvyklého přespávání A (venku) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní ubytovna pro osoby bez přístřeší)	4. Doba strávená bez střechy/bez bytu (pokud nezjistíte, nechte pole volné) A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)

!! TENTO ARCH JE URČEN VÝHRADNĚ PRO SČÍTÁNÍ V TERÉNU PODLE SCÉNÁŘE 3 A SCÉNÁŘE 3b !!

Příloha č. 10

Sčítací arch ke scénáři 3 a scénáři 3b pro sčítání v noclehárně

Sčítací arch
ke „scénáři 3“ a „scénáři 3b“
pro sčítání **V NOCLEHÁRNĚ**

Název obce: _____

Název noclehárny: _____

Jméno evidující osoby: _____

Každého jednotlivého klienta informujte o probíhajícím sčítání osob bez přístřeší (v případě potřeby vysvětlete, že projekt slouží k rozvoji a plánování sociální pomoci).

- Zeptejte se, zdali klient(ka) nebyl(a) již v tomto týdnu započten(a) **v terénu, v denním centru či v samotné noclehárně** některým z vašich kolegů (zjistěte, zda dostal/a kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“, dotyčné/mu ji ukažte). **POKUD KLIENT(KA) JIŽ NĚKÝM ZAEVIDOVÁN(A) BYL(A) – již dostal(a) kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ –, PODĚKUJTE A NIC DO ARCHU NEZAZNAMENÁVEJTE. JEN TAKTO LZE PŘEDEJÍT VZNIKU DUPLICIT.**
- Pokud klient(ka) ještě žádným z vašich kolegů v noclehárně, v terénu či v denním centru zaevidován(a) nebyl(a), požádejte dotyčného/dotyčnou o účast v šetření. Do sčítacího archu pak zaevidujte tyto informace:

1. pohlaví;
2. věk (nezjistíte-li dotazem, odhadněte);
3. typ místa, kde v současnosti přespává (logicky bude nejčastější odpovědí varianta **B**)

„Kde v současnosti nejčastěji přespáváte? Potřebuji jen vědět, zda je pro vás tato noclehárna nejčastějším či spíše jen příležitostným místem k přespání.“ (možnosti nepředčítejte, pouze z nich na základě odpovědi klienta/klientky vyberte a запиšte příslušné písmeno do formuláře):

- A.** venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí zahradní chatky, apod.);
- B.** noclehárna;
- C.** azylový dům;
- D.** obecní (nekomerční) ubytovna pro osoby bez přístřeší
- E.** alternativní bydlení (u kamaráda, **komerční** ubytovna, **vlastní či pronajatá** chatka apod.);
- F.** běžné bydlení (byt v osobním vlastnictví, podnájem).

4. doba strávená bez střechy/bez bytu.

KAŽDÉ ZAEVIDOVANÉ OSOBĚ PŘEDEJTE KARTIČKU „SČÍTÁNÍ OSOB BEZ STŘECHY A BEZ BYTU 2019“.

Všechny získané informace prosím zaznamenejte do formuláře níže:

Pořadí evidované osoby (každé zaevidované osobě přiřadte číslo počínaje číslem 1)	1. Pohlaví M (muž) Ž (žena)	2. Věk (nezjistíte-li, uveďte svůj odhad)	3. Současné místo obvyklého přespávání současné místo přespávání A (venku) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní nekom. ubytovna) E (alternativní bydlení) F (běžné bydlení)	4. Doba strávená bez střechy/bez bytu (pokud nezjistíte, nechte pole volné) A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)

!! TENTO ARCH JE URČEN VÝHRADNĚ PRO SČÍTÁNÍ V NOCLEHÁRNĚ PODLE SCÉNÁŘE 3 a SCÉNÁŘE 3b !!

Příloha č. 11

Sčítací arch ke scénáři 3b pro sčítání v denním centru

Sčítací arch ke ke „scénáři 3b“ pro sčítání V DENNÍM CENTRU	Název obce: _____ Název zařízení: _____ Jméno evidující osoby: _____
--	--

Každého jednotlivého klienta informujte o probíhajícím sčítání osob bez přístřeší (v případě potřeby vysvětlete smysl projektu). **Zeptejte se, zdali klient(ka) nebyl(a) již v tomto týdnu započten(a) v terénu, noclehárně či v tomto denním centru některým z vašich kolegů** (odkažte se na kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu“). Pokud klient(ka) již zaevidován(a) byl(a), nic do archu nezaznamenávejte a kontakt ukončete. **Pokud zaevidován(a) ještě nebyl(a), požádejte dotyčného/dotyčnou o účast v šetření.** Do sčítacího archu zaevidujte tyto informace:

1. pohlaví;
2. věk (nezjistíte-li dotazem, odhadněte);
3. typ místa, kde v současnosti přespává:

„Kde v současnosti nejčastěji přespáváte? Nejde mi teď o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to například někde ve stanu, ve squatu, pod mostem a podobně.“ (možnosti nepředčítejte, pouze z nich na základě odpovědi klienta vyberte a запиšte příslušné písmeno do formuláře):

- A. venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí zahradní chatky, apod.);
- B. Noclehárna;
- C. azylový dům;
- D. Obecní (nekomerční) ubytovna pro osoby bez přístřeší;
- E. alternativní bydlení (u kamaráda, komerční ubytovna, vlastní či pronajatá chatka apod.);
- F. běžné bydlení (byt v osobním vlastnictví, podnájem).

4. doba strávená bez střechy/bez bytu.

KAŽDÉ ZAEVIDOVANÉ OSOBĚ PŘEDEJTE KARTIČKU „SČÍTÁNÍ OSOB BEZ STŘECHY A BEZ BYTU“.

Všechny získané informace prosím zaznamenejte do formuláře níže:

Pořadí evidované osoby (každé zaevidované osobě přiřadte číslo počínaje číslem 1)	1. Pohlaví M (muž) Ž (žena)	2. Věk (nezjistíte-li, uveďte svůj odhad)	3. Současné místo obvyklého přespávání současné místo přespávání A (venku) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní nekom. ubytovna) E (alternativní bydlení) F (běžné bydlení)	4. Doba strávená bez střechy/bez bytu (pokud nezjistíte, nechte pole volné) A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)

!!! TENTO ARCH JE URČEN VÝHRADNĚ PRO SČÍTÁNÍ V DENNÍM CENTRU PODLE SCÉNÁŘE 3b !!!

Seznam úkolů pro realizaci scénáře 4a – checklist

- Vytvořit seznam míst, kde se bezdomovci sdružují přes den, a seznam míst, kde přespávají.
- Zanést tato místa do mapy (v aplikaci Mapy.cz lze takovou mapu s označenými místy vytvořit a následně vytisknout).
- Naplánovat trasy sčítacích komisařů a spočítat časovou dotaci, která je potřebná na jedno projití celé trasy.
- Zajistit dostatečné množství sčítacích komisařů pro sčítání v terénu (v závěrečný den denních center).
- Doručit sčítací arch pro sčítání v denním centru a dostatek kartiček „Sčítání osob bez střechy 2019“ do denního centra a zajistit evidenci klientů v týdnu **od 8. do 13. dubna 2019** tamním personálem.
- Zaškolit sčítací komisaře, předat jim mapy s trasami, sčítací archy a kartičky „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“. Případně je vybavit potravinami pro snazší navazování kontaktu (není povinné).
- Doručit příslušné sčítací archy do nocleháren/azylových domů/obecních (nekomerčních) ubytoven pro osoby bez přístřeší a požádat o jejich vyplnění ke dni **13. dubna 2019**.
- Zajistit první fázi sčítání v denních centrech v týdnu **od 8. do 13. dubna 2019**.
- Zajistit druhou fázi sčítání v terénu dne **13. dubna 2019** (či v jiný závěrečný den denních center).
- Zajistit sčítání v noclehárnách, azylových domech a v obecních (nekomerčních) ubytovnách pro osoby bez přístřeší dne **13. dubna 2019**.
- Vybrat od spolupracujících subjektů všechny vyplněné archy, vytvořit zálohu (sken, kopie) a originály poslat do **24. dubna 2019** krajskému koordinátorovi.
- Sepsat technickou zprávu (elektronicky, formulář bude dodán) o průběhu sčítání a zaslat ji krajskému koordinátorovi do **24. dubna 2019**.

Příloha č. 13

Seznam úkolů pro obecní koordinátory – scénář 4a

Přípravná fáze

- REKRUTOVAT SČÍTACÍ KOMISAŘE
- VYTVOŘIT SEZNAM VŠECH SČÍTACÍCH KOMISAŘŮ
- VYTVOŘIT SEZNAM DENNÍCH CENTER A NOCLEHÁREN, KDE BUDE PROBÍHAT PRVNÍ FÁZE VÝZKUMU, seznam bude obsahovat následující údaje: název centra, základní charakteristiku, průměrný týdenní počet klientů, osoby zajišťující sčítání v těchto centrech, kontakt
- VYTVOŘIT MAPY LOKALIT S VÝSKYTEM BEZDOMOVců
- POŽÁDAT VÚPSV O ZASLÁNÍ ZELENÝCH KARTIČEK, elektronicky, prostřednictvím vyplnění dotazníku na adrese:
http://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/rws5.pl?FORM=obecnikoordinatoriscitaniosobbezdomova2019 (požadovaný počet; krátký text na druhou stranu kartičky; adresa, na kterou mají být kartičky zaslány). Termín byl do 14. března 2019 – v odůvodněných případech lze žádat až do 25. března 2019.
- ZÚČASTNIT SE SCHŮZKY OBECNÍCH KOORDINÁTORŮ, kterou uspořádá krajský koordinátor, případně od něj získat informace jinou cestou
- ROZESLAT ČI PŘEDAT SČÍTACÍM KOMISAŘŮM SČÍTACÍ ARCHY A PRACOVNÍ SMLOUVY, které obdržíte od krajských koordinátorů
- INSTRUOVAT SČÍTACÍ KOMISAŘE O PRÁCI V TERÉNU
- DISTRIBUOVAT SČÍTACÍM KOMISAŘŮM KARTIČKY „Sčítání osob bez domu a bez bytu 2019“, které musí být rozdány všem zaevidovaným osobám ve fázi I.

Sčítání v týdnu od 8. do 13. dubna 2019

Podrobné informace včetně seznamu úkolů naleznete v metodice pro daný scénář.

Po sčítání

- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VYPLNĚNÉ SČÍTACÍ ARCHY od sčítacích komisařů z terénu a z institucí (denní centra, noclehárny, azylové domy, obecní nekomerční ubytovny)
- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VYPLNĚNÉ PRACOVNÍ SMLOUVY A VÝKAZY PRÁCE od sčítacích komisařů
- PROVÉST KONTROLU VYPLNĚNÝCH SČÍTACÍCH ARCHŮ, PODEPSANÝCH PRACOVNÍCH SMLUV A VÝKAZŮ PRÁCE
- POŘÍDIT KOPIE VŠECH VYPLNĚNÝCH SČÍTACÍCH ARCHŮ
- VYPLNĚNÉ SČÍTACÍ ARCHY ZASLAT KRAJSKÉMU KOORDINÁTORŮVI – IDEÁLNĚ DO VELIKONOC, tj. do 18. dubna 2019, nejpozději do 24. dubna 2019)
- PRACOVNÍ SMLOUVY A VÝKAZY PRÁCE (podepsané, v papírové podobě) ZASLAT KRAJSKÉMU KOORDINÁTORŮVI – do 24. dubna 2019) – doporučujeme smlouvy a výkazy práce vybírat zároveň se sčítacími archy
- ZASLAT TECHNICKOU ZPRÁVU o průběhu sčítání krajskému koordinátorovi do 24. dubna 2019 (elektronicky, formulář bude dodán)
- TABULKU SEZNAM PRACOVNÍCH SMLUV zaslat v elektronické podobě krajskému koordinátorovi – do 24. dubna 2019

**Sčítací arch ke scénáři 4a pro 1. fázi sčítání
v denních centrech**

Sčítací arch ke „scénáři 4a“

pro 1. fázi sčítání

V DENNÍCH CENTRECH

Název obce: _____

Název zařízení: _____

Jméno evidující osoby: _____

Každého jednotlivého klienta informujte o probíhajícím sčítání osob bez přístřeší (v případě potřeby vysvětlete smysl projektu). Zeptejte se, zdali klient nebyl již v tomto týdnu započten ve vašem nebo v jiném zařízení a pokud nebyl, požádejte dotyčného/dotyčnou o účast v šetření. Zjistěte:

1. pohlaví;
2. věk (nezjistíte-li dotazem, odhadněte)
3. typ místa, kde v současnosti přespává: **„Kde v současnosti nejčastěji přespáváte? Nejde mi teď o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to například někde ve stanu, ve squatu, pod mostem a podobně.“** (níže uvedené možnosti nepředčítejte, pouze z nich na základě odpovědi klienta vyberte a запиšte příslušné písmeno do formuláře):
 - A. venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí zahradní chatky, apod.)
 - B. noclehárna;
 - C. azylový dům;
 - D. obecní (nekomerční) ubytovna pro osoby bez přístřeší;
 - E. alternativní bydlení (u kamaráda, komerční ubytovna, vlastní či pronajatá chatka apod.);
 - F. běžné bydlení (byt v osobním vlastnictví, podnájem).
4. doba strávená bez střechy/bez bytu.

KAŽDÉ ZAEVIDOVANÉ OSOBE PŘEDEJTE KARTIČKU „SČÍTÁNÍ OSOB BEZ STŘECHY A BEZ BYTU 2019“ a poděkujte za spolupráci.

Všechny získané informace prosím zaznamenejte do formuláře níže:

Pořadí evidované osoby (každé zaevidované osobě přiřadte číslo počínaje číslem 1)	1. Pohlaví M (muž) Ž (žena)	2. Věk (nezjistíte-li, uveďte svůj odhad)	3. Současné místo obvyklého přespávání současné místo přespávání A (venku) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní nekom. ubytovna) E (alternativní bydlení) F (běžné bydlení)	4. Doba strávená bez střechy/bez bytu (pokud nezjistíte, nechte pole volné) A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)

!!! TENTO ARCH JE URČEN VÝHRADNĚ PRO SČÍTÁNÍ V DENNÍM CENTRU PODLE SCÉNÁŘE 4a !!!

Příloha č. 15

Sčítací arch ke scénáři 4a pro 2. fázi sčítání v terénu

Sčítací arch ke „scénáři 4a“
pro 2. fázi sčítání
V TERÉNU

Název obce: _____

Jméno 1. evidující osoby: _____

Jméno 2. evidující osoby: _____

U každého potenciálního bezdomovce ověřte, kde nyní přespává (můžete užít vlastní formulaci):

„Dobrý den, zjišťujeme počet lidí, kteří v současnosti nemají bydlení a jejich zájem o sociální služby. Využil(a) jste prosím vás v posledním týdnu zdejší denní centrum a dostal(a) tam tuhle kartičku?“ (ukážte kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“) Následně se doptejte na místo současného obvyklého přespávání a dle odpovědi rozhodněte, zda má být osoba zaevidována (viz kategorie u otázky č. 1). POKUD DO ŽÁDNÉ Z KATEGORIÍ Z OTÁZKY Č. 1 NESPADÁ, UKONČETE ROZHOVOR A NIC DO ARCHU NEZAZNAMENÁVEJTE A TO ANI V PŘÍPADĚ, ŽE DOTYČNÝ/DOTYČNÁ POTVRDIL(A), ŽE BYL(A) ZAEVIDOVÁN(A) V PŘEDCHOZÍCH DNECH V DENNÍM CENTRU. Pokud však osoba do některé z uvedených kategorií z otázky č. 1 spadá, ujistěte se, že dotyčnou osobu **dnes** ještě nikdo nekontaktoval:

Nepotkali vás dnes už nějakí jiní pracovníci, jako jsme my, kteří by vám říkali o sčítání osob bez přístřeší, které tento týden probíhá?

A) **NEPOTKALI (a nezaevidovali)** (pokračujte v dotazování)

B) **POTKALI (a zaevidovali)** (UKONČETE ROZHOVOR A NIC DO ARCHU NEZAZNAMENÁVEJTE)

1. „Kde teď v dubnu nejčastěji přespáváte? Nejde mi o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to třeba někde venku, ve stanu, v chatce nebo někde v ubytovně a podobně.“
Níže uvedené možnosti nepředčítejte, pouze z nich na základě odpovědi respondenta vyberte a zapište příslušné písmeno do formuláře:

- A. venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí/opuštěné přístřešky, zahradní chatky a maringotky apod.);
- B. v noclehárně;
- C. v azylovém domě;
- D. obecní ubytovna pro osoby bez přístřeší (nekomerční).
(pokud do žádné z výše uvedených kategorií zkontaktovaná osoba nespadá, kontakt ukončete a do archu vůbec nic nezaznamenávejte)

2. **Doplňte do archu informaci, zda s dotyčným/dotyčnou někdo během týdne v denním centru vyplňoval sčítací dotazník (tzn. zda dostal/a v denním centru kartičku)?** – Tuto informaci jste pravděpodobně již zjistili na začátku rozhovoru. Odpověď **ANO/NE** zaznamenejte do archu.

3. „Jak je to dlouho, co jste ztratil/a bydlení?“ (pokud nezjistíte, nechte pole volné)

4. „Kolik je Vám let?“ (doplňte věk)

Všechny získané informace prosím zaznamenejte do formuláře níže:

Pořadí evid. osoby	1. Obvykle spí: A (venku) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní ubytovna)	2. Osoba byla započtena v první fázi v denním centru ANO/NE	3. Doba strávená bez střechy/bez bytu A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)	4. Věk evidované osoby (celé roky) neřekne-li, odhadněte	Doplňte pohlaví evid. osoby M/Ž

!!! TENTO ARCH JE URČEN VÝHRADNĚ PRO SČÍTÁNÍ V TERÉNU PODLE SCÉNÁŘE 4a !!!

Seznam úkolů pro realizaci scénáře 4b – checklist

- Zkontaktovat denní centra pro bezdomovce v obci (případně K-centra a mobilní výdejny stravy).
- Vytvořit seznam míst, kde se bezdomovci sdružují přes den, a seznam míst, kde přespávají.
- Zanést tato místa do mapy (v aplikaci Mapy.cz lze takovou mapu s označenými místy vytvořit a následně vytisknout).
- Napláňovat trasy sčítacích komisařů a spočítat časovou dotaci, která je potřebná na jedno projití celé trasy.
- Zajistit dostatečné množství sčítacích komisařů pro dvoudenní sčítání v terénu.
- Zaškolit sčítací komisaře, předat jim mapy s trasami, sčítací archy a kartičky „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“. Případně je vybavit potravinami pro snazší navazování kontaktu (není povinné).
- Doručit příslušné sčítací archy do nocleháren/azylových domů/obecních (nekomerčních) ubytoven pro osoby bez přístřeší a požádat o jejich vyplnění k noci po druhém sčítacím dni (po 2. fázi sčítání).
- Zajistit první fázi sčítání v terénu.
- Zajistit druhou fázi sčítání v terénu.
- Zajistit sčítání v noclehárnách, azylových domech a v obecních (nekomerčních) ubytovnách pro osoby bez přístřeší.
- Vybrat od spolupracujících subjektů všechny vyplněné archy, vytvořit zálohu (sken, kopie) a originály poslat do 24. dubna 2019 krajskému koordinátorovi.
- Sepsat technickou zprávu (elektronicky, formulář bude dodán) o průběhu sčítání a zaslat ji krajskému koordinátorovi do 24. dubna 2019.

Seznam úkolů pro obecní koordinátory Scénář 4b – checklist

Přípravná fáze

- REKRUTOVAT SČÍTACÍ KOMISAŘE
- VYTVOŘIT MAPY LOKALIT S VÝSKYTEM BEZDOMOVců
- VYTVOŘIT SEZNAM VŠECH SČÍTACÍCH KOMISAŘŮ
- VYTVOŘIT SEZNAM MÍST, KDE BUDE PROBÍHAT PRVNÍ A DRUHÁ FÁZE SČÍTÁNÍ, a naplánovat jednotlivé procházky
- POŽÁDAT [VÚPSV](http://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/rws5.pl?FORM=obecnikoordinatoriscitanios_obbezdomova2019) O ZASLÁNÍ ZELENÝCH KARTIČEK, elektronicky, prostřednictvím vyplnění dotazníku na adrese:
http://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/rws5.pl?FORM=obecnikoordinatoriscitanios_obbezdomova2019 (požadovaný počet; krátký text na druhou stranu kartičky; adresa, na kterou mají být kartičky zaslány). Termín byl do 14. března 2019 – v odůvodněných případech lze žádat až do 25. března 2019.
- ROZESLAT ČI PŘEDAT SČÍTACÍM KOMISAŘŮM SČÍTACÍ ARCHY A PRACOVNÍ SMLOUVY, které obdržíte od krajských koordinátorů
- INSTRUOVAT SČÍTACÍ KOMISAŘE O PRÁCI V TERÉNU
- DISTRIBUOVAT SČÍTACÍM KOMISAŘŮM KARTIČKY „Sčítání osob bez domu a bez bytu 2019“, které musí být rozdány všem zaevidovaným osobám v 1. fázi sčítání

Sčítání v týdnu od 8. do 14. dubna 2019

Podrobné informace včetně seznamu úkolů naleznete v metodice pro daný scénář.

Po sčítání

- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VYPLNĚNÉ SČÍTACÍ ARCHY od sčítacích komisařů z terénu a z institucí (noclehárny, azylové domy, obecní nekomerční ubytovny)
- SHROMÁŽDIT VŠECHNY VYPLNĚNÉ PRACOVNÍ SMLOUVY A VÝKAZY PRÁCE od sčítacích komisařů
- PROVÉST KONTROLU VYPLNĚNÝCH SČÍTACÍCH ARCHŮ, PODEPSANÝCH PRACOVNÍCH SMLUV A VÝKAZŮ PRÁCE
- POŘÍDIT KOPIE VŠECH VYPLNĚNÝCH SČÍTACÍCH ARCHŮ
- VYPLNĚNÉ SČÍTACÍ ARCHY ZASLAT KRAJSKÉMU KOORDINÁTOROVI – IDEÁLNĚ DO VELIKONOC, tj. do 18. dubna 2019, nejpozději do 24. dubna 2019)
- PRACOVNÍ SMLOUVY A VÝKAZY PRÁCE (podepsané, v papírové podobě) ZASLAT KRAJSKÉMU KOORDINÁTOROVI – do 24. dubna 2019) – doporučujeme smlouvy a výkazy práce vybírat zároveň se sčítacími archy
- ZASLAT TECHNICKOU ZPRÁVU o průběhu sčítání krajskému koordinátorovi do 24. dubna 2019 (elektronicky, formulář bude dodán)
- TABULKU SEZNAM PRACOVNÍCH SMLUV zaslat v elektronické podobě krajskému koordinátorovi – do 24. dubna 2019

Příloha č. 18

Sčítací arch ke scénáři 4b pro 1. fázi sčítání v terénu

Sčítací arch ke „scénáři 4b“
pro 1. fázi sčítání
V TERÉNU

Název obce: _____

Jméno 1. evidující osoby: _____

Jméno 2. evidující osoby: _____

Každé osobě, která by mohla spadat do sčítané populace, se stručně představte a ověřte, zda nebyla **dnes (tj. první sčítací den)** již kontaktována jinou dvojicí terénních pracovníků. Například takto:

Bavili se s Vámi dnes už nějakí pracovníci, jako jsme my, kteří by vám říkali o sčítání lidí bez bydlení, které tento týden probíhá?

- A) **BAVILI A DALI KARTIČKU (zaevidovali)** – ukončete rozhovor a nic do archu neevidujte
- B) **BAVILI, ALE NEDALI KARTIČKU (nezaevidovali, protože osoba nespadá do sčítané populace)** – ukončete rozhovor a nic do archu neevidujte
- C) **NEBAVILI** – pokračujte v dotazování, například následujícím způsobem:

„Zjišťujeme počet lidí, kteří v současnosti nemají bydlení, můžete mi říct, kde přespáváte vy? Nejde mi teď o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to například někde ve stanu, ve squatu, na ubytovně a tak.“

Doptejte se na místo současného obvyklého přespávání a dle odpovědi rozhodněte, zda má být osoba zaevidována (viz kategorie u otázky č. 1). **POKUD DO ŽÁDNÉ Z KATEGORIÍ Z OTÁZKY Č. 1 NESPADÁ, UKONČETE ROZHOVOR A NIC DO ARCHU NEZAZNAMÁVEJTE. KARTIČKU JÍ NEDÁVEJTE.** Pokud však osoba do některé z uvedených kategorií z otázky č. 1 spadá, zjistěte odpovědi na následující otázky a doplňte je včetně rozpoznání pohlaví do sčítacího archu.

1. „Kde teď v dubnu nejčastěji přespáváte? Nejde mi o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to třeba někde venku, ve stanu, v chatce nebo někde v ubytovně a podobně.“ Níže uvedené možnosti nepředčítejte, pouze z nich na základě odpovědi respondenta vyberte a запиšte příslušné písmeno do formuláře:

- A. venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí/opuštěné přístřešky, zahradní chatky a maringotky apod.);
- B. v noclehárně;
- C. v azylovém domě;
- D. v obecní **nekomerční** ubytovně pro osoby bez přístřeší.

2. „Jak je to dlouho, co jste ztratil/a bydlení?“ (pokud nezjistíte, nechte pole volné)

3. „Kolik je Vám let?“ (doplňte věk)

KAŽDÉ ZAEVIDOVANÉ OSOBĚ PŘEDEJTE KARTIČKU „SČÍTÁNÍ OSOB BEZ STŘECHY A BEZ BYTU 2019“.

Pořadí evid. osoby	1. Obvykle spí: A (venku) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní ubytovna)	2. Doba strávená bez střechy/bez bytu A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)	3. Věk evidované osoby (celé roky) neřekne-li, odhadněte	Doplňte pohlaví evid. osoby M/Ž ...A DEJTE KARTIČKU

!!! TENTO ARCH JE URČEN VÝHRADNĚ PRO PRVNÍ FÁZI SČÍTÁNÍ V TERÉNU PODLE SCÉNÁŘE 4b!!!

Příloha č. 19

Sčítací arch ke scénáři 4b pro 2. fázi sčítání v terénu

Sčítací arch ke „scénáři 4b“
pro 2. fázi sčítání
V TERÉNU

Název obce: _____

Jméno 1. evidující osoby: _____

Jméno 2. evidující osoby: _____

Každé osobě, která by mohla spadat do sčítané populace, se stručně představte a ověřte, zda nebyla **DNES (tj. druhý sčítací den, ve 2. fázi sčítání)** již kontaktována jinou dvojicí terénních pracovníků. Pokud již dnes kontaktována byla, rozlučte se a ukončete rozhovor. Pokud ji **DNES** ještě nikdo z vašich kolegů nekontaktoval, zjistěte další potřebné informace, například takto:

„Zjišťujeme tento týden počet lidí, kteří v současnosti nemají bydlení, můžu se zeptat, kde v současnosti přespáváte vy? Nejde mi teď o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to například někde ve stanu, ve squatu, na ubytovně a podobně.“
Pokud osoba spadá do některé z kategorií pod otázkou č. 1, ukažte jí kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ a zjistěte, zdali tuto kartičku obdržela (byla zaevidována) **první sčítací den (v 1. fázi sčítání)**. Do archu následně zaznamenejte odpovědi na následující otázky a doplňte pohlaví zaevidované osoby.

1. „Kde teď v dubnu nejčastěji přespáváte? Nejde mi o adresu, potřebuji jen vědět, zda je to třeba někde venku, ve stanu, v chatce nebo někde v ubytovně a tak podobně.“ Níže uvedené možnosti nepředčítejte, pouze z nich na základě odpovědi respondenta vyberte a запиšte příslušné písmeno do formuláře:

- A. venku (stany, auta, vagóny, podmostí, veřejná prostranství, squaty, cizí/opuštěné přístřešky, zahradní chatky a maringotky apod.);
- B. v noclehárně;
- C. v azylovém domě;
- D. obecní ubytovna pro osoby bez přístřeší (nekomerční);
- E. (pokud do žádné z výše uvedených kategorií zkontaktovaná osoba nespadá, kontakt ukončete a do archu vůbec nic nezaznamenávejte).

2. Doplňte do archu informaci, zda dotyčného/dotyčnou zkontaktoval někdo již první sčítací den (tzn. Zda dostal/a kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“)? Tuto informaci jste pravděpodobně již zjistili na začátku rozhovoru. Jedná se o naprosto zásadní údaj, snažte se jej od dotyčného(ho) získat.

Odpověď **ANO / NE** zaznamenejte do archu;

- 3. „Jak je to dlouho, co jste ztratil/a bydlení?“** (pokud nezjistíte, nechte pole volné);
- 4. „Kolik je Vám let?“** (doplňte věk).

V TÉTO DRUHÉ FÁZI (DRUHÝ SČÍTACÍ DEN) KARTIČKY UŽ NIKOMU NEDÁVEJTE.

Pořadí evid. osoby	1. Obvykle spí: A (venku) B (noclehárna) C (azylový dům) D (obecní ubytovna)	2. Osoba byla započtena také v první fázi (první sčítací den) ANO/NE	3. Doba strávená bez střechy/bez bytu A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)	4. Věk evidované osoby (celé roky) neřekne-li, odhadněte	Doplňte pohlaví evid. osoby M/Ž

!!! TENTO ARCH JE URČEN VÝHRADNĚ PRO DRUHOU FÁZI SČÍTÁNÍ V TERÉNU PODLE SCÉNÁŘE 4b !!!

Příloha č. 20

Sčítací arch pro sčítání dle scénáře 4b v noclehárně

Příloha č. 21

Sčítací arch ke scénáři 4b – azylový dům

Příloha č. 22

Sčítací arch ke scénáři 4b – obecní ubytovna

Vývěska

V týdnu od ___ do _____

probíhá celorepublikové

**SČÍTÁNÍ OSOB BEZ STŘECHY
A BEZ BYTU**

Budete-li osloveni sčítacími komisaři,
prosíme Vás o spolupráci.

Dotazník pro zdravotnická zařízení

Sčítání osob bez domova v ČR 2019 – zdravotnická zařízení

Tento dotazník slouží ke sběru dat o osobách bez domova hospitalizovaných ve zdravotnických zařízeních s lůžkovou péčí v celé ČR přes noc **ze soboty 13. na neděli 14. dubna 2019**, a to alespoň od půlnoci do sedmé hodiny ranní.

Dotazník prosím vyplňte co nejdříve, nejpozději však do 28. dubna 2019.

Pokud budete mít s dotazníkem jakékoli potíže či dotazy, kontaktujte koordinátorku sběru dat [\[jméno příjmení\]](#) na e-mailu [\[jmeno@vupsv.cz\]](mailto:[jmeno@vupsv.cz]) nebo telefonním čísle [\[telefonický kontakt\]](#).

Jak identifikovat "osoby bez domova" hospitalizované ve Vašem zařízení?

Je nám jasné, že to může být z mnoha důvodů obtížné a že poskytnuté počty budou v některých případech spíše orientační. I tak budou pro sčítání užitečné.

Jako „osoby bez domova“ chápeme:

a) Osoby, které při příchodu do zdravotnického zařízení neměly adresu trvalého/dlouhodobého bydliště, odkud k vám přišly. Tj. osoby, které předtím pobývaly tzv. „venku“/„na ulici“: v maríngotkách, cizích/opuštěných chatkách a přístřešcích, stanech, autech, vagónech, squatech, podmostích, na veřejných prostranstvích nebo v noclehárnách. Jsme si vědomi toho, že pro účely vykázání léčby musí mít každý pacient evidovanu nějakou adresu a že pacientům v uvedené situaci musí být po příjmu do zdravotnického zařízení vyřízeno bydliště například na místním úřadě nebo v zařízení poskytujícím pobytové sociální služby. V tom případě prosím zahrňte tyto pacienty (viz také další bod).

b) Osoby, které sice mají jako adresu trvalého bydliště registrovanou nějakou adresu, např. adresu místního (obecního/městského apod.) úřadu, ale v reálu odpovídají vymezení popsanému v předchozím bodě. Samozřejmě jsme si vědomi toho, že ne všechny osoby s adresou „na úřadě“ jsou bezdomovci (mohou tuto adresu mít registrovanou pouze účelově). Pokud ale je ve Vašich silách tyto pacienty v kartotéce odlišit a nemáte jinou možnost, jak počet pacientů-bezdomovců určit, bude pro nás i toto číslo užitečné.

Obecně je pro potřeby výzkumu samozřejmě ideální situace, když pracovníci zdravotnického zařízení disponují dobrou osobní znalostí sociální situace jednotlivých pacientů a mohou číslo určit na základě této znalosti, nejen na základě evidovaných adres pacientů. Je nám ale zcela jasné, že to závisí na personálních kapacitách a celkovém počtu pacientů a že kapacity většiny zařízení toto neumožňují. V takových případech prosím následujte „návod“ k určení alespoň přibližného čísla v bodech a) a b).

Pokud se mezi Vašimi pacienty vyskytují i osoby, které jsou prakticky bez domova, ale dostaly se do této situace jinak, než je popsáno výše (např. se může jednat o seniory v LDN, kteří během pobytu zde o svůj původní domov přišli), uveďte, prosím, jejich celkový počet do poznámky na konci dotazníku, stručně popište jejich situaci a upřesněte, zda tyto osoby byly zahrnuty do celkových počtů uvedených v příslušných kolonkách či nikoli. To samé prosím udělejte i v případě, že jste kromě hospitalizovaných

pacientů započítali i bezdomovce, kteří v daném časovém rozmezí pobývali na ambulancích Vašeho zařízení (o sečtení osob na ambulancích jsme Vás nežádali, ale pokud jste čísla zjistili, byla by škoda o ně přijít).

Prosím vyplňte zjištěné informace za Vaše zařízení do příslušných kolonek:

Pokud nahlašujete počty za dvě a více nemocnic (např. poboček v rámci jednoho zřizovatele), vyplňte prosím dotazník opakovaně – za každou nemocnici zvlášť.

1. Oficiální název Vašeho zdravotnického

zařízení:

2. Celkový počet hospitalizovaných osob bez domova v noci ze **13. na 14. dubna**

2019:

Z toho:

A) Celkový počet mužů:

Z toho:

počet mužů ve věku do 17 let (včetně):	<input type="text"/>
počet mužů ve věku 18–64 let:	<input type="text"/>
počet mužů ve věku 65 let a více:	<input type="text"/>

B) Celkový počet žen:

Z toho:

počet žen ve věku do 17 let (včetně):	<input type="text"/>
počet žen ve věku 18–64 let:	<input type="text"/>
počet žen ve věku 65 let a více:	<input type="text"/>

3. Jak byl počet osob bez domova určen (viz „návod“ výše)?

a) jedná se pouze o osoby, o nichž personál našeho zařízení na základě dobré osobní znalosti bezpečně ví, že se jedná o bezdomovce

b) jedná se pouze o osoby, které při příjmu neměly adresu a jimž personál našeho zařízení musel bydliště formálně vyřídít

c) jedná se pouze o osoby s adresou na místním úřadě (včetně těch, které takovou adresu měly už před hospitalizací)

d) jedná se o kombinaci dvou nebo všech tří způsobů popsaných výše – prosím upřesněte:

e) počet osob bez domova byl určen jinak – prosím popište:

4. Pokud máte k uvedeným počtům nebo situaci sečtených osob ještě nějaké poznámky, doplnění, upřesnění apod., sdělte nám je zde, prosím:

5. Pokud chcete připojit nějaký další komentář či názor ke Sčítání jako celku, využijte prosím následující prostor:

Pro potřeby případné zpětné kontroly nebo upřesnění prosím vyplňte svou e-mailovou adresu:

Sčítací arch pro online sčítání v azylových domech

Sčítání osob bez domova v ČR 2019 – azylové domy				
Sčítací arch pro sběr anonymizovaných dat o osobách bytovaných v azylových domech v noci ze 13. na 14. 4. 2019				
Název poskytovatele služby:				
Kontaktní osoba:				
E-mail:				
Tel. číslo:				
Kraj:				
 Vyplňte žlutě vyznačená místa. O každé osobě uveďte údaje do jednoho řádku. Pokud nějaký údaj neznáte, uveďte odhad nebo nechte buňku volnou.				
Pořadí	Pohlaví	Věk	Doba strávená bez střechy/bez bytu	Město/obec
<i>Chcete-li, můžete číslovat za každé zařízení od 1</i>	M (muž) Ž (žena)	<i>v letech</i>	A (méně než 1 rok) B (1–2 roky) C (mezi 2–5 lety) D (5 a více let)	<i>kde se azylový dům/byt nachází</i>
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				

Dopis zdravotnickým zařízením žádající o spolupráci při sčítání osob bez domova

Žádost o spolupráci při Sčítání osob bez domova v ČR

V Praze dne 19. března 2019

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

obracíme se na Vás s žádostí o spolupráci při celostátním Sčítání osob bez domova v ČR, které bude v dubnu 2019 realizovat Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. (VÚPSV), a to na základě zakázky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (Projekt č. 70610, „Výzkum bezdomovecké populace v ČR s přihlédnutím k ekonomické aktivitě v závislosti na fázích životního cyklu“, viz <https://www.vupsv.cz/projekty/?id=325>).

Sčítání osob bez domova proběhne v noci ze soboty 13. 4. na neděli 14. 4. 2019. Připravované sčítání se (v souladu s mezinárodními metodikami) bude týkat i osob pobývajících v daném okamžiku **v institucích typu nemocnice**, které současně ale nemají žádné stabilní bydliště, odkud do instituce přišly.

Cílem sčítání je především získat informace o velikosti a struktuře populace osob bez domova. Výstupy realizovaného šetření budou využity MPSV pro tvorbu koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR, včetně zajištění potřebných finančních prostředků. Výzkum by také měl být podkladem pro pravidelné získávání srovnatelných dat a sledování vývoje bezdomovectví v ČR.

V zájmu úspěšné realizace sčítání a získání co nejucelenějších dat o velikosti a struktuře sledované populace Vás tímto **žádáme o poskytnutí či zprostředkování kontaktu** na osobu působící ve Vaší nemocnici, která by nám mohla **poskytnout údaje o celkovém počtu osob bez domova hospitalizovaných k danému okamžiku ve Vaší nemocnici**, a pokud možno i o jejich struktuře z hlediska věku a pohlaví. Se získanými daty bude nakládáno důvěrně a ve výstupech ze sčítání budou zveřejněna pouze v agregované podobě (za celou ČR a dále např. v rozdělení na kraje či v jiném vhodném členění, které neohrozí anonymitu sčítaných osob).

Kontaktní osobou ve Vaší nemocnici může být libovolně Vámi zvolená osoba kompetentní ke **zjištění potřebných údajů za všechna lůžková oddělení** nemocnice. Po uplynutí výše uvedeného termínu sčítání by nám kontaktní osoba údaje elektronicky zaslala (přes elektronický dotazník, e-

mail), popřípadě sdělila telefonicky. Prosíme Vás o poskytnutí **kontaktních údajů na zvolenou osobu prostřednictvím elektronického formuláře umístěného na následujícím odkazu:**

http://vyzkum.vupsv.cz/remark_scripts/xyz,

a to nejpozději do středy 27. 3. 2019. Kontaktní osobě budou po tomto termínu prostřednictvím e-mailu zaslány podrobnější informace o průběhu sčítání. Krátce před termínem samotného sběru jí bude dále zaslán odkaz na elektronický dotazník, jehož vyplněním nám předá zjištěné údaje. **Poskytnuté údaje na kontaktní osobu budou k dispozici pouze pracovníkům VÚPSV a po ukončení projektu budou smazány.**

Poznámka: Vzhledem k velkému počtu institucí, za které budou data sbírána, preferujeme elektronickou komunikaci. Pokud Vám ale tento způsob z jakýchkoli důvodů nevyhovuje nebo v případě potíží s elektronickými formuláři kontaktujte, prosím, koordinátorku sběru dat **na e-mailu [jméno.příjmení@vupsv.cz] nebo telefonním čísle [telefonický kontakt].**

Rádi Vám zodpovíme jakékoli doplňující dotazy.

Předem Vám děkujeme za kladnou a brzkou odezvu a ochotu k navázání spolupráce.

S pozdravem

[titul, jméno, příjmení, titul]

kontaktní osoba a koordinátor sběru dat z institucí

E-mail: jméno.příjmení@vupsv.cz

Tel.: [telefonický kontakt]

[titul, jméno, příjmení, titul]

vedoucí projektu Výzkum bezdomovecké populace v ČR

E-mail: jméno.příjmení@vupsv.cz

Tel.: [telefonický kontakt]

[titul, jméno, příjmení, titul]

ředitel/ka Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i.

E-mail: jméno.příjmení@vupsv.cz

Tel.: [telefonický kontakt]

**Průvodní dopis (e-mail) s odkazem na dotazník
pro zdravotnická zařízení**

Vážená paní, vážený pane,
předně Vám velice děkujeme za ochotu ke spolupráci na projektu celostátního Sčítání osob bez domova v ČR.

Pro jistotu znovu zdůrazňujeme, že s Vašimi kontaktními údaji bude nakládáno důvěrně a po skončení projektu budou smazány.

Zasíláme Vám podrobnější informace o průběhu sčítání a informacích, které bychom od Vás po termínu sčítání **13. – 14. 4. 2019** potřebovali.

Všechny požadované údaje prosím po uvedeném termínu vyplňte do elektronického dotazníku na následujícím odkazu: <http://vyzkum.vupsv.cz/xyz>

Souhrnné údaje o počtu, pohlaví a věku osob bez domova pobývajících ve Vašem zdravotnickém zařízení **v noci ze soboty 13. 4. na neděli 14. 4. 2019** do dotazníku prosím vyplňte **nejpozději do 28. 4. 2019**.

Podrobné pokyny k tomu, jak dotazník vyplnit, najdete přímo na uvedeném odkazu.

Pokud máte jakékoli další dotazy či postřehy, prosím kontaktujte mne coby koordinátorku sběru dat z nemocnic pomocí e-mailu nebo telefonního čísla níže.

Děkujeme Vám za spolupráci!

Se srdečným pozdravem

za **Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.,**

[titul, jméno příjmení, titul]

kontaktní osoba a koordinátor sběru dat z institucí

E-mail: [jméno.příjmení@vupsv.cz]

Tel.: [telefonický kontakt]